

Sajand

Tõnu Õnnepalu

Kõigile neile, kes ei tulnudki kunagi tagasi.

OSALISED

PARUNIPROUA.

JOHAN, parun.

KATJA (CATHERINE) ja LISI (ELISABET), nende tütred.

PREILI ADELE, paruni õde.

GEORG, noor parun.

NEO (GNEOMAR), Lisi ja Georgi poeg.

MARI, vana teenija.

GOSPODIN GOLUB, sekretär-koduõpetaja.

VANA-ANTON, mõisa vana kärner.

JAAN, väljaõppinud kärner.

MARTA, tema naine.

ÜLO ja ÕIE, nende lapsed.

HÄRRA TUVI, koolmeister.

KIRJANIK.

Talumees JAKOB ja tema poeg PRIIDIK, OKSJONIPIDAJA, ALEVINAINE ja TEMA
MEES, SOLDAT, POISS, SÄÄRSAABASTEGA POISS, HELEDA KLEIDIGA TÜDRUK jt.

1. **Golubile värvi juurde. Luua vastandus veranda sees ja väljas, mis ka mujal filmis mängiks. Suur maailm verandast väljas mitte ähvardav, vaid teistmoodi, metsik, vohav, surev, sündiv. Ka peavad inimesed käituma erinevalt sees ja väljas. Jaan ja Lisi ka väljas hoopis teistmoodi. Ilmselt peaks nende vahel olema midagi seesugust, mis kestab surmani ja isegi igavesti. Võimalik, et mõisahärra teeb kõik oma järeldused mingile detailikesele tuginedes. Võimalik, et mingi intiimsus leiab aset kasvuhoones, kuid võimalikult mitte otse . Pärast Siberis on kasvuhoone ilma akendeta rauast ja plekist, sees pöörane elektrivalgus. Võimalik, et hoopis mahajäetud kaevanduses: ventilatsioonivast tõuseb polaaröösse valgusesammas ja aur. Mis asi see kasvuhoone siis on? Ürgookean, see koht, kus tekkibki elu, soe, niiske üsa. See on nii polaarjoone taga, kui Eestis. Mis on veranda? Seesama kasvuhoone, kuid legaalne, sotsiaalselt lubatud läbipaistev. Kust vana mõisnik teab? Hea oleks, kui mitte ei näeks, vaid dedukteeriks. Mõisaproua mingi mõte raudteega seoses võiks pärast Saksamaal teoks saada. Samas, kui proua kardab raudteed, võiks see olla juba lausa verandale veerenud. Vaatavad diapositiive seinal ja need peegelduvad suures hulgas erikujulistes aknaklaasides. Plika võib tapöörida klaveril.**

Naised istuvad klaasverandal. Seal on PARUNIPROUA von S., tema vanem tütar KATJA, meheõde PREILI ADELE. Väljas on varakevad, päike paistab mõnusasti verandale. Klaasveranda kõrge trepp laskub **alles pooleldi lumisesse** parki. Hämarsse saali viiv uks on lahti. Seal kostab tundelist, mõtlikku klaverimängu. Laual on **samovar**. Paruniproua ja paruness tikivad. Preili Adele loeb ajalehte. GOSPODIN GOLUB tunneb ennast oma raamatuga päikese käes hästi, aeg-ajalt jääb ta tukkuma.

PARUNIPROUA. – Jumal tänatud! Ongi läbi see talv. Jälle saame verandal teed juua, nagu igal aastal. Küll see **klaas**veranda on ometi üks hea asi! Ilus aastaaeg on kohe palju pikem. Ma ütlen Johanile ikka, et kõik need raudteerongid ja telegraaf ja telefon ja õigused ja progress, see on väga tore küll, aga paremat asja kui klaasveranda ei ole meie armas üheksateistkümnnes sajand leiutada osanud.

KATJA, *malbelt*. – Aga mammakene, meil on ammugi kahekümnes sajand, juba ligemale... kolmeteist aastat!

PARUNIPROUA. – Olgu! Ja mida head ta meile toonud on? Ainult revolutsia, hirmsad ideed! Õnneks, et meil siin veel kõik terveks jäi. Meie oleme oma rahvast ikka kasvatada osanud. Ma ütlen alati Johanile, et... Aga nüüd! **Naisõiguslus!** Meie ajal niisugust asja ei olnud ja kas me halvasti elasime? (*Häält tasandades, saali poole viidates.*) Sa vaata nüüd seda seal. Ei tea, mida ta endast mõtleb? Kujutad sa ette, eile ta ütles mulle, et tema tahab konservatooriumi minna. **Pianistiks** õppima! Ma loomulikult ütlesin talle... Jumal hoidku! Niisugust häbi sa oma isale ei tee! Su isa käib Peterburis läbi kõige kõrgema seltskonnaga, Tema Majesteet ise... Ja tüdruk, kujutage ette, *lavale*... Publikumile mängima! Nagu mõni...

PREILI ADELE tahaks midagi öelda, keerab järsul krabinal lehte.

KATJA, *ikka malbelt*. – Me ju käisime ise ka Peterburis Madame Venediktova kontserti kuulamas. Nii ilus oli. Sa ise ütlesid veel, et jumalik, jumalik naine...

PARUNINPROUA. – Ütlesin või?... Muidugi ta mängis hästi. Aga tema elu! Mõtle ise, Katjakene. Kas see on siis kellegi korraliku naisterahva elu? Täna siin, homme seal... Noh, hea küll, tema ei saagi teisiti, ta on sunnitud. Aga teie, Jumal tänatud, ei **pea** tööle minema. Ja kuhu see kõlbakski! Meie seisusest naise koht on kodus. Kas siin tööd vähe on?

PREILI ADELE, *ajalehest kuulutusi lugedes, tal on veidi kärisev hääl, just nagu ta suitsetaks, kuigi seda ta muidugi ei tee*. – Enampakkumisel müüakse ilus mõisavaldus Eestimaa kubermangus, aastatuluga nelikümmend tuhat rubla. Ilus väga suure klaasverandaga härrastemaja... Mmm! Arvake ära, kes need on, kes seda **väga** suurt klaasverandat müüvad, siinsamas meie Weissensteini kreisis...

PARUNIPROUA, *salli ümber tõmmates*. – Peab vist hakkama verandalt ära minema. Varakevad siiski veel. Nii kui see päike allapoole vajub... (*Sirutab käsi samovari poole.*) Jooks veel tassi teed, aga samovar on vaevalt soe. Marie! ...

PREILI ADELE, *rahulolevalt*. – Jaa! Tähendab siis *need* Schillingid ka. Pangalaenud käivad üle jõu, mis sa teed ära... Varsti on meil **kõik** siin pankrotis, mõisad lähivad üksteise järel talumeeste ja juutide kätte! (*Unistavalt.*) Ehk ongi parem, kui tüdrukud mõne ameti ära õpivad, mine tea, kauaks meile seda ilusat elu on antud. Noh, Katjakene, mida sa oskad? Tikkida?

KATJA, *itsitades*. – Tädi teeb nalja. Tädi teab ju küll, et varsti ma...

PREILI ADELE. – No muidugi, jaa, mehele! Tubli tüdruk. Ainult see sinu Georg...

PARUNIPROUA, *hoiatavalt*. – Adeelekene!

PREILI ADELE, *rahulikult*. – Ei, ega ma tema kohta midagi halba ei ütle. Hea poiss. Korralik poiss. Isegi Peterburis juba teenib, välismaal õppinud... Pooldab moodsat majandamist.

KATJA, *imetlevalt*. – Jah, kujutage ette, ta räägib, et tulevikus käib mõisates kõik selle, noh, lektri jõul.

GOSPODIN GOLUB, *õpetavalt*. – Elektri.

KATJA. – Jaa, ma tean küll. Elektri. Mõelge, mammakene...

GOSPODIN GOLUB. – Jaa, inimhõimuse ees pole piire! Loodus kummardab...

PARUNIPROUA, *teda läbi lõigates*. – Gospodin Golub, ärge rääkige absurdsusi! Te teate küll, et niisugust asja ei tule! Kuhu me siis oma rahva paneme? Neile on ju tööd vaja! (*Katjat osatades.*) Lektri jõul! Kah mul fantastika!

PREILI ADELE. – Võib-olla polegi nii fantastika, armas meheõde. Ainult et võib-olla pole rahval siis **meid** enam vaja? Ehk hakkavad hoopis elektrile renti maksma, ah?

KATJA, *turtsatab naerda.*

GOSPODIN GOLUB. – Suurepärane kalambuuri, mademoiselle!

PARUNIPROUA. – Mina ei leia.

PREILI ADELE. – Mina ise ka mitte. Tahtsin ainult öelda, et üks Eestimaa mõisnik, kuigi väga moodne, Katjakene, kas see sul just *kõige* kindlam tulevikuinvesteering ongi...

PARUNIPROUA. – Marichen! Mari! No küll on häda nende teenijatega. Tukub kindlasti jälle kõõgis. Vana. Ma olen öelnud küll Johanile, et võtame uue, aga tema, et ta on meil ju **alati** olnud, et juba tema lapsepõves... heldeke! Sinu lapsepõlves, millal see veel oli? Mari!

Klaverimäng katkeb järsku. On kuulda tooli kolinat, samme, verandale astub LISI, hakkab noodilehega samovarile tuult tegema, aga teeb seda liiga hoogsalt, samovarist lendab tuhka ja sädemeid, ajab ta läkastama.

PARUNIPROUA. – Elisabeth! Mida sa teed! No näed nüüd! Kõrvetad veel oma kleidi ära. Küll on häda nende tüdrukutega...

GOSPODIN GOLUB, *tõuseb oma kohalt, raamat käes, teenistusvalmilt.* – Kui lubate, ma...

PARUNIPROUA. – Eeei-ei-ei, gospodin Golub! See ei sobi. Palun istuge. (*Toa poole.*) Mariiii!

LISI, *klopib kleidilt hooletult tuhka, istub vihase liigutusega, aga siiski kombekalt vabale toolile.* – Oh issand! Kui jube see on! Me ei oska mitte midagi. Me elame nagu...

PREILI ADELE. - ...parasiidid?

PARUNIPROUA, *tütardele.* – Te ärge pange teda tähele. Ta on ennast jälle nende mõisamüügikuulutustega üles kütnud!... Adeelekene, ole kallid... (*Lisile.*) Tead ju küll...

PREILI ADELE. – ...et vanatüdrukud lähevad ajapikku kõik veidi napakaks? Minugi poolest.

PARUNIPROUA, *tüdinult.* – Ah! Olgu, olgu! Tule parem näita mulle, Katjakene, mis sa siis täna teinud oled. (*Katja tuleb.*) Päriskena...

KATJA, *vaatab ema tikandit.* – Oi, mammakene, kui peenelt teie ometi teete! See roheline leht siin, täitsa nagu päris! Kõik sooned ja serva sakikesed... Nii ilus!

Vana paruness on ka aednik: värvilise niidi ja nõelaga kasvatab

PARUNIPROUA. – Harjutama peab, muud midagi. Ja kannatlikkust on vaja. (*Vaatab Katja tööd eemalt.*) Ja maitset muidugi.

GOSPODIN GOLUB. – Head maitset! Palju head maitset. Madame la Baronne, kes teid selles ületada suudaks!

PARUNIPROUA. – Ah, minge nüüd, gospodin Golub. Me räägime ainult tikandist. Need pole värsid. (*Katjale.*) Vaata siia, kas sa oled kindel, et see punane õis? Kas see pole ehk veidi liiga... ?

PREILI ADELE. - ...tundeline?

KATJA, *häirimatult.* – Ma võtsin selle mustri raamatust. Ma näitasin ju teile, ema...

LISI, *turtsatab.* – Raamatust! *Krahmab laualt oma poolelioleva romaani, süveneb sellesse.*

PARUNIPROUA. – No hea küll, hea küll, päris ilus. Aga järgmine kord võid ka ise mustri välja mõelda. Meie omal ajal... (*Lisile.*) Ja sina ära turtsu seal midagi!

PREILI ADELE, *ajalehte keerates.* – Moskvasse saksa perekonda vajatakse välismaa töökogemustega koduõpetajat, kes saadaks perekonda reisidel. Saksa, vene, prantsuse keel. Aastapalk kolm tuhat rubla... Gospodin Golub, kas teie ei ole mõelnud, et võiks siit neetud provintsist veidi, noh, avaramatesse oludesse... Ja kolm tuhat rubla, ikkagi, välismaareisid, Itaalia, Pariis...

GOSPODIN GOLUB. – Aitäh huvi tundmast, preili! Ei ole mõelnud. Ma olen oma eluga väga rahul. Ma armastan väga meie ilusat saksa Eestimaad. Kõik on siin nii rahulik, nii puhas... Muidugi, kui preilid kord abielluvad... (*Ohkab.*)

PARUNIPROUA. – Oh! Teate, gospodin Golub, võite rahulik olla. **Siit** mõisast ei saadeta kedagi ära. Kes juba kord tulnud on. Johan ütleb, et tema on harjunud nii nagu on, et olgu vähemalt siin kõik nii nagu alati on olnud. Saate veel nende lapsigi õpetada...

PREILI ADELE. – Näete siis, vaat kus lugu! Kuule, Katjakene, need sinu Georgi omad müüvad oma tõlda. Ei tea, kas on ka juba peenike pihus? Saame ehk endale varsti uue naabri. Mõne toreda Tõno või Josefi.

KATJA. – Georg ütlest, et nad ostavad automobiili.

PARUNIPROUA. – Automobiili! Elektri! Taga targemaks. Ei tea, kuhu nad selle **automobiiliga siin** sõita mõtlevad? Eestimaale automobiilid! Varsti ei julge enam tee peale minnagi! Säh sulle seda progressi. Johan juba niigi hirmutab, et

hakkavad raudteed siitsamast meie mõisa kõrvalt läbi viima. Ma ütlesin talle, et ta neile mitte **ühte** tiinu ka maad ei müüks.

PREILI ADELE. – Pakkumine olevat väga hea, praeguste hindade juures...

PARUNIPROUA. – Ja mis siis! Rahu on ka väga hea. Igatahes, ja seda ma talle ka ütlesin, muidu mina nõus ei ole, kui et nad teevad raudteele mõisa kohal **kaare** sisse.

GOSPODIN GOLUB. – Teie soov on parunile seaduseks! Ja tema sidemetega kõige kõrgemal pool... Kindlasti tehakse kaareke! Ja mitte väike, vaid kohe suur kaareke!

KATJA, *võrdlemisi ükskõikselt oma tikandi kohalt*. – Aga miks te, mammake, nii väga selle raudtee vastu olete? Mõelge, me saame hakata linnas teatris käima! Ei pea enam neli tundi jaama logistama, poole öö ajal üles ärakama... Võime vahel kasvõi niisama linna jalutama minna, poodidesse, kontserdile!

PARUNIPROUA. – Jah! Kontserdile! Kas sul siin sellest kontserdist veel vähe on? Ma ei ole raudtee vastu, aga mõelge ise, kui ta siitsamast läbi käiks, meie istume mõnusasti klaasverandal, korruga tuleb vedur, vilistab, inimesed vaatavad! Ja vedur ajab ju sädemeid, meil on mõisas puust katused... Hirmus mõeldagi! Ei! Las see raudtee olla seal, kus ta juba on. Pole kauge midagi. Saame jaama küll, meil on kutsar ja head hobused. Miks üldse peab kõik kogu aeg muutuma? Kas meie elul siis praegu midagi viga on, ah, öelge mulle?

LISI *promiseb raamatusse*. – Igav, mõttetu, jäle.

PARUNIPROUA. – Ära promise, Elisabet. Kui sul midagi öelda ei ole, ole vait. Gospodin Golub, öelge, kas on meie elul, nii nagu ta on, midagi viga?

GOSPODIN GOLUB, *siiralt*. – Paremat tahta oleks patt, madame la Baronne!

PARUNIPROUA, *võidukalt*. – No näete! Minu arvates ka... Ainult vilu hakkab tõesti juba...

PREILI ADELE, *paneb äkki ajalehe käest, krapsab püsti, läheb teeb välisukes lahti*. – Tule, tule sisse, Jaan! Kas Vana-Anton saatis selle?

JAAN, *tuleb ukse peale, sammukese sisse, käes pott valgete hüatsintidega*. – Käskis saata.

LISI, *teeb liigutuse, nagu tahaks tõusta, aga tõstab hoopis raamatu rohkem näo ette*.

PARUNIPROUA. – Pane sinna laua peale. Ja ütle parem, millal värsket sparglit saab. Ja maasikaid! Kevad on ikkagi juba käes. Milleks me sind muidu Saksamaal koolitasime. Ja milleks Johan siis selle suure triiphoone ehitada laskis? Ma ütlesin küll, et sõidame parem iga talv Itaaliasse, siis meil pole triiphoonet vajagi...

JAAN, *kummardab, hakkab lillepotti lauale panema.* – Vana-Anton käskis öelda, et see on üllatus. Nagu igal kevadel. Nii olevat siin kombeks.

PREILI ADELE, *võtab poisi käest lillepoti, tõstab selle oma näo juurde.* – Oh! Milline lõhn! Kui ilusad! Tubli poiss.

PARUNIPROUA. – Noh, hea küll. Nii on tõesti kombeks, kuigi... Võid minna, Jaan.

JAAN, *kummardab, lahkub.*

ADELE, *vaatab talle ukse pealt järele.* – No kas ei ole kena viks poiss! Lausa lust näha. Anna neile ainult haridust...

LISI, *tõuseb püsti.* – Ma ei talu seda lõhna. Las viib need tagasi.

PREILI ADELE, *kahetsevalt.* – Läks juba... Ma viin oma tupp. *Nuusutab neid veel.*

PARUNIPROUA. – Las jäävad siia. Ei tee **lõhn** sulle midagi, Elisabeth. Kah mul astmaatik väljas!

LISI. – Ei tee jah, aga vastik on. Imal. Ma ei salli seda lilletamist.

ADELE. – Ma lähen ütlen Jaanile, et ta tooks siia uued. (*Kaob lillega saali.*)

KATJA. – Aga Lisi, läinud kevadel sa ju väga armastasid hüatsinte, mäletad, kuidas me veel...

LISI. – Läinud kevadel, läinud kevadel! Issand, kui tüdinud ma sellest kõigest olen! (*Kaob saali. Klaverimäng jätkub.*)

PARUNIPROUA, *imestunult.* – No mis sellel siis nüüd hakkas? Heldekene küll, need tujud. Gospodin Golub, kas te ikka kontrollite, mis romaane nad loevad? Räägitakse, et moodne kirjandus võib ülierutuvust, närvinõrkust põhjustada.

GOSPODIN GOLUB. – Ainut kõige sündsamat, proua. Preili Katja romaane ei loegi.

PARUNIPROUA. – Ja hästi teeb! Ma kuulsin kuskilt, et vene kirjandus pidi isegi veel hullem olema kui prantsuse oma. Keegi Dostojevski... Kas teate?

GOSPODIN GOLUB. – Olen kuulnud, proua, räägitavat, aga pole lugenud. Mina eelistan teaduslikke teoseid. Klassikuid, Cicero, näiteks tema (*osutab oma raamatule*)....

PARUNIPROUA. – Hea küll, hea küll, tubli, gospodin Golub.

KATJA, *haigutab.*

Kõik haigutavad. Gospodin Golub istub veidi solvunult tagasi. Saalist tuleb Mari kandikuga, millel on suur teekann, keedisekausid, küpsised.

PARUNIPROUA, *veel haigutades.* – Mari! Ma kutsusin sind. Samovar on juba täiesti külm. Kas magasid jälle?

MARI. – Oi, kus te sellega, paruniproua! Kus siis teenijast inimene tohib päise päeva ajal magada! Keetsin vett pliidi peal. See uus köögitüdruk muudkui latrab ühtevalu, ehk ma sellepärast ei kuulnud. Prouad käskisivad ju kella viieks värske tee tuua. Et pidi olema selline uus Inglismaa mood. Me siis tõime nüid. (*Paneb teekannu lauale.*) Viis minutit tõmmanud, nagu prouad käskisivad. Ma mõtlesin, et ega te siis samovari... Andke andeks, proua! Aga oot-oot, ma teen talle väheke tuult, läheb kuumaks küll veel. (*Puhub õrnalt, lehvitab põlleservaga parajalt.*) Näe, lähevad kenasti hõõguma. Kas prouad veel midagi soovivad?

PARUNIPROUA. – Kas tõid vabarnakeedist ka? Kas seda sahvris ikka jätkub veel?

MARI. – Tõin ikke, paruniproua. Nagu alati. Vabarnakeedist jätkub uute marjadeni. Jäeb veel ülegi, nagu iga suvi. Kus ta siis tohib otsa saada! Kus selle häbi ots oleks, proua! Kas ma tohin tee välja kallata? (*Kallab.*)

PARUNIPROUA, *napsab kausist küpsise.* – Oh, ma tean, ma ei peaks magusat sööma, nüüd ju räägitakse, et see teeb paksuks. Ah!... Jälle mingi moodne teooria! Mmm. Šokolaadiga! Sulab suus. No näed, Marikene, tasus ikka tuua seda uut kokka, ma rääkisin alati Johanile... Kalla-kalla!

MARI. – Jah, proua, see uus kokk... Aga mis ma ikke räägin. Härraste asjad. Olge lahked. Bonn Appetiit! (*Ära.*)

PARUNIPROUA. – Gospodin Golub, maitske küpsiseid! Ma tean küll, te olete maiasmokk! (*Saali.*) Lisi! Mine ütle Adelele ka, et me hakkasime teed jooma. Tulgu!... Kui ta soovib.

Klaverimäng katkeb. Väljast kostab tihaselaulu. Paruniproua, Katja ja gospodin Golub hakkavad teed jooma.

PARUNIPROUA. – Kuulete, linnuke laulab! Ohh! Ongi tõesti jälle kevad...

MARI, *tuleb uuesti kandikuga.* – Tõin prouadele, näete mida! Vana Kärneri Anton käskisivad saata. Värsked maasikad. Ülesklopitud koorega.

KATJA, PARUNIPROUA. – Maasikad! Ongi maasikad!

MARI. – Palun, jah, olge lahked. Kümme tükki kohe!

PARUNIPROUA. – Aitäh, Mariekene, ütle Vana-Antonile ka edasi meie tänud... Ja kui homme on sama ilus ilm, siis kata kindlasti jälle pärastlõunal verandale, eks ole. Samovar ja kõik...

MARI. – Ilmtingimata. Nii kui ikke. (*Ära.*)

PARUNIPROUA, *maitseb maasikat.* – Mmm! Nagu suvi oleks juba! See triiphoone on ikka üks päris hea asi. Jumal tänatud, et Johan mind ei kuulnud. Itaaliasse! Rumal mõte. Mitte mingi hinna eest ei tahaks ma praegu kuhugi reisida! Rongid, hotellid, kole mõeldagi! Jaa... Kas meil varem oli kevadel, alles veel lumega, laua peal värskaid maasikaid?... Küll on kahju, et papa ise on ikka veel Peterburis.

KATJA, *maasikat süües.* – Kahju, jah. Ei tea, millal ta tuleb?

PARUNIPROUA. – Catherine! Mis kombed need on, suu täis, ise hakkad mehele minema. Kui sinu Georg seda näeks. Häbi! Metsikuks lähete mul siin maal, vaat mis!

KATJA. – Mamma, ega ma siis Georgi ees...

PARUNIPROUA. – Võtke-võtke, gospodin Golub, ärge häbenege.

GOSPODIN GOLUB. – Merci! Quelle délice...!

PARUNIPROUA, *kahetsevalt.* – Jah, meie siin naudime mõnusat päeva, sööme maasikaid, aga vaene Johan peab, munder seljas, seal tüütus ametis...

KATJA, *maasikat süües.* – Peterburis müüakse juba ammu maasikaid... Kui me veel Frau Milleri majas elasime, mäletate, mammake...

PARUNIPROUA. – Ei mäleta ega tahagi mäletada. Vastik linn! Ja mis maasikad need seal ka on? Jumal teab, kust toodud. Oma on ikka oma... Jaa! Ma ütlesin Johanile juba siis, kui ta tahtis Peterburis suuremat korterit üürida, et parem ehita see uus suur triiphoone, mis sul ikka plaanis oli. Meie elame hea meelega maal. Eks ole, Katja?

KATJA. – Jah, ema. Kas ma lähen vaatan, kuhu nad jäävad? Nad ei tea ju, et maasikaid toodi. Möödunud kevadel, ma mäletan, Lisi oli nii õnnelik...

PARUNIPROUA. – Mine pealegi... Muide, mis sa arvad, ega tüdruk ometi armunud ei ole?

KATJA. – Ei usu, ema. Kellesse? Ma lippan siis... (*Ära.*)

PARUNIPROUA. – Ja teie, gospodin Golub, mis teie sellest asjast arvate?

GOSPODIN GOLUB. – Lubage, paruniproua, ma ei mõista...

PARUNIPROUA. – Ahh! No et kas on armunud...

GOSPODIN GOLUB, *mõtlilikult.* – Amor tussique non celatur...

PARUNIPROUA. – Gospodin Golub! Äрге hakake jälle oma ladina keelega. Te ju teate küll, et ma ei saa sõnagi aru. Meie ajal tüdrukutele seda ei õpetatud. Õpetati kombeid. Noh, ja mis mul viga on?

GOSPODIN GOLUB, *luulelained*. – Suursugusemat daami Eestimaal ja kogu iidse Vene riigi piires...

PARUNIPROUA, *siiski pisut meelitatult*. – Hea küll, hea küll, meelitada te oskate! Aga need tüdrukud, need teevad mul meele mõruks. Ei saa kevadestki õiget rõõmu tunda!

GOSPODIN GOLUB. – Proua ei peaks nii palju muretsema. Jekaterina Ivanovna... mmm austaja on väga tubli noormees. Väga tubli!

PARUNIPROUA. – Ah! Catherine mulle muret ei teegi. Tema on mõistlik. Kuigi, noh, veidi aeglane. Ei tea, kas see Georg ikka kosib ta ka või? Vahel mul on tunne, et ta käib siin hoopis selle... pianistikese pärast.

GOSPODIN GOLUB. – Lubage! Aga kuidas siis? Ta on ju ilmutanud kõige tõsisemaid kavatsusi.

PARUNIPROUA. – Nojah. **Vanasti** oleks see küll nii olnud. Aga nüüd. Ma ei tea enam. Kõik on nii teistmoodi. Automobiil, elekter! Miks ta peab endale automobiili ostma, tõlla maha müüma, kas see ei ole kergemeelne?

GOSPODIN GOLUB. – Proua, kui te lubate...

PARUNIPROUA. – Ei-ei-ei. Ärga öelge midagi. Ma tean, te olete sama vanamoodne inimene kui minagi. Ohh! Oleks Johan vähemalt siin. Tema ikka tunneb seda moodsat maailma... Ei tea, kuhu need tüdrukud nüüd jäävad? Igavene häda! Jälle ninapidi koos, arutavad midagi, itsitavad, nutavad! Ja see Adele ka, nendega mestis. Egas asjata öelda, et vana tüdruk. (*Itsitab.*) Vana küll, aga ikka tüdruk...

GOSPODIN GOLUB. – Heh-heh-hee. Teie teravmeelsust küll, paruniproua! Quel esprit!

PARUNIPROUA. – Ma ütlen! **Mõned** asjad võiksid siiski muutuda ka. No mis siis, et **vanasti** kõik sugulased, kõik need vanapiigad ja vanad tanted ja muud priileivasööjad enda juurde mõisa elama võeti. Et kuhu sa nad ikka saadad. Et ei sobi ju teisiti. Aga tänapäeval... Tänapäeval tahaks inimene ikka natukene omaette ka olla. On ju ometi olemas vastavad asutused nende vanade... tüdrukute jaoks. Moodsad, mugavad. Milleks rüütelkond neid siis üleval peab? See maja siin on ka ju selline, et toad puha läbikäidavad... Ohh! Mõnikord ma mõtlen... Vahest teie mainiksite midagi parunile, gospodin Golub. Te ju ikka arutate temaga teaduse üle...

GOSPODIN GOLUB. – Suurima rõõmuga, paruniproua... aga lubage märkida, sellest on eee... pisut juba juttu olnud. Parun ütleb, et preili Adele on siin majas sündinud...

PARUNIPROUA. – Ja mis siis! Mina olen siin majas sünnitanud!

GOSPODIN GOLUB. – Andke mulle palun andeks, paruniproua... Kas tohib, ma lähen kutsun nad siia?

PARUNIPROUA, *taltudes*. – Hea küll, hea küll. Pole midagi. Lihtsalt vahel, saate isegi aru... (*Tihaselaul*.) Ärge minge kuhugi. Ma ei taha praegu üksi jääda. Kuulete, linnuke laulab! Jälle on kevad. Nagu igal aastal... Teate, gospodin Golub, lähme võtame parem midagi riidet peale, teeme maja ees pargis ühe tiiru, enne kui päike looja läheb. Vaadake seda lund, neid siniseid varje, seda õhetust... kui puhas...! Noh, lähme!

Gospodin Golub krapsab püsti, pakub veidi kohmakalt, aga siiski harjunud moel paruniprouale käsivart. Kaovad saali. Tihaselaul, räästaste solksumine. Natukese aja pärast hakkab saalist jälle kostma klaverimängu. Punakas märtsiloojang. Hämardub.

Verandatrepist tuleb üles JAAN, hüatsindipott käes, koputab verandauksele. Ootab. Koputab veel korra. Klaverimäng vaikib. LISI avab ukse. Mõlemad on sellest ootamatust vastasseisust ehmunud.

JAAN. – Preilid... (*End kogudes*.) Preili Adele käskisid uue lillepoti verandale tuua, preilid viisid teise oma tupp.

LISI, *kõrvale astudes*. – Ja-jah. Pange... Pane see sinna. (*Jaan astub poolküljetsi Lisist mööda, paneb lille lauale, tahab minna*.) Jaan!

JAAN. – Jah, preili.

LISI. – Istu.

JAAN. – Preilid teavad, et me ei tohi nende juuresolekul...

LISI. – Ah, kuule, istu-istu. (*Jaan istub kõige uksepoolsema tooli servale. Lisi märkab laual maasikaid*.) Näe... Ongi maasikad... (*Pistab ühe hajameelselt suhu, Jaan vaatab tema suud*.) Tahad ka? Võta! (*Ulatab talle käega ühe*.)

JAAN, *võtab selle pisut kõheldes vastu*. – Tänan, preili, tegelikult ma...

LISI, *ikka hajameelselt*. – Ah õige küll, sa ju ise kasvatad neid!

JAAN. – Lubage, preili, ma olen väljaõppinud kärner, mitte ial ma ei võta...

LISI, *muiates*. – Maasikat?

JAAN, *tõsiselt*. – Preili...

LISI, *raevukalt*. – Preili ja preili! Jah, preili, ei, preili, palun, preili, tänan preili! Kas sul on midagi viga või? Mis sinuga juhtunud on? Jaan!

JAAN, *summutatult*. – Preilid teavad küll, et...

LISI. – Mida? Et sa oled argpüks, et sa ei julge, et sa oled niisugune... narts! Et sul on... Haa! Ma tean, sul on juba keegi **uus**, tunnista üles... (*Jaan kargab näost lõkendades toolilt püsti.*) Ahaa! Näe. Oled mees ikka! See teile ikka mõjub, kui teie **au** kallale minnakse!

JAAN, *paluvalt*. – Preilid... Lisi! Sa ei tohi. Sa tead ju küll, et...

LISI. – Näe, juba täitsa inimese moodi. (*Hakkab äkki nutma.*) Jaan. Ma olen nii õnnetu.

JAAN, *teeb liigutuse tema poole, aga ei puutu teda, pea norus*. – Mina ka, Lisi.

LISI, *jätab nutmise, haarab tal käest kinni*. – Oled ka või? Aga miks sa siis...?

JAAN, *tumedalt*. – Sa tead küll, sellest ei tule midagi välja.

LISI, *uue lootusega, kiiresti*. – Miks? Miks? Meil oli ju plaan. Me sõidame kohe siit ära, kaugele, Venemaale, sa saad tööd, mina õpin veel veidi, harjutan, ma harjutan juba niigi iga päev mitu tundi, kõik ütlevad juba, et ma mängin nagu Madame Venediktova, isegi elavamalt, ma hakkan kontserte andma, ma teenin ka raha ja... Me oleme ju ometi vabad inimesed, kahekümnendal sajandil, Jaan!

JAAN. – Sa tead küll, sellest ei tule midagi välja...

LISI, *vihaselt*. – Mis see on sul mingi uus **refraän** või?

JAAN, *segaduses*. – Mis asi?

LISI, *lööb käega*. – Ah!

JAAN, *ennast kogudes*. – Vaata, ma olen seda kõikepidi mõelnud ja kaalunud. Ja sa saad ka aru, kui sa veidigi järele mõtled. Pärast **niisugust** asja ei saaks ma mitte kusagil Venemaal tööd.

LISI. – Aga sõidame Saksamaale! Mul on seal üks sõbratar Peterburi ajast...

JAAN. – Just nimelt. Teil on Saksamaal ka sugulased igal pool ees. Ma ei saaks ka Saksamaal kusagil tööd, ma mõtlen, vähegi korralikku. Kui, siis ainult ehk mõne juudi juurde, aga isegi need...

LISI. – Siis lähemegi juudi juurde. Kah mul asi!

JAAN, *teda kuulamata*. – Ja sina, ma ei usu, et sa oma kontserditega... Tead, ma olen seda asja ka uurinud. Neid kontserte. Isegi selleks on kõigepealt vaja raha. Palju raha. Mul pole midagi...

LISI, *külmalt*. – Selge. Raha. Ma näen, jah, et sa oled tõesti kõik läbi mõelnud. Sa räägid juba nagu meie valitseja Herr Krause, kui ta isa käest midagi saada tahab.

JAAN. – Te ei peaks...

LISI. – Ahaa! Juba jälle “teie”! No selge! Hea küll. Räägi siis ära, mis plaanid sul on. Ma näen, et on.

JAAN, *astub ukse juurde, välja hämarduvasse parki vaadates; neist mõlemast on näha veel vaid kogud*. – Ma ei ole seda veel kellelegi rääkinud, ka Vana-Antonile mitte, aga, Lisi, ma lähen ära. Varsti. Jüripäeval. Nii on kõige parem. Mul on Venemaal juba koht valmis vaadatud. Rjazani lähedal ühe krahvi mõisas. Ma ei taha, et sa mõtleksid, aga... palk on seal kolm korda nii suur kui siin.

Vastuolu. Siin on juba Jaanil plaan ära minna. Siis jääb see vanal parunil lahjaks. Okay ... Tuleb tagasi.

LISI. – Ahaa...

JAAN. – Ei, kuula nüüd mind. Mul on plaan. Ma teenin seal krahvi juures raha. Ma arvestasin, et nelja-viie aastaga peaks juba paras kapital koos olema. Ma kulutan vähe. Ma tulen tagasi. Tuhande üheksasaja kaheksateistkümnendal aastal ma tulen siia tagasi.

LISI, *vaikselt*. – Tuhande üheksasaja kaheksateistkümnendal aastal. Kas sa ise ka aru saa, mis sa räägid? Kapital... (*Ajab pea püsti.*) Olgu, Jaan. Mine. Ma näen, sa juba kibeled oma kapitali teenima sinna... krahvi juurde. Krahvil on **ka** kindlasti kenasid tütreid.

JAAN, *teeb tema poole liigutuse, aga ei puutu teda*. – Lisi!

LISI, *käskivalt*. – Võid minna. Sa oled vaba. Ma ei vaja sind enam.

JAAN, *pea norus, astub uksest välja, vaikselt*. – Jah, preili.

Jaan astub aeglaselt trepist alla. Alumiselt astmelt vaatab ta tagasi. Lisi on tulnud uksele, hoiab seda lahti.

LISI. – Jaan!

Jaan vaatab tema poole üles, ei tee midagi.

LISI. – Jaan... Jaan, ma... Anna andeks... Tule, tule tagasi. (*Jaan tuleb aeglaselt trepist üles*). Anna mulle andeks... (*Võtab poisil käest kinni, tõmbab ta enda vastu.*) Jaan, mu süda tahab lõhkeda, kui ma sind näen. Sa lähed ära. Sa lähed ära.

(Suudleb poissi suu peale. Suudlevad. Maasikas, mis Jaanil ikka veel näpus oli, kukub maha.)

Saali uksele ilmub sel ajal PREILI ADELE, valge öötanu peas, raamat ja küünal käes. Jääb neid jahmunult vaatama. Taganeb sissepoole.

LISI, *tõukab poisi endast eemale.* – Mine! Mine nüüd! Noh! Mis sa passid veel! Mine, jookse. Kao!

JAAN, *vaatab teda tummalt, taganeb trepist alla, peaaegu kaotab tasakaalu, siis näeb saaliuksest Adele küünalt, kohkunult hüüatades.* – Lisi! *(Kaob kiirel sammul.)*

LISI, *äraolevalt, sosinal.* – Mine... Mingu... Mingu sul hästi, Jaan... *(Ta tõmbab veranda ukse hajameelselt poolkinni, pöördub, pea norus, aeglaselt minekule, võpatab siis seisma, nähes Adelet.)*

PREILI ADELE. – Lisi, kulla laps! Mida sa siin veel teed. Külma on ju! Heldene arm, väljas on lumi alles maas ja sina istud öösel verandal... Tule kohe tuppa.

LISI, *ükskõikselt.* – Nägid, jah?

PREILI ADELE. – Mida?... Ma tulin ütlema, et naabri kutsar tõi telegrammi. Papa tuleb öise rongiga. Meie oma juba saadeti jaama vastu. Noh, mis on? Kas sul ei olegi papa tuleku üle hea meel?

LISI, *langeb talle kaela, nuttes.* – Miks, miks, miks! Miks see peab kõik nii vilets, nii vastik, nii hall olema? Mis elu see ometi on, mis me elame, Adele, ütle, sa tead!

ADELE. – See on hea elu, Lisi. Kord sa veel igatsed seda taga.

LISI. – Ei iial!... *(Vaikselt.)* Kas sa räägid papale...?

Kas siis A rääkis papale siiski?

ADELE. – Muidugi mitte. See kõik ei tähenda midagi. Kõik on hästi. Kõik on hästi. Rahune. Ära nuta. See on meie elu. Me peame seda kandma. Ma tean... Ma tean küll. Sa ei usu, aga ma tean. Sa unustad. See on ainult praegu nii valus. Homme juba on see natuke vähem valus...

LISI. – Ära räägi nii. Ma ei tahagi, et see üle läheks!

ADELE. – No näed, meie valugi on privileeg... Hea küll, hea küll, mine nüüd magama. Tahad, ma loen sulle ette?

LISI, *eemale tõmbudes, ei nuta enm.* – Ei taha! Ega ma mingi tita ei ole. Te kõik peate mind veel titaks. Aga ma ei ole. Ja mina veel arvasin, et sina mõistad, ma oleksin kohe pidanud aru saama...

ADELE. – ...et mis üks vanatüdruk niisugustest asjadest taipab, jah?

LISI. – Tädi! Sa ei peaks...

ADELE. – Ei, ma ei peaks, aga ma võin. Olgu nüüd. Lähme, ma ei loe sulle ette, aga ma olen su juures, räägime. Räägi. Ma tean, see aitab, lähme...

LISI. – Ma tean, see ei aita... (*Läheb siiski temaga kaasa, kaovad.*)

Kui juba, siis võiks Adele tõepoolest veidi sassis vanatüdruk olla. Eelnenud öises stseenis näiteks ALASTI.

Pimedusest kostavad lohisevad sammud. Seal tuleb, küünal käes, VANA ANTON.

VANA ANTON, *verandale astudes, veranda poikvel ust kinni tõmmates.* – No mis sa kostad! Nagu suvi oleks väljas. Siis on jälle vana Anton süidi, et toad on külmad, et pole korralikult köetud. Ega ma ahjusid saa lõhki kütta ometi! Ahjusid peab ikke hoidma. Ise käskisivad juba apeslinipuud verandale tuua... Aga kus ma tohin neid tuua, kui ukсед niimoodi lahti jäetakse, külm võtab nad ju ära mul, vaesed lapsed! Aga mis härrastel sellest! Võtab siis võtab, eks vana Anton kasvata uued... Aga vana Anton ei jõua enam uusi kasvatada. See võtab ikke aega ka. Vana Antoni aeg hakkab läbi saama. Näe, Jaan, see uus poiss, päris terane teine, aga kannatust põle, kannatust põle... Kärneril on ikke kannatust vaja. Nüüdsel ajal pole enam kellelgi kannatust! Jah, mis sa teed! (*Kutsub oma kassi.*) Noh, kiska, tule lähme nüüd. Lähme heidame magama. Varsti jälle üles, vaja kütma hakata. Tule, lähme, no mis sa veel vaatad seal? No kas on pruudid meeles või? Ai-ai-ai, ise vana kass juba! Näe nüüd, ikke tikub välja. No mine pealegi, mis mina sinu vastu võin.

Laseb kassi verandauksest välja, tõmbab ka saaliukse kinni, kaob majja.

Järgmise päeva hommik. Klaasveranda on inimtühi, teelaud koristatud. Ainult valge hüatsint seisab laual. Õuetrepist tuleb üles JAAN, võtab mütsi peast, astub verandale, jääb ootama. Ta on hirmul, aga püüab seda enda eest varjata. Ta isegi istub kõige uksepoolsele toolile, jääb käsipõsakil õue märtsihommikusse vaatama. Saalist kostab uksepauku, samme. Jaan kargab püsti, näoga saali poole. Sealt tuleb parun Johan von S., hommikukuues.

JAAN, müts peos. – Tere hommikust, parunihärra!

PARUN. – Tere. Sa tead, miks ma sind kohe hommikul kutsuda lasin?

JAAN. – Ei oska arvata, parunihärra.

PARUN. – Valetada sa ei oska, vaat mis. Aga olgu. Ma ei hakka sinu pärast oma päeva rikkuma. Niigi saab harva kodus olla. Sa kuulad, mis ma sulle ütlen ja teed, nagu ma käsin.

JAAN. – Jah... herr Baron.

PARUN. – Vot tak! Oli, mis oli. Me ei hakka seda arutama. Sa oled taiplik poiss, saad isegi aru, et see kõik on sündmatu ja rumal. Midagi pole olnud. Kui sa kuskil kasvõi poole sõnaga suud paotad, tea, mul on sidemed kõige kõrgemal pool ja isseäranis politseis. Nad leiavad su üles kasvõi maapõhjast.

JAAN. – Aga härra parun...

PARUN. – Vait. Kuula mind. Venemaal leiab alati põhjuse, miks sinusugune liiga edasipüüdlik noormees Siberisse saata. Ja vangiraudades, on selge?

JAAN. – Jah, härra parun.

PARUN. – Vot tak. Siin on sulle su aastapalk. Kolmsada rubla. Siin on meie soovituskiri. Kõige parem. Siin on veel kakssada, et sa kaoksid siit võimalikult kaugele. Vähemalt Moskva taha. Ma tean, sul on niikuinii juba koht valmis vaadatud.

JAAN, kohkunult. – Aga kuidas te...

PARUN. – Ma ütlesin, **meile** ei jää Venemaal miksi teadmata. Mis meid huvitab. Kui sa teed nii, nagu ma ütlen, sa ei huvita meid. Korras?

JAAN. – Jah, parunihärra.

PARUN. – Tubli. Säh, võta. Ja kao. Juba homme oled sa kubermangu piiridest väljas. Rongid käivad. Selge?

JAAN. – Selge...

PARUN. – No vot. Molodets. Ubiraisja. I proštšai.

JAAN, *kummardades*. – Sposiba, vaše võsokorodije.

PARUN, *mühatades*. – **Nende** tiitlitega võid oma krahvi meelitada. Mina olen sinu parunihärra. Ja jään selleks. Head teed!

JAAN. – Aitäh, parunihärra!

Parun oleks nagu OHRANKAS ametis.

Läheb trepist alla, parun vaatab talle hekte järele, siis suundub tegusal kõnnakul tagasi saali, pörgates ukse peaaegu kokku MARIGA, kes tuleb verandale, kauss käes. Mari teeb kange vanainimesekniksu, parun kõhatab pahaselt, aga ei ütle midagi, kaob. Mari laseb verandapõrandale põlvili, hakkab lapiga ukse juurest pühkima.

MARI. – No on hull lugu, ma enne vaatan, et mis punane plekk see siin maas on, kas õige veri või! Aga näe, keegi on maasika laiaks astunud. Jäljed lähevad saali poole. Mis sa teed! Sakste asi, ega need ei vaata ju, kuhu nad astuvad või mis maas on...

JAAN, *vaatab ringi, Marit ikka ei näe, loeb raha käes üle, topib hoolikalt oma kuue põuetasku. Pooleldi sosistades* – Viissada rubla! Viissada rubla! Ma olen rikas mees. Ma olen vaba! (*Ta viskab mütsi kõrgele, püüab kinni, paneb pähe.*) Värise, Venemaa! Siin tuleb väljaõppinud kärner Jaan Feldmann, kelle ees on lahti kõik ukсед!... Nojah, (*korraga kahetsevalt*), selle kubermangu tolmu pean ma nüüd jalge alt pühkima. Ei tea, mis isa ja ema ütlevad... Aga ma oleksin läinud niikuinii. Ema oleks niikuinii nutnud. Isa saab aru. Sest mida siin head on? (*Osatades.*) Sinu parunihärra! Enam pole endised ajad, herr Baron. Ka Venemaal on meil nüüd õigused. Auf Wiedersehen! (*Lahkub hoogsal sammul, pörgates maja nurga juures peaaegu kokku PREILI ADELEGA, kes on endale vaid salli ümber tõmmanud, tuleb kiirustades.*)

JAAN, *mütsi peast kahmates*. – Preilid!

PREILI ADELE, *võtab ta käe, surub sinna midagi oma peost*. – Säh, võta! Kulub ära Venemaa vallutamisel.

Ikka vanatüdruk ära koputas!

JAAN, *täiesti rabatult oma pihku vaadates*. – Preilid...

PREILI ADELE, *paneab käe talle suu peale*. – Kuss. Mine nüüd. (*Tema hää vääratab.*) Ruttu. (*Embab kohmakalt Jaani, kes laseb sellel sündida, käed rippu, nagu puupakk.*) Jää jumalaga... (*Vaatab poissi ühe hetke lähedalt, siis jälle tavalise häälega.*) Noh, **kapital** juba kasvab. Pole paha, mis?

JAAN. – Preilid... Aitäh, preilid! (*Kummardab, et preili Adele kätt suudelda.*)

PREILI ADELE, *eemale tõmbudes*. – Liigne alandlikkus ei tule meie ajal kasuks. Jookse nüüd! Adieu! (*Pöörab kähku minekule, kaob nurga taha.*)

JAAN, *peaaegu pühalikul sosinal*. – Kaheksasada rubla... (*Hakkab masinlikult minema, siis kiirendab otsustavalt sammu, enne nurga taha kadumist, vaatab veel korra tagasi, naeratab.*) Jumalaga, vana maja!

Selle stseeni ajal on verandale astunud GEORG, ratsaülikond seljas. Ta on sisenenud üsna omainimeselikult. Mari on tema saabudes kummardanud ja lahkunud. Georg on Jaanile ja Adelele tähelepanu pööramata verandale ootama jäänud. Ta seisab ja vaatab parki, on erutatud, aga püüab seda varjata. Võtab taskust uuri. Just sel hektel jookseb verandale LISI. Ta tormab Georgist välja tegemata trepile, vaatab ringi...

LISI. – Läänud... Kas ta läsksi... ära... Georg, kas sa nägid, kas ta läsksi ära?

GEORG. – Vabandust, ma ei tea, kellest te räägite...

LISI, *vaatab alles nüüd talle otsa*. – Ah, ei, muidugi... Ei kellestki... Kas papa ei tulnud sulle vastu?

GEORG. – Ei, parunit ma pole näinud, ainult Mari oli siin... Palun vabandage, kui ma tulin ebasobival ajal, aga ma tegin, nagu te oma kirjas käskisite...

LISI. – Kirjas... Ah jaa... Ma kutsusin teid, et öelda... Georg, ma sõidan ära, ma tahtsin teile öelda, et...

GEORG, *kohkunult*. – Sõidate ära! Kuhu? Ma ei saa millestki aru... Lisi!

LISI, *puhkeb äkki nutma, langeb Georgile kaela*. – Anna mulle andeks, Georg! Ma tean, ma olen sulle palju haiget teinud... Oleme jälle sõbrad! Nagu lapsepõlves. (*Tõmbub ehmunud Georgist eemale.*) Mäletad, kui me olime väikesed, me töotasime üksteisele kolmekesi, mina, sina, Georg ja Katja, et me jääme alati sõpradeks, mis ka ei juhtuks. Ja et me keegi ei abiellu mitte iialgi!

GEORG. – Lisi, jaa, me olime lapsed, need mälestused, ma kirjutasin teile, on mulle kõige kallimad mälestused maa peal...

LISI. – No näete! Oleme jälle nii. Miks me ei või?

GEORG, *murtud häälega*. – Me pole enam lapsed. Lisi, ma... (*Otsustavalt.*) Te teate, ma olen kõik see aeg käinud siin ainult teie pärast!

LISI, *mõtlikult*. – Jah, ma tean... Vaene Katja. Temale olen ma ka nii palju haiget teinud... Öelge, Georg, miks, kui me pole enam lapsed, miks me nüüd üksteisele ainult haiget oskame teha?

GEORG. – Ma ei tea... Aga ma tahaksin... Ma tahaksin, et te oleksite õnnelik, Lisi!

LISI. – Õnnelik... (*Trotslikult.*) Ma olen õnnelik. Ma olen õnnelik, et me sõidame ära. Et me ei tule võib-olla kunagi tagasi sellesse vanasse õnnetusse majja!

GEORG. – Mis juttu te ometi räägite?

LISI. – Võid papa käest küsida. Sõidame juba ülehomme. Šveitsi.

GEORG, *pea norus.* – Šveitsi... Ülehomme... Ja siis ma ei näe teid võib-olla...

LISI. – Ah, ära hakka! Šveitsi, jah. Ega see pole Ameerika. Tervisevetele. Nad kardavad mu närvide pärast. Lollus! Mu närvid on rauast. Nagu neil kõigil. Nagu meil kõigil, Georg. Mul pole häda mitte midagi. Ja sinul ka... Elad üle. Ma tahtsin sulle öelda, et anna mulle vaid aega. Oota natuke. Ma ei saa sulle praegu veel midagi öelda.

GEORG. – Kui kaua?

LISI. – Viis aastat. Tuhande üheksasaja kaheksateistkümnendal aastal ma olen siin tagasi...

GEORG. – Tuhande üheksasaja kaheksateistkümnendal aastal...! Mis juttu te ometi räägite! Ärge nõudke minult niisugust asja!

LISI. – Hea küll. Ma tegin nalja. Loomulikult. Üks aasta. Aasta pärast ma vastan teile. Tuleval kevadel...

GEORG, *vaimustunult.* – Ja te ei ütle praegu ei...

LISI. – Ei, Georg. Ma ei ütle praegu midagi.

Verandale siseneb tegusal sammul PARUN. Ta ei imesta üleliia, nähes seal Georgi ja Lisit.

PARUN, *Georgile.* – No terre hommokust! Nagu siin öeldakse. Põllumehed juba varakult jalul? Tubli, tubli... Kuulsin, et plaanite uuendusi, soetate... uut... mm... tehnikat?

GEORG, *segaduses.* – Ah, mis te nüüd..., härra riiginõunik, paar väikest asja, jah, oli plaanis...

PARUN. – Oh, kulla naabrimees, jätke need tiitlid! Need ei sobi siia. Tulge parem, ma näitan tallis, milline suurepärase uue mära ma ostsin! Puhastverd loom... Nii malbe ja rahulik, nii vagura silmavaatega, aga samal ajal särtsu täis! Otse Inglismaalt. Ja teate mis ta nimi on?

GEORG. – Ei oska arvata...

PARUN, *tõsiselt, aga sisemise muigega.* – Electricity.

LISI, *naerma turtsatades.* – Lekter!...

GEORG. – Lekter?

LISI. – Vabandage mind... Ma lähen harjutama. Kuigi preili Adele vist magab veel... Mais tant pis!... Ja kuigi... (*Löödult.*) ...sellel pole enam mingit mõtet...

PARUN, *hoolitsevalt.* – Mängi, mängi, tütreke. Muusika kaunistab elu.

LISI, *kurvalt ja irooniliselt.* – Kaunistab elu... Nägemiseni siis, Georg. (*Läheb saali ja hakkab mängima midagi kerget ja hoogsat.*)

GEORG, *kahetsusega, et ei saa rohkem öelda või teha.* – Nägemiseni, Lisi.

PARUN, *pilgutab Georgile silma.* – Kas pole siis tõsi, härra modernist?

GEORG. – Vabandage...

PARUN. – Muusika, ma mõtlen, et kaunistab elu?

GEORG. – Ma jumaldan muusikat!

PARUN. – Muusikat?

GEORG. – Jaa, **se**da muusikat siin majas!

PARUN. – Ahaa. Ma näen, et ka moodsale inimesele pole romantika võõras. Aga tulge lähme nüüd mära vaatama. Uhke loom, ma kinnitan teile! (*Võtab Georgil kae alt kinni, juhib ta trepist alla, Georg vaatab veel tagasi saali poole, aga ei saa midagi teha.*) Ja milline hommik! Milline värskus! Eestimaa kevad! Ahh! Ma kinnitan teile, pole midagi paremat kui olla kodus, oma maal, oma majas, oma rahva, oma loomade keskel! Varsti ma lähen erru. Ja siis elu alles algab! Teie, noored, arvate, et elu lõpeb noorusega. Et meiesugused, need on juba muld.

GEORG. – Lubage, härra parun...!

PARUN, *seisatab trepil.* – Tean, tean! Ma ise mõtlesin ka nii. Oo! Millised romantikud me siis veel olime. Üheksateistkümnendal sajandil!... Aga nüüd ma tean, et viiekümneselt **elu** alles õieti algab! Alles nüüd ma saan **rahulikult** sellest kõigest rõõmu tunda... Peaasi, ma kinnitan teile, kulla noormees, on viiekümneni vastu pidada... Ja see aeg läheb muide nii ruttu! Juba on tüdrukud suured, juba vaja nad mehele panna... Nagu unenägu, nagu unenägu, ma ütlen teile! Aga läheme nüüd hobuseid vaatama. (*Talutab Georgi, kes heidab veel meeletliku pilgu saali poole, trepist alla tallide poole.*) Ma vaatasin, et see teie täkk, kellega te tulite, on ju ka päris uhke loom... Kas vastab, muide, tõele, et kavatsete automobiili osta?...

Lahkuvad lavalt. Reibas klaverimäng jätkub. Tihane laulab pargis.

Kui noorte armumine jääb kestma igaveseks, siis kuidas nad suhteliselt lihtsalt laiali lüüakse. Ootuspärane oleks põgenemine, poisi tõepoolest (politsei)jõuga ära viimine jms. Aga kui mõisahärna nii ütlebki „Põgeneda sa enam ei jõua, kardavoi on ukse taga. See kõik unusta ära aga kui see siiski sul veel poole sajandi pärast meeles on, siis ainult tänu minule, kes sellele täieliku lõpu tegi. Pea meeles, kui tahad, et see, mida nii väga armastad, kestaks igavest, ära lase seda endale ligi.“ (Šostakovitši mõte) Armuloo sidumiseks igavasest ajast igavesti peaks selle millegi abil materjaliseerima. Klaver on hea küll. Las Jaan istub selle all, kui Lisu mängib. Põlved, jalad jms. soft. Hiline õhtu, küünlavalgus klaveri alla ei ulatu, nii et sugulased võivad midagi märkamata sealsamas kõndida. Lõppude lõpuks võib vana parun seda läbi peegli näha ja poisi minemakihutamiseks viimase tõuke anda.

2.

Südasuvi 1915. Klaasveranda ukсед on lahti ja osa aknaid eest ära võetud. Väljas valitseb äikese-eelne palavus. KATJAL JA LISIL on seljas must kleit, selle peal valge halastaajaõe-põll, peas punase ristiga tanu. Lisi nopib laisalt puuvilla. Tema jalge ees on seda suur korv. Ta teeb sellest vatipakke. Ta ootab viimaseid kuid last. Tema mees GEORG, välimundris, seisab tema kõrval, käsi kaitsvalt tema õlal. KATJA lõigub ja kerib nobedasti valgest riidest sidemeid. Tal on neid valmis juba suur korvitäis. Suvelinnud sädistavad laisalt, putukad sumisevad. Kaks suurt püttides kasvavat apelsinipuud on tõstetud veranda välistrepile.

Äkki haavatud, voodid, hospital jms. Voodid palava eest jahedamasse peidetud. Kuhu? Raudfermidega imeilus raudteesild, koos auruveduri ja sõjaväeesheloniga. Haavatutele vastu tulemine. Matmine, nagu oli Tln all. Võimalik Jaan sõjas. Kaevikus, haavatud, aeroplanile pomme kinnitamas. Hoopis aedniku ametit jätkates rinde oludes? Mismoodi? Rongis? Öösel kaevikus? Vennastumas?

LISI, laseb käed sülle vajuda, ütleb nagu eikellegi. – On ikka palavus! Tuleks siis see äikegi vähemalt.

GEORG, hoolitsevalt. – Lähed ehk tuppa, seal on jahedam... See palavus, tõesti, sinu olukorras...

LISI. – Ah, mis olukorras! Ega ma haige ole. Lähen pistan pärast jalad allikasse ja on väga hea.

GEORG. – Elisabet, kallid, selle palavaga, külma vette... Ma ei või seda lubada!

LISI, jälle nagu eikellegi. – Vesi on hea. Vesi on nii puhas, nii selge, nii vagane, alati voolab, kunagi ta ei saa siin otsa. Alati tuleb maa seest vett... (Georgile.) Ära muretse, Georg, külm vesi ei tee mulle midagi. Ma olen allikate ääres sündinud ja kasvanud.. Me Katjaga ikka käisime ennast seal kastmas, mamma eest salaja.

KATJA. – Me olime siis lapsed!

LISI. – Ja mis me nüüd oleme?

KATJA, *soojalt*. – Varsti sa oled ema, Lisikene.

LISI, *ikka ükskõikselt*. – Ma tean, sa Katja tahaksid, et see laps oleks sinus.

KATJA, *nagu oleks teda löödud, laseb pea norgu, hakkab veel kiiremini sidet rullima*.

GEORG. – Elisabet, ma tõesti palun sind!

LISI, *nagu ärgates*. – Ah? Kas ma ütlesin midagi valesti? Andke palun andeks. Anna, palun, andeks, õeke. Ma mõnikord ei tea ise ka, mis ma räägin.

KATJA, *tuleb tema juurde, surub oma põse tema põse vastu*. – Pole midagi, Lisi, pole midagi. Ma tean. Georgil on õigus, sa peaksid tõesti puhkama minema. Mine heida pikali. See sealtpoolt nurgatuba on nii hea jahe... (*Läheb oma toolile tagasi, enne vaatab pargi poole.*) Näe, mammakene ja Adele tulevadki viimaks tagasi. Ma juba muretsesin. Hakkab veel sadama. Ja selle kuumaga. Mamma ei peaks nii tihti sinna kabelimäele käima. Miks ta ei võiks kaarikuga minna?

LISI. – Ta ütleb, et need käigud teevad talle head. Et siis nad on jälle nagu koos papaga. Ma saan temast aru küll.

GEORG. – Tõesti, Elisabet, kas sa ei tahaks veidikeseks pikali heita! Kohe hakkab sadama.

LISI. – Ma ei taha *pikali* heita! Mulle meeldib vihmaga just siin verandal olla.

GEORG. – Aga äikesega, luba mul sulle öelda...

LISI. – Vihm on nii ilus. Pikad peened joad, nagu nagu jahedad sõrmed, mis puude lehti puudutavad. Kõik saavad juua... Maa, linnud... Vesi teeb kõigile head... Vesi on nii pehme, voolab alati kõrvale, ainult paitab kive ja puid... Ma ei taha voodisse pikali heita! Ma ei taha magada! Siis ma näen jälle **neid**. Ma kardan. Mitte keegi ei aita neid. Mitte keegi ei tule nende haavu siduma. Mitte keegi ei anna neile vett. Mitte kunagi ei saja seal vihma. Ainult tuld, rauda, mulda, verd... Nad ei taha meie vatti. Nad tahavad ainult juua, juua, juua, nad sirutavad minu poole käsi, aga mul on käes vatt. Mu käed on ka nagu vatist. Ma ei saa midagi nende heaks teha... (*Georg paitab õrnalt tema kukalt.*)

KATJA. – Lisikene, ära räägi sellest! Sa ei tohi erutada, doktor ütles ju...

LISI, *teda tähele panemata*. – Georg...

GEORG. – Jah, Elisabet.

LISI. – Sina oled seal olnud. Räägi, mismoodi seal on.

Kui Jaani sõjas näidata, siis töötab paremini.

GEORG suudleb tema kätt, sõnagi lausumata.

LISI. – Jah, ma tean, sa ei räägi. Sa ei saa rääkida. Keegi ei räägi midagi. Ajalehed ainult valetavad. Varsti on sakslased siin. Me peame põgenema. Ma sünnitan kusagil tee peal, kraavis.

GEORG. – No see on küll juba liig, Elisabet! Mis jutt see on! Ajalehed on muidugi sõjaolukorras tsenseeritud. Aga ma tean kõige kindlamatest allikatest, et Venemaa valmistub suureks pealetungiks. Praegune olukord on vaid taktikaline manööver. Meie keiser on võidukas.

LISI. – Kes on meie keiser? Meie oleme ka ju sakslased... See laps mu kõhus on saksa laps.

GEORG. – Elisabet! Ma tõesti ei luba! Kui su vaene isa seda kuuleks. (*Katja nuuksatab, pühib pisara.*) Mina olen Vene ohvitser. Ma olen Venemaa keisrile truudust vandunud. Ja minu läbi ka sina, Elisabet. Meie vanne on püha.

LISI. – Püha... (*Müristab, esimesed piisad veranda plekk-katusel. Rõõmsamalt.*) Näe, hakkabki sadama! (*Tütarlapselikult.*) Lähme vihma kätte! Võtame jalad paljaks ja... (*Hakkab kõhu pärast veidi vaevaliselt kingi jalast ära võtma.*)

GEORG, *kähku tema jalge ette põlvitades, kingi lahti päästma asudes. (Katja krapsab teisele poole, laseb samuti põlvili, et tema et sukka lahti päästa.)* – Sa ei tohiks, Elisabet, no kuhu see kõlbab...

LISI. – Aga ma tahan!

GEORG. – Ainult luba mulle, et sa puudest eemale hoiad, Jumala pärast!

LISI, *rõõmsalt.* – Oh, ära karda, välk lööb siin alati allikasse. Vesi võtab kõik vastu!... Oh! Georg. Ma tunnend, ta liigutas jälle!

Kelle tehtud on titt? Kui Jaani, siis äkki Georg teab ja on eriti Õilis.

PARUNIPROUA ja PREILI ADELE jõuavad samal hetkel trepile, nad mõlemad on üleni mustas, ka nende päeva- või vihmavarjud on mustad. Nad ei kiirusta alanud saju pärast, astuvad mõõdetud sammul trepist üles, teineteise käevangus.

PARUNIPROUA, *preili Adelel käevangust lahti lastes.* – Heldene arm! Lisi! Katja! Georg! Mis siin toimub?

KATJA, *ajab ennast püsti, olles ühe suka Lisil jalast ära võtnud (sama teeb Georg, olles ära võtnud teise jala kinga.)* – Mammakene! Oh kui tore, et te just õigel ajal tagasi jõudsite. Näete milline sadu! Ma olin teie pärast juba mures.

PARUNIPROUA. – Jah, aga mis siin toimub. Lisi?

GEORG. – Elisabet soovis paljajalu vihma kätte minna ja me...

Peaks G ja Liisi ikka veranda ees paduvihmas seisma, kui teised tulevad.

PARUNIPROUA, *turtsatades*. – Elisabet! Sa oled juba naine. Sa pole enam plika, kes pargis paljajalu ringi laseb! *Quelle idée!*

LISI, *jonnakalt, Georgile*. – Noh, mis sa tahad, et ma ühe suka ja ühe kingaga läheksin või? Kuulsid, ema ütles, et ma olen juba naine.

PREILI ADELE, *tunnustavalt*. – Kange tüdruk!

LISI. – Noh, olgu ma ei lähe. Georg, anna king. Katja, sukk! Ei pole vaja. Ma ise.

GEORG *ikkagi uuesti põlvitades*. – Andke andeks, ema, Lisi rääkis, et vihm teeb talle head, et ta on harjunud...

PARUNIPROUA, *lööb käega*. – Ahh! Ärge kuulake teda, Georg. Need naiste tujud! Küll te neid veel tundma õpite. Mu vaene Johan, kas ta vähe minuga pidi...

KATJA, *tooli ema poole nihutade, siis tal ümbert kinni võttes*. – Istuge ometi, emake! Te olete kindlasti väsinud. Kas ma lasen Maril teed tuua?

PARUNIPROUA, *istudes, musti kindaid käest tõmmates*. – Mari!

LISI. – Ema, sa tead ju, ta ei kuule.

PARUNIPROUA, *on ennast juba kogunud*. – No on ajad! **Kurt** teenija!

KATJA. – Ta ei ole kurt, aga kööki ta tõesti ei kuule. Vaene Mariechen. Ma lippan, mammake, kohe saab! (*Ära.*)

PARUNIPROUA. – “Ma lippan!” Milline keel! Nagu teenija valmis juba!

PREILI ADELE. – Jah, kauaks meil neid teenijaid ikka enam...

GEORG. – Lubage, paruness, seni kui mina siin majas olen...

PARUNIPROUA, *leplikult*. – Ära pane teda tähele, Georg... Adelekene, ehk loed meile ajalehte ette. Saab uudiseid kuulda.

LISI. – Valet. (*Vihmahoog on peaaegu lakanud, mürisamine jälle kaugel.*) Näe, ei hakanudki õieti sadama... kahju!

PARUNIPROUA. – Jah, põllud tahaksid vihma. Aga valet või mitte, loe, Adele, see aitab unustada.

PREILI ADELE, *laualt venekeelset lehte võttes, irooniliselt.* – Kas ma loen vene keeles, nagu nüüd peab?

PARUNIPROUA. – Ei, me oleme kodus, oma klaasverandal. Siin, Jumal tänatud võib veel selle maa keelt tarvitada. Pane ikka saksa keelde ümber. Vene keeles...!

PREILI ADELE. – Ära pahanda, kulla vennanaine. Ei olnud “hea kalambuuri”, nagu gospodin Golub ütles... Kus ta on muide? Kas pakib?

GEORG. – Varsti viin ta autoga jaama.

PARUNIPROUA. – Vaene gospodin Golub! Mõtleb, et saab veel **isamaale** kasulik olla. Tahab minna kirjutajaks kuhugi **staapi**! Georg, mis sa arvad, kas kuhugi staapi võetaks niisugust?

GEORG. – Vaevalt, kui tõtt öelda. Paraku on **staabikohad** sõjaväelaste eneste seas juba üsna hinnas.

PARUNIPROUA. – Jah, puha illusioonid, ülesköetud südamed... Ise juba vana mees, aga näe, mis see neetud sõda kõigiga teeb. Ajab hulluks.

LISI, *üsna ükskõikselts.* – Mammake, sa tead ju küll, et ta tegelikult ei taha enam sakslaste juures teenida. See pole tema arvates patriootiline.

PARUNIPROUA. – Elisabet, mis jutt see on! Mina küll ei usu. Georg, kas tõesti...

GEORG. – Kindlasti mitte midagi sarnast. Eriti kui veel silmas pidada, et parun, tema leivaisa, just **rahvuslikel** põhjustel nii palju kannatama pidi, et...

PREILI ADELE, *nukralt.* – Jah, vaene vend! Uskus ka veel viimase hetkeni, et see on eksitus, et *meid* on siin veel vaja!... Või mis vaene. Õnnis. Jäigi uskuma. Ja puhkab nüüd siin maa sees. Ma kadestan teda mõnikord.

PARUNIPROUA. – Georg, kas sa ikka leiad, et tingimata just sina pead selle... inimese raudteejaama sõidutama? Las Tiit viib hobusega.

LISI. – Sa tead ju, mamma, kuidas talle selle autoga sõita meeldib. Kui vaid seda sõda poleks ja bensiini jätkuks, ta sõidaks iga päev kuhugi! Ja arusaadav... mina ka sõidaksin...

GEORG. – Elisabet, mis juttu sa ometi ajad. Naine autoroolis. Ja veel sinu seisukorras... Õudne mõeldagi.

PARUNIPROUA. – Adelekene, loe parem.

PREILI ADELE, *vene keelest tõlkides.* – Keiserliku ülemjuhatus teadaandel on meie võidukad sõjaväed Vilno liinil korralikult... ee... see on vist... korrastatult positsioone vahetades... see vist tähendab, taganedes...

PARUNIPROUA. – Ära loe rohkem! Ma ei taha. Vilno liinil! Heldene arm, Georg, sina oled sõjaväelane, ütle mulle, mida see tähendab?

GEORG. – Ma just ennist selgitasin Elisabetile, et Venemaa põhjatuid ressursse arvestades on võiduka suurpealetungi alustamine meie vägede poolt vaid kuude, kui mitte nädalate küsimus. Praegune üksuste tagasitõmbamine on kahtlemata vaid taktikaline manööver... Aga kui lubate, ma lähen siis nüüd sõiduks ümber riietuma. (*Suudleb Lisit juustele. Ära. Möödub uksele gospodin Golubist, kes talle teed annab.*)

GOSPODIN GOLUB, *saali uksest sisse astudes, reisikuub seljas.* – Täpselt nii nagu härra parun öelda soovits! Kui hästi, kui täpselt! Imetlusväärne. Lihtsalt imetlusväärne on see vene taktikaline geenius! See kartmatus! Vaadake kasvõi neid daame siin! Preili Katja, preili..., oh, andestust, paruniproua Elisabet! Halastajaõed! Kõik teenivad, kõik on valmis teenima! Nii ka mina, vana Golub, ma usun, et kõlban veel millekski. Tulin hüvasti jätma.

PARUNIPROUA, *jahedalt.* – Väga meeldiv. Loodan, et isamaa hindab teie innukust.

LISI, *püsti tõustes.* – Gospodin Golub! Pavel Ivanovitš. Kas lähetegi ära? Kas me ei näegi teid enam?

PARUNIPROUA, *ähvardavalt, pisaraid tagasi hoides.* – Lisi!

LISI, *läheb embab Gospodin Golubit.* – Nii kahju, Gospodin Golub! Kui teie ära lähete, siis ongi meie lapsepõlv läbi...

GOSPODIN GOLUB, *väga liigutatult, samas entusiastlikult.* – Noor paruniproua! Te saate varsti emaks! Kindlasti on see poeg, kes teenib sama ustavalt meie Vene isamaad, nagu teie isadki...

Golub ei peaks olema tshhehhovlik. Pigem veidi koomiline: Suhhorukov.

LISI, *temast lahti lastes.* – Ei, ma tunnen, et see on tütar... Nagu mina, nagu meie Katjaga... Aga gospodin Golub... Kas te tõesti...?

PARUNIPROUA. – Tõepoolest, gospodin Golub, teie eas...

GOSPODIN GOLUB, *äkki murdudes.* – Paruniproua! Ma... Andke andeks mulle vanale narrile!

PARUNIPROUA, *tõredalt.* – Hea küll, hea küll, ärge nüüd hakake. Rikute veel oma ilusa **etteaste** ära.

GOSPODIN GOLUB. – Ei, andke mulle andeks paruniproua, teie juures on olnud nii hea, juba Peterburis oli äärmiselt, äärmiselt meeldiv kadunud parunit teenida, võtku Issand ülendada tema hinge, aga eriti siin selles armsas saksa

kubermangus... Meie ilusal Eestimaal! Kui korras siin kõik on, kui kena, kui rahulik, isegi nüüd veel, sõja ajal.

LISI. – Aga miks te siis, ma ei saa aru, gospodin Golub...?

GOSPODIN GOLUB. – Siin on olnud nii kena, ma olen teile kõigile tõesti südamest, südamest tänulik! Aga teate, kui mulle tuli pähe see mõte, see mõte, et minust võiks veel kasu olla, kasu olla minu Vene isamaale, kas teate, millist vabadust, millist avarust ma oma rinnus äkki tundsin, millist noorust!

PREILI ADELE, *omaette, ajalehe poole*. – Kui mage!

GOSPODIN GOLUB, *nagu transis*. – Teate, paruniproua, ma ei ole iial oma elus midagi otsustanud. Kõik on lihtsalt juhtunud.

PREILI ADELE. – Näha, jah.

GOSPODIN GOLUB. – Minu elu suurim samm, millest järgnes kõik see, mis järgnes, oli teie juurde, sellesse vanasse auväärt majja teenima asumine, juba ligi kolmkümmend aastat tagasi, alguses paruni sekretäriks, siis... mõelge, proua, kolmkümmend aastat!...

PARUNIPROUA. – Ei või olla, gospodin Golub, te liialdate nagu alati...

GOSPODIN GOLUB. – Aga seegi polnud mingi samm. See lihtsalt juhtus. Ja ma olen lõpmata, lõpmata tänulik...

PARUNIPROUA, *teda katkestades*. – No hea küll, hea küll. Aitab nüüd.

GOSPODIN GOLUB, *sosinal*. – Aga see, aga see on minu elu suur otsus. Ma lähen Peterburi, ma pakun ennast teenistusse, ma annan ennast saatuse meelevalda...

PREILI ADELE. – Idioot!

Gospodin Golub on ikka veel nagu transis, vaatab kaugusesse.

PARUNIPROUA. – Istuge parem, gospodin Golub. Istume natuke, enne kui teele lähete. Nagu teil venelastel see komme on. Ega me siin ilmas enam ei näe, kulla sõber. Katja! Catherine! Kuhu see tüdruk siis nüüd jäi?

KATJA, *tulebki, näeb seda stseeni, embab lihtsalt Gospodin Golubit*. – Lähetegi, gospodin Golub. Mäletage meid siis ikka hästi. Ma tean küll, kui halb õpilane ma olin, eriti ladina keeles. Kuidas see oligi... Amor... Näete, rohkem enam ei mäletagi.

GOSPODIN GOLUB, *endiselt äraolev*. – Amor timere neminem...

KATJA, *teda katkestades*. – Aga ehk tulete veel tagasi. Lisi lapsele on ka juba mõne aasta pärast õpetajat vaja.

PARUNIPROUA. – Katja, istume nüüd. Saadame gospodin Golubi teele nagu kord ja kohus.

Kõik istuvad, vaatavad vaikides parki. On kuulda teisel pool maja treppi sõitva auto häält, autoukse avamist.

GEORG, *vaatab ukse pealt, autojuhimüts peas, prillid otsa ees.* – Me peaksime nüüd, gospodin Golub...

GOSPODIN GOLUB, *segaduses.* – Jah, loomulikult, andke andeks, härra parun, kohe!... Sõda, kõrgesti austatud daamid, mis teha! *Guerre à la guerre!* (*Tõuseb. Kumardades paruniproua poole.*) Jääge Jumalaga! Teie vana narr läheb oma viimasesse lahingusse.

PREILI ADELE, *kes kogu aeg on vihaselt oma ajalehte uurinud, pole kordagi Gospodin Golubi poole vaadanud, vaikselt.* – Mitte narr, vaid tsirkuse tola!

GOSPODIN GOLUB, *solvumata, tema poole kumardades.* – Paruness! Minu austus!

Las siis kordab takka „Ja-jah! Muidugi tsirkusetola!“

GEORG. – Kui lubate, mu daamid. Gospodin Golub. Rong... kuigi neid nüüd ei tea, aga siiski. Olgem vähemalt meie täpsed, nagu alati!

GOSPODIN GOLUB, *Georgi poolt poolvägisi saaliukse poole eskorditult, aga seal, juba sees, veel äkki ringi keerates, üle naiste peade vaadates, sosinal.* – Jumalaga, vana maja! (*Ära.*)

MARI, *on juba ukse taga oodanud, et nad läheksid, tuleb teekandikuga sisse.* – Olge lahked, paruniproua, tee, nagu meil kombeks on. Värsked metsa maasikad vähekese suhkruga, nagu käskisite... Mis teha, sõjaaeg! (*Gospodi Golubile järele vaadates.*) Kuhu **se**da siis nüüd viiakse?

PREILI ADELE, *irooniliselt.* – Sõtta.

PARUNIPROUA. – Võid välja kallata, Mari.

MARI, *teed kallates, omaette.* – Sõtta! Niisugune. No on ikke hullud ajad, hullud ajad, jumaljeesukene! No nii. Bonn appetiit! Kas käsitate veel midagi?

PARUNIPROUA. – Ei, Mari, Katja kutsub sind, kui vaja on. (*Mari ära.*)

Hakkavad teed jooma.

PREILI ADELE, *ajalehte endast eemale heites.* – Milline kõnts! Need **aj**alehed. **Need** oleks küll võinud leiutamata jätta!

PARUNIPROUA, *teed nautides, küpsist maasikatesse kastes, mõtlikult.* – Noh. Läkski. Kõik lähevad... Kõik jätavad meid maha. Mis seal ikka. Ma hakkam juba harjuma... Räägitakse, et kuum tee aitab palavuse vastu. Ja aitabki... Imelik... Alati, kui ma sealt Kabelimäelt Johani juurest tulen, on mu hinges niisugune rahu. Nagu ei tahakski enam midagi ega kuhugi. Ma ei tea... See lugu hingede rändamisest, mida Werner mulle seal Baden-Badenis rääkis, mis sa arvad, Adelekene, sina ikka loed neid raamatuid ja välismaa ajalehti...

Vana paruni lõpu võis tuua lähemale vene riigi õõvastav tänamatus. Riigi, mida ta ise ja ta esivanemad truult olid teeninud. Vajab stseeni või mingit väga tõest kuid uskumatut detaili Adele repliigis.

PREILI ADELE. – Sellest Wernerist ei ole küll juhtunud lugema.

PARUNIPROUA. – Ei, mitte Wernerist, Adele, vaid hingede rändamisest, uuestisünnist...

ADELE. – Kui sa juba kord küsid, siis minu arvates haistis ta lihtsalt kerget raha.

PARUNIPROUA, *temast välja tegemata.* – Ehk see polegi nii vale... Kes teab... Ehk tuleme kord veel siia tagasi. Kellegi teisena, nii et keegi meid ära ei tunne... Mina vist küll tahaksin. Vaataks, kuidas siin **siis** on...

KATJA. – Sa tead ju küll, mammakene, et meie usu järgi...

PARUNIPROUA. – Loomulikult, Katja. **Meie usust** ei ole ma iialgi taganenud. Mida sa õige mõtled... Ei! Meie usu järgi, muidugi... Aga teate, Johan... mul on nii tihti tunne, et ta **on** siin. Või siis jälle, et ta on seal, kui ma olen seal, kabelimäel, tammede all, et ta on seal koos teistega, et ta räägib nendega, kui mind ei ole, ja kui ma tulen, siis ta räägib minuga, et ta ootab mind seal alati... Üldse ei ole hirmu, et ükskord tuleb ka sinna tema kõrvale puhkama heita. Tammede alla. Küll nad on ilusad, kindlad! Veel Johani õndsas mamma ajal istutatud... Seal all... Kui hea seal magada oleks!

KATJA. – Emake!

PARUNIPROUA. – Ei, tõesõna, üldse ei ole hirmu, seal tammede all, maa sees, maa peal, selles pehmes rohus, seal on niisugune rahu, niisugune rahu... (*Toibudes.*) Ah, mis ma ikka räägin, te ei saa aru. Ja Lisi, sinu seisukorras, ma läheksin parem jahedasse... Näe, vist tuleb ikka äike tagasi meie poole. Veranda aknad on eest ära võetud, vihm hakkab sisse sadama... (*Äkki ülemeelikult.*) Aga eks ta siis hakka! Tunnete, tüdrukud, kui mõnus jahe tuul! Ilm muutub. Maa saab lõpuks kastetud! Ohh! Elada on siiski nii hea... Küll jõuab...

PREILI ADELE, *mõtlikult.* – Jah, küll jõuab...

Kõik joovad vaikides teed, äikesemürin valjeneb.

3.

Oktoobri keskpaik 1920. Veel ilusad ilmad. Varane pärastlõuna, kuldne valgus. PAPERUNIPROUA, PREILI ADELE, KATJA, LISI istuvad klaasverandal. Katja õmbleb, preilie Adelel on raamat käes, aga ta ei loe, paruniproua vaatab niisama parki. Kõik on lihtsalt riides, vaid paruniproua kannab veel leseleina. Lisi 5-aastane poeg GNEOMAR ehk NEO mängib laua peal tinasõduritega sõda.

Veranda nurkades seisavad kaks apelsinipuud. Suureks kasvanud apelsinipuudega saabki ajamärgiga üle minna.

NEO. – Koppadi-koppadi-koppadi, piii! põmm-põmm, pahh! Pahh! Edasi, mehed! Rünakule! Ai-ai-ai! Ma sain haavata. Ära karda, Karl, kohe tuleb arst, sind viiakse laatsaretti. Põmaki! Põmaki! Suurtükituleks valmis olla! Pahh!...

LISI. – Hea küll, Neo. Aitab nüüd küll sõjast. Korista oma sõdurid ära.

NEO. – Mitte sõdurid, vaid üksus! Siin on hobused ja kahurid ka. Näe.

LISI. – No olgu. Üksus saab signaali, et lahing on läbi. Kuuled, tuutu-luutu-tuutu-luutu-tuutu-luutu-tuuuuuuuuuu!

NEO, *lökkab tinasõdurid käega hunnikusse.* – Tuuuuuuuuuuuuu!

PARUNIPROUA. – Tule, Gneomar, vanaema juurde, tule. Sinu papa palus meil kõigil verandale tulla. Ta tuleb kohe ja räägib meile midagi väga tähtsat. Sulle ka.

NEO, *läheb vanaema juurde, surub ennast tema vastu, Katja saadab teda heldinud, aga pisut armukadededa pilguga.* – Mida ta meile räägib? Kas tuleb jälle sõda? Nii kahju, et ma alles väike olin, kui sõda ära lõppes.

PARUNIPROUA. – Gneomar, kallid laps, ära räägi niisugust juttu. Sõda on kole. Sõda ei tule enam. Olgu mis on, aga vähemalt on nüüd rahu.

PREILI ADELE. – Rahu... Mõisa põllul käivad maamõõtjad, üks komisjon ajab teist taga... Kõik meie naabermõisnikud on juba ära sõitnud, kes linna, kes Saksamaale. Kas see ongi see ammuoodatud rahu?

NEO. – Aga papa ütleb, et kindlasti saab ka minust sõjamees, nagu tema oli...

PARUNIPROUA. – Kindlasti saab, sinu vanaisa ka oli, aga tema ei käinud kunagi sõjas. Siis oli alati rahu. Vähemalt siin.

PREILI ADELE, *mõtlikult.* – Sõjamees... Jah, huvitav ainult kelle sõjamees sinust saab? Ega ometi selle... talumeeste... republiiki...?

KATJA. – Aga tädi, Georg sai vabariigilt isegi autasu oma sõjaliste teenet eest. Teda hinnatakse.

Konkreetselt autasu ja mille eest.

PREILI ADELE. – Meelitavad ja petavad niisama. Maa võetakse meilt ikkagi ära. Puupaljaks tahavad teha!

NEO. – Kui ma suureks saan, siis ma vallutan maa tagasi! Põmm-põmm-põmm!

PARUNIPROUA. – Kuss-kuss nüüd, Neo.

NEO, *jookseb, kujuteldav püss käes, trepist alla parki, tulistab, viskab sügislehtedesse kõhuli.* – Sa oled surnud! Anna alla!

PARUNIPROUA. – Neo!... (*Neo kaob nurga taha.*) Oh seda poissi küll, täitsa sinusse, Elisabet. Mitte ei kuula!...

LISI. – Pigem sinusse, mamma...

PARUNIPROUA, *meelitatult...* Arvad? No ei tea...

KATJA. – Mis te räägite, ta on ju nii Georgi nägu!

PARUNIPROUA, *teda tähele panemata.* – Tead, Adele, see maa... Küll on imelik. Ma poleks ilma peal uskunud, aga mul on nii ükskõik, kui mul nüüd on. Sa ütled, maamõõtjad. Noh, ja las nad siis mõõdavad seda põldu. Kõik on niikuinii muutunud, mitte miski pole enam see, mis ta oli. Maa... Peaasi, kui kabelimägi mulle alles jäetakse ja see klaasveranda...

PREILI ADELE. – Looda sa!

LISI, *parki vaadates.* – Jah, see maa... Kui ma teda kandsin, ma arvasin veel, mäletate, et kindlasti sünnib tüdruk... siis, teate, mulle tundus vahel, et see pole mitte laps, keda ma hakkas sünnitama, vaid maa. Et ma olen maast rase.

KATJA, *kohkunult.* – Lisi...

LISI, *temast välja tegemata.* – Mul oli kogu aeg tunne, et ma pean maad puudutama, et ma pean paljajalu maa peale minema, jalad allikasse kastma, niiske mulla peal kõndima nagu talunaine, heitma maa peale pikali... Mäletate?

KATJA. – Jah, igavene häda oli, Georg ei võinud seda kuidagi lubada...

LISI. – Ma ei olnud iial varem sellele mõelnud, et see on meie maa, et see on **minu** maa, et see on **selle** maa, kes mu kõhus kasvab. Maa oli lihtsalt maa, me elasime siin ja loomulikult see kuulus meile. Nii oli alati olnud. Mind huvitasid hoopis muud asjad. Ma tahtsin siit ära... Mäletad, mamma, pianistiks! Milline lollus!

PREILI ADELE, *kahetsevalt.* – Sa mängisid tõesti hästi. Kahju, et sa enam kunagi ei mängi. Niipea, kui mehele läksid... Muusikast oleks suur abi nendel rasketel päevadel. Näe, meie keegi ei oska... Mulle on täiesti elevant kõrva peale astunud ja vend oli samasugune. See pidi sul küll ema poolt olema...

Võiks ju korra veel mängida finaalis tühjas raudteejaamas.

LISI. – Ah! Tädi, selleks, et mängida peab iga päev harjutama. Milleks? Ma olen liiga laisk. Ja mulle meeldib vaikus hoopis rohkem. Maa on nii vaikne. Kui ma raskejalgne olin...

PARUNIPROUA. – Elisabet, sellistest asjadest ei räägita ometi!

LISI. – ...kui ma teda ootas ja ta liigutas mu kõhus, siis ma hakkasin armastama seda maa vaikust. Seda tasasust. Kuidas ma seda enne ei sallinud. Mulle meeldis Šveitsis!

PREILI ADELE. – Jaa, Šveitsis, kui kaugel see nüüd on!

LISI. – Mulle ei meeldinud mitte Šveitsis, Šveits oli minu arvates mage, terviseveed olid jäledad, aga mulle meeldisid mäed, kosed, äike mägedes, see tume kõmin... Siin oli kõik nii tasane, nii igav... Aga siis korraga, kui tema minu sees juba päris raske oli, ma tundsin, kuidas ma tahan selle tasase maa peale heita, kui hea ta on, kui tuttav, kui armas... Kui ilus see on, et me oleme põlvest põlve elanud siin peal, et alati on külvile järgnenud lõikus, põuale vihm, halvale aastale hea aasta...

KATJA. – Räägib juba nagu pastor...

PARUNIPROUA. – Katja!

PREILI ADELE, *turtsatades*. – Veel üks kadunud anne. Mitte pianist, vaid pastor. Noh, selleks küll naised õnneks kunagi ei saa...

PARUNIPROUA. – Jah! See veel puuduks! Jumal tänatud...

LISI *neid kuulamata*. – Mulle tundus korraga nii loomulik see komme, mida ma seni olin südamest jälestanud, see komme, et talumehed ja mõisarahvas kõik meie ees peavad mütsi peast ära võtma, kuidas nad kummardavad ja kniksutavad ja, vöeh!, oma paruni ja paruniproua kätt ka veel musitavad... Ma mõtlesin, et mina küll seda iial neil teha ei luba!

Visualiseerida. Vana teenijanna võiks seda teha koos palve lugemisega eesti keeles.

PARUNIPROUA. – Sa olid veel liiga noor...

LISI. – Ma olin veel liiga noor... Sest siis ma, jah, korraga tundsin, et nii peabki olema. Et see on kõige loomulik asi maa peal. Et see on olnud nii ja jääb nii. Kui nad võtsid mütsi peast minu ees, isegi Vana-Anton, kui ta pargis vastu tuli, alati ta tundus mulle kuidagi nii *auväärne*...

PARUNIPROUA. – Õnneks, et teenijad seda praegu ei kuule...

PREILI ADELE. – Need kaks, kes meil veel järel on, need on kurdid tõesti juba mõlemad!

LISI. – Kui ta võttis mütsi minu ees maha, ise hall ja auväärne, nagu mõni igivavana tamm, ei, pigem õunapuu, siis ma ei häbenenud seda enam üldse. Ta ei kummardanud mitte mind, vaid seda, kes minus kasavas... Ta kummardas seda maad, mille üle meid pandud oli...

Saalist kostavad kahed vanainimese-sammud.

KATJA, *selja taha vaadates*. – Ennäe, tulevadki! Mõlemad koos...

PARUNIPROUA. – Mida see veel peaks tähendama. Ahh! Kuhu see Georg ometi jääb? On küll ilus ilm, oktoobri kohta lausa kuldne, aga nii kui see päike sinna vahtrate taha vajub, nii kohe hakkab siin viluks minema...

MARI ja VANA-ANTON on ukse kohmetult seisma jäänud.

VANA-ANTON. – Parunihärra käskisivad...

PREILI ADELE. – Tiitlid on nüüd kõvasti keelatud, Anton, kas sa ei tea? Pole enam parunit, me oleme kõik, nagu meie vana Krause veel ütles, *vapariiki kotanikut!* (*Turtsatab rahulolevalt, keegi ei reageeri.*)

VANA-ANTON, *isegi veidi pahaselt häält kõrgendades*. – Parunihärra käskisivad... sedasamustki, et...

MARI, *käbedalt*. – Parunihärra käskisivad meid Antoniga mõlemaid verandale tulla, et meie peame ka juures olema ja kuulama, kui temal on midagi, mismoodu see käiski, Anton?

VANA-ANTON. – Ahh?

MARI, *häält tõstes*. – Mida see parunihärra meile ütlema pidigi?

VANA-ANTON, *väärikalt*. – Parunihärra lasksivad meid tulla, et temal on kõigile midagi tähtsat teada anda.

MARI. – Just jah, nii see käis, tähtsat teada anda. Ja et teenijad inimesed peavad ka juures olema.

PREILI ADELE. – Head see küll ei tähenda!

PARUNIPROUA. – Ja kuhu see Georg siis ise ometi jääb? Ajab aga pealegi kogu rahva verandale kokku... Ma ütlen! *Quelle idée!*

MARI. – Lubasivad kohe tulle ja käskisivad vabandada, et neil läheb kirjutistoas veel üks minut aega.

PARUNIPROUA. – No hästi, hästi... Mis me siis nüüd teeme? Noh, kui juba nii on, istuge siis ka. (*Valjusti, nagu kurdile.*) Anton! Too saalist kaks tooli, endale ja Marile.

ANTON, *arusaamatuses.* – Kuidas, palun, paruniproua?

MARI. – Aitäh, paruniproua, te olete väga lahked, aga meie seisame. Kus see kõlbaks!

ANTON. – Meie seisame. Kuulete, parun ka juba tuleb.

KATJA, *imestunult.* – Mina küll ei kuule midagi. Ja tema on ju poolkurt.

PREILI ADELE. – Oma paruni samme kuulevad nad kurdist peast ka!

PARUNIPROUA. – Ah, ära aja... Aga heldeke, kuhu see poiss siis nüüd jooksis? Neo! Neo! Lisi! Kuidas sa lased lapsel niimoodi... (*Tõuseb püsti.*)

MARI. – Äрге teie, proua, ma lähen kohe vaatan, kus ta on!

LISI, *rahulikult tõustes.* – Ma lähen ise vaatan.

KATJA, *juba trepile joostes.* – Ega ta kaugemale ei läinud. Ne-o! Ne-o! Ne-o! (*Jookseb nurga taha teda otsima.*)

PARUNIPROUA. – Jumal, jah, on ikka päev! Laseme lapsel üksi parki minna ja keegi ei vaata... Seal on ju ometigi tiigid!

LISI, *läheb ka trepile, hõikab.* – Ne-o! ... Näe, juba tulevadki!

PARUNIPROUA. – Noh, Jumal tänatud. Oleks gospodin Golub veel meie juures... Küll oleks hea... Keegi ikka vaataks ja kasvataks poissi... Poisile on karmi kätt vaja, kuigi gospodin Golub, noh, mis karm ta nüüd... aga ikkagi!... Ei tea küll, mis temast saanud on?

PREILI ADELE. – Jah, vaene vana narr. Keda ta nüüd teenib seal? Kas neid... bolschevikiisid või?... Appi! Fuih! Fuih! Konn! Neo! Vii kohe ära! Lisi! Kuidas sa ometi võid! Issand küll! Ohh!

Golubi kohta midagi täpsemat. Äkki ongi komissar.

Neo on Katja ees trepist üles jooksnud ja verandale konna lahti lasknud. Lisi võtab selle pihku, teeb nagu annaks suud ja laseb õrnalt trepi kõrvale rohu sisse lahti.

GEORG, *teokal sammul uksest sisse astudes, käes suur mapp paberitega.* – Gneomar, mida see tähendab! Mida sa tegid siin? (*Neo peidab enda vanaema selja taha.*) No hea küll, kuula nüüd, istu!... Andke andeks, mu daamid, et ma teid oodata lasksin. Anton, Mari, kas teile pole istet pakutud?

PARUNIPROUA. – Georg, kulla väimees, mida see kõik tähendab?

MARI, *juba halli sukka kududes*. – Oldi nii lahked ja pakuti, parunihärra, aga meie Antoniga seisame. Kuhu see kõlbaks...

ANTON. – Nii neh.

GEORG. – Olgu. Ilma tseremooniata. Ma pean veel õhtusele rongile jõudma. Varsti läheb pimedaks. Ega kellelgi külm ei ole?

PARUNIPROUA. – Ei, oktoobri kohta on ilm ju haruldaselt ilus. Aga räägi, Georg. Me ei jõua ära oodata...

GEORG, *paneb mapi paberitega lauale*. – Lühidalt öeldes, mul on plaan, kuidas me sellest olukorrast saaksime välja tulla, säilitades, ütleme, enam-vähem seisusekohase elu...

PREILI ADELE. – Millise seisuse?

GEORG. – Vabandage, tädi, aga aeg ei ole praegu kõige õigem sõnadega mängimiseks... Ühesõnaga, nagu te teate, meie maavaldus on riigistatud.

PREILI ADELE. – Mis riigistatud! Riik!... Varastatud!

KATJA. – Palun, tädike...

GEORG. – Kuid. Nagu te samuti teate, on meil, tänu minu õigust öelda olematutele sõjalistele teenetele selle... mmm... **vabariigi** ees...

Georg lahingus või lihtsalt võitlemas EV eest. Mismoodi näidata, et ei oleks liiga illustratiivne.

PREILI ADELE, *enda ette sisistades*. – Ja kujutage ette, ta võttis **vastu** ka selle **aumärgi**...

KATJA, *juba pahaselt*. – Tädi, ma...

GEORG. – Olgu, olgu, meil on siin poliitilisi eriarvamusi, ma näen... See on loomulik, isegi ühes perekonnas...

PREILI ADELE, *juba lõbustatult*. – Demokraat valmis!

GEORG. – Otseselt **selles** mind süüdistada oleks ehk patt, aga midagi pole teha, mu daamid. Meil on kaks valikut. Ja see, et meil üldse on need kaks valikut, see on siiski, lubage märkida, tänu sellele vabariigile, mis meil nüüd on ja mis *ei ole* siiski punaste vabariik.

PREILI ADELE. – Jah, ainult veidike roosade. Roosade talumeeste...

GEORG. – Tänu sellele siiski demokraatlikule ja teatava määrani õigust austavale riigikorrale on meil ometigi, ma ütlen, ometigi, vabadus **valida**. Kas minna. Või

jääda. Sellele maale, mis on meie esiisade oma olnud sajandeid ja sajandeid, mille eest nad... Aga ma ei hakka siin teile ajalugu õpetama.

PREILI ADELE, *nukralt*. – Kui vaid oleks see valik. Jääda... Oh, jah. Jääda siia...

GEORG. – On. Ja selleks ma teid täna kõiki siia kutsusingi, et teha teatavaks oma otsus. Mina, kui selle perekonna ja selle mõisa... noh, olgu, endise mõisa, aga ikkagi... selle perekonna pea...

LISI. – Georg, äkki saaks vähem pidulikult? Vilu hakkab...

GEORG, *laskmata end väga häirida*. – ...mina olen otsustanud panna mängu kogu oma oskuse ja kõik sidemed, mis mul tänu sõjaväeteenistusele siiski ka uute võimude juures on...

PREILI ADELE. – Sidemed...

GEORG. – Jah, sidemed, meeldigu see teile või mitte, **preili**, kõik sidemed, et tagada meile võimalus –

PARUNIPROUA, *nagu ära arvates, lootusega*. – Jääda?

GEORG. – Jääda. Nagu te teate, on meile jäetud **kasutada** see maja ja meie **omandisse** tervelt saja tiinu suurune maavaldus.

PARUNIPROUA. – Sada tiinu kahest tuhandest...

PREILI ADELE. – Viis lehma ka. Kes meist lüpsa oskab?

KATJA, *rahulikult*. – Mina võin lehmi lüpsa küll.

LISI. – Oled sa proovinud?

KATJA. – Jah. Ükskord Mari näitas, kui ma veel väike olin.

PARUNIPROUA. – Mari?

MARI. – Prouad...

GEORG. – Ei, lehmi pole vaja teil kellelgi lüpsma hakata. See ei ole teie töö. Nagu minu töö pole hobuse taga mööda põldu käia. Aga ma oskan midagi muud.

LISI. – Mida, kas sõdida?

GEORG. – Käskida. Valitseda. Hea seista. Korraldada. Juhtida. Majandada.

PREILI ADELE. – Selleks on meil nüüd ju see... vabariigi valitsus.

GEORG. – Jah. Aga neil puuduvad kogemused. Nad tegelikult vajavad meid.

LISI. – Kas sa tõesti arvad?

GEORG. – Ma olen maad kuulnud. Ma tean. Kõik ei ole meie suhtes sugugi nii vaenulikult meelestatud, kui see... sotside propaganda näitab. Ühesõnaga, siin mapi vahel (*ta tõstab mapi laualt*) on kõik vajalikud paberid, et anda asjale ametlik käik. Siia, meie maadele, tuleb riigimõis.

LISI. – Tore. Aga mis meil sellest on?

GEORG. – Esiteks, **teie** suguvõsa põlist maavaldust ei tükeldata. See jääb alles nii nagu ta on.

PARUNIPROUA. – Kui tihti ma olen viimasel ajal mõelnud: hea, et teie vaene papa seda kõike ei näe. Lõppude lõpuks, ta oskas surra kõige õigemal ajal... Kes seda oleks arvata võinud!

GEORG. – Teiseks, minust saab väga tõenäoliselt (mul on siin mapi vahel ka... pisut raha) uue riigimõisa valitseja. Asukohaga loomulikult siin majas.

PREILI ADELE, *vaikselt, peaaegu õudusega*. – Meelehea...!

KATJA, *imetlevalt*. – Kui hästi see kõik on sul läbi mõeldud, Georg! Kui hea, et sa ikka meil oled! Mida me ilma sinuta küll teeksime nüüdsel ajal... Eks ole, Lisi?

LISI. – Jah.

PARUNIPROUA. – Noh, ma ei tea. Aga vastu ma muidugi ei ole. Ma ütlesin ennist tüdrukutele, et kui mulle ka vaid see klaasveranda jäetakse ja kabelimägi, kus Johan puhkab ja kuhu mina saan varsti puhkama heita... See muu kõik, teate... Kogu see maa... Ma ei ole sellest iial midagi taibanud! Maa asjad, mõisa asjad, talumehed, ost ja müük, hobused... Need on meeste asjad. Talita, nagu sa targemaks pead, Georg. Õnn kaasa.

GEORG, *oma tasku-uurile pilku heites*. – Suur tänu, proua ema. Kas kellelgi on veel midagi öelda?

KATJA. – Õnn kaasa, Georg. Kas lähedki täna linna?

GEORG, *naljatades*. – Õnn tõesti, et mul nüüd see auto on. Kutsarit meil ju enam pole.

LISI. – Oled sa kindel, Georg, et nüüdsel ajal on mõistlik üksi autoga minna, pimedaks läheb juba...

GEORG. – Mida mul karta on. Ja need kolmkümmend versta jaama, autoga pole see midagi. Jaamaülem vaatab seni auto järele, kui ma linnas olen. Tema on veel korralik inimene, täiesti endisaegne...

Päris lähedalt kostab rongivilet, siis puhkimist.

NEO. – Papa, rong, rong! Lähme vaatama! (*Jookseb trepile.*)

GEORG. – No näete, milline tore oomen! Uued ajad tulevad. Varsti juba saame siitsamast mõisa lähedalt rongi peale minna. Tuleval aastal pidi jaam avatama, reisiliiklus... Need on veel raudtee-ehitajate rongid praegu...

PARUNIPROUA. – Oh! Mina vist küll ei harju kunagi selle häälega siin...

NEO, *trepilt*. – Papa, mamma! Tulge vaadake, veduri suits paistab. Tsohh-tsohh-tsohh, tsohh-tsohh-tsohh...

GEORG. – Praegu pole aega, poja. Küll me läheme varsti selle rongiga sõitma ka. Aga te mõelge ometi, mu daamid! Raudtejaam mõisast vaevalt versta kaugusel. Milline majanduslik väljavaade. Küll te näete, proua ema, see koht lööb veel õitsele! Nii nagu õndsas papa ajal tuldi kõikjalt üle Venemaa tutvuma selle eeskujuliku majapidamisega, selle tõuhobuste, moodsa viinavabriku, meiereiga, nii hakatakse varsti tulema üle Euroopa! Raudtee, see on eelkõige võimalus, mu daamid, perspektiiv!

Hämaridub. Preili Adele tõuseb erutunult.

PREILI ADELE. – Georg, anna andeks mu... nokkimine ennist. Ma tõesti väga loodan, et see asi sul korda läheb! Aga... Georg... põldudel käivad maamõõtjad... nad on meie maa juba omavahel ära jaganud... kas sa oled ikka kindel, et...

MARI, *kes kogu aja on seistes halli sukka kudunud, tõstab pilgu oma töölt*. – Räägivad, jah, et kes ikke suurema seakülje või võilänniku viib neile mõetjatele, see endale ka parema maatüki saab...

VANA-ANTON. – Ää latra, Mari.

MARI. – Näe, kuuleb küll teine, kui kuulda tahab... Andke andeks, parunihärra. Ega mina ei tea midagi. Rahvas räägivad.

GEORG, *veidi häiritult*. – Need on vaid esialgsed mõõtmised. Ei midagi otsustavat. Ma olen kindel, et vabariigi valitsus ei saa mu plaani tagasi lükata. See on liiga hea! Nii neile kui ka – meile.

LISI. – Georg...

GEORG. – Jah, naine.

LISI. – Ei midagi... Õnn kaasa.

GEORG. – Aga nüüd tõesti. Ma vabandan. Hiljemalt ülehomseni. (*Läheb.*)

MARI, VANA-ANTON. – Õnn kaasa, parunihärra, õnn kaasa.

NEO, *talle järele lipates.* – Papa, ma tulen lehvitama sulle trepi peal. (*Mängib auto juhtimist.*) Prrrrrrrr-prrrrrrr-prrrrrrr!

Neo Georgiga kaasa ja saab selles eluaegse shoki.

KATJA. – Muidugi, lähme kõik, lehvitame Georgile!

PARUNIPROUA. – Lehvitama! Mis kombed...

Kõik siiski peale preili Adele tõusevad, lähevad Georgi saatma. Mari ja Vana-Anton tatsavad kõigi kannul. Vana-Anton ajab veel verandale tulnud kassi tagasi õue.

VANA-ANTON. – Noh, kus sina siis nüüd tikud, kiska... Mine-mine. Ei sinul kõlba parunit saatma tulla... Näh, kus loom, ikke tükib...

Hämaridub. Väljast kostab kaugenevat mootorimürinat.

PREILI ADELE, *püsti tõustes, hämarasse parki vaadates, sosinal.* – Õnn kaasa...

Järgnev öö vastu hommikut. Mõis magab, klaasveranda on pime, seal seisavad ainult needsamad kaks apelsinipuud, mis ennegi. On kuulda, kuidas teisel pool maja kopitakse uksele. Keegi ei tule avama. Kaks talumeest, JAKOB ja tema poeg Friedrich (PRIIDIK), latern käes, tulevad ümber nurga.

PRIIDIK. – Magavad.

JAKOB. – Katsume siitpoolt, ehk keegi rahvast kuuleb.

PRIIDIK. – Mis rahvast neil enam on, Vana-Anton ja Mari on üksinda, pole enam endised ajad...

Astuvad otsustaval sammul verandatrepile, koputavad, katsuvad ust.

PRIIDIK. – Näe, lahti...

JAKOB. – Ära nüüd siis kohe sisse...

PRIIDIK. – Kuule, isa, kas sa tahad, et laseme parunil oma vankri peale ära surra või?

JAKOB. – Ah, see parun! Ma ütlesin sulle kohe, et las jääb parem sinna, ärme sega ennast sellesse, tuleb ainult pahandust. Pärast hakkavad veel meid süüdistama...

PRIIDIK. – Mismoodi? Automobiil oli ju puha puruks, mootor oli juba täiesti külm, see pidi juba õhtul juhtuma, ma tean küll, meil pataljonis oli ka automobiil...

JAKOB. – Ei tea, kis see hull inimene ometi selle puu sinna tee peale põigiti ette oli lasknud... Hõi! Mari! On siin kedagi?

(Sisenevad pimedasse saali. Järgnev toimub saalis ja on rohkem kuulda kui näha.)

MARI, *tuleb küünlaga.* – Issaristikene! Appi! Anton! Röövlid!

JAKOB. – Mari! Meie oleme, Jakob ja Priidik, ära kisa! Me tõime paruni, ta on vankri peal, aga aia väravad on lukus...

MARI, *jubedusega.* – Haaaa! Jumaljeesus! Vankri peal! Proua! Proua! Adele! Anton! Oh hoidku küll, et see vanamees ka ei kuule... Sähke, siin on värava võti, see suur... Anton! *(Priidik ja Jakob jooksevad välja.)*

PROUA, *oma toast välja tulles, uniselt, kohkunult.* – Mari, mida see tähendab...

MARI. – Nad ütlevad, et parun... vankri peal... midagi on juhtunud... see auto, oh taevased väed küll, et ta ka...

PARUNIPROUA, *õudusega.* – Haaaaa!... Aga kus ta siis on? Miks teda sisse ei tooda?

KATJA, *sisse tormanud, karjatab.* – Georg! Kus ta on? Georg! Georg! *(On kuulda, kuidas ta välisuksest välja trepile tormab.)*

VANA-ANTON, *saali lohverdades.* – Mari, mis sa kisad? *(Märkab paruniprouat.)* Prouad!

MARI. – Anton, heldene arm, mine ometi aita neid... Parun...!

PARUNIPROUA. – Ära mine kuhugi, Anton, ta juba...

Priidik, Jakob ja Katja kannavad verise teadvuseta GEORGI saali, asetavad diivanile. Katja hoiab Georgi käsi, et need alla ei langeks... Priidik ja Jakob ei tea, mis edasi teha, hakkavad vaikselt ukse poole nihkuma, aga jäävad poole tee peal seisma...

PARUNIPROUA. – Anton! Sõida kohe arsti järele, rakenda kõrb kalessi ette. Eluga, Anton!

ANTON. – Otsekohe, otsekohe, oh, need vanad jalad, noh nüüd, ruttu, ruttu, ruttu! *(Kobistab välja.)*

PARUNIPROUA. – Ah, see diivan... Kus mu aru küll on! Me peame ta voodisse kandma...

LISI, *kohale tormanud.* – Georg! Georg! Kas sa kuuled mind?... Ei, ärge tõstke teda. Näete ju, tal on pea... Ta oigab. Georg? Katja, too lina, kärista ribadeks, kähku!

Katja tormab arutult verandale, haarab lauvalt valge lina, nii et lillevaas maha lendab ja kildudeks puruneb, käristab selle metsiku jõuga pooleks, tormab tagasi.

PARUNIPROUA. – Kus see Anton siis nüüd ometi... Doktor... Oh issand! Et kõik peab siin olema nii kaugel... Kedagi pole, kes aitaks... Friedrich, Jakob, tõstke ta ometi... (*Mehed astuvad vastumeelselt ligi.*), ei, näete, teda ei või tõsta, las ta olla, kuni arst tuleb... Oodake, ärge minge veel ära, ma maksan teile...

JAKOB. – Proua ei peaks... me näeme ju küll, et parun... keegi hull inimene oli puu tee peale ette lasknud, me sõitsime sealtkaudu jaama, ma pidin Priidiku öösise rongi peale viima, piripime oli, midagi ei näinud, ja korraga jääb hobune seisma, edasi enam ei lähe, hirnub, ma mõtlen, et kas on õige hundid või kes...

KATJA, *hullumeelse häälega.* – Mõrtsukad! Teie ise tegite seda! Teie ise...! (*Mari võtab tal ümbert kinni, rahustab teda, hakkab kõõgi poole talutama.*)

JAKOB. – Näh nüüd, ma ütlesin kohe, et tuleb pahandust... Preilid ei peaks niimoodi.

PRIIDIK, *õigustavalt.* – Mootor oli juba külm. See oli juhtunud õhtul. Ma tunnen automobiile küll, meil väerinnal...

PARUNIPROUA. – Jaa, küll te pärast seletate... Minge aidake tallis Antonil hobune ette panna. Oh issand, kuidas kõik siin aega võtab! Katja! Rahune! Mari! Vii ta kööki, anna talle suhkruvett!

KATJA, *rebib ennast lahti, põlvitab Lisi juurde Georgi peatsisse.* – Georg, kallis, räägi minuga, Georg!

PRIIDIK. – Aga ma kinnitan teile...

JAKOB. – Äh, näed ju küll, naised on üsteerikas, tule, lähme talli. Eks sa pärast urjädnikule seleta oma mooturit...

PRIIDIK. – Egas enam Vene aeg pole, isa. Meil on nüüd eesti politsei.

JAKOB, *käega lüües.* – Ähh! Tule... (*Mõlemad ära.*)

MARI, *Katjat emmates, paitades, rahustades.* – Kuss-kuss, Katikene, kuss-kuss, härra Georg saab terveks, näe Liisikene juba seob tal pead, näe, juba pühib vere ära, lähme, Katikene, tule, lähme kööki, ma teen sulle suhkruvett... (*Talutab lapsena nuuksuva Katja kööki.*)

LISI. – Vett! Tooge mulle kausiga vett! Kiiresti, ema, Adele! Ruttu, Adele, näed ju nad kõik...

PREILI ADELE, *just tuppä jõudnud, vaikse kohkumusega.* – Georg! Nii siis... See unenägu... Jah, Lisi, ma kohe toon...

Paruniproua ja preili Adele tormavad kööki. Lisi katsub Georg pead siduda...

LISI. – Georg... Georg... Kas sa kuuled mind... Georg... räägi... kohe saab... näe, ilus valge side, verd ei tulegi palju... Georg... oiga vähemalt... Georg! (*Paneb kõrva tema rinna vastu, katsub käega pulssi, sosinal.*) Georg...

Lisi laseb diivani ees põlvitades käed rippu langeda. Paruniproua tuleb, veekauss käes.

LISI, vaatab teda äraolevalt. – Pane siia põrandale. (*Hakkab kausis oma käsi loputama, ikka põlvili. Siis võtab Georgi käe, mis põrandale on kukkunud, tõstab selle tema rinnale, hoiab sellest kinni.*)

PARUNIPROUA. – Lisi...?

LISI, puhub küünla, mis lauakesel seisab, ära, tõuseb püsti. – Koidab juba, ema.

Õuest nurga tagant tuleb ööriietes NEO, kes on üles ärganud ja lahtisest eesuksest välja tulnud teisi otsima, ta näeb, et verandauks on ka lahti, tuleb üles verandale...

NEO. – Vanaema, mamma!

LISI, läheb talle uksele vastu, võtab käest kinni, talutab verandale. – Neo! Tule lähme...

NEO. – Ma nägin halba und...

LISI. – Pole midagi, tule, lähme, papa on... väga haige... tule, lähme...

NEO, tõmbab ennast ema käest lahti, jookseb saali. – Papa!

PARUNIPROUA, püüab ta kinni, surub enda öökleidi vastu. – Neo.

NEO, rabeleb lahti, läheb Georgi juurde, aga peatub temast natuke eemal, sosinal. – Papa...

LISI, lükkab saali ukse enda tagant kinni, istub vankudes toolile, jääb hämarasse parki vahtima, väljast kostab hobuskapjade ja kalessirataste häält, Antoni "ptruu!" trepi eest, rongivile ja veel üks eemalt põldude tagant. – Koidabki juba... Peab minema... neile ütlema..., et pole enam vaja. (*Tõuseb püsti, astub verandatrepist alla, kaob kiirel sammul ümber nurga.*)

Puu ettelaskmine on äärmiselt ebakindel mõrvamise viis. Kas tahtsid hirmutada, kuna käis juba maade jagamine või kindla peale ära koristada? Viimasel juhul peab olema kindel, et peale G ei ole teisi ettevõtlikke isikuid. Natuke liiga palju tahta kirjaoskamatutelt matsidelt.

4.

Kuu aega hiljem. November. Veranda on mööblist tühi. PARUNIPROUA, PREILI ADELE, KATJA, LISI ja NEO astuvad välistrepile. Kõigil on seljas aastaajale vastavad hallid reisiriided, ainult mustad kübarapaelad, suurrätid märgivad leina. Vaid Katja on üleni mustas. Neol on käes väike kohver ja seljas väike seljakott. Ta hoiab vanaema käest kinni.

NEO. – Kas me sõidame kogu tee rongiga?

PARUNIPROUA, *reipalt*. – Kogu tee, kuni Berliinini välja! Kõigepealt Riiga ja siis Göningsbergi ja... Oh, küll mul on hea meel, et me lõpuks minema saame. Homme on oksjon, maja tehakse mööblist tühjaks. Midagi ei jää siia meid meenutama... peale selle klaasveranda...

KATJA. – Hea on, et enne minema saame. Vaadata veel, kuidas need mörtsukad meie vara enda vahel ära jagavad...

Keegi ei pööra talle tähelepanu.

NEO. – Aga miks me minu hobust Miirat ei või rongi peale kaasa võtta? Võtame hobuse ka!

LISI. – Berliinis tädi Solvejgi juures pole meil hobust kuhugi panna?

NEO. – Kas tädi Solvejgil siis talli ei ole?

LISI. – Ei, ta elab ju linnas.

NEO. – Kas Berliinis ei ole hobuseid?

LISI. – On küll, Neo, aga nendega sõidavad voorimehed.

NEO. – Kas seal autosid ka on?

LISI. – Palju!

NEO. – Kas samasuguseid kui papal oli?

LISI. – Samasuguseid ja üldse igasuguseid, ja tramme ja omnibusse ja...

NEO. – Omnibusse...

PREILI ADELE. – Jah, kes oleks võinud arvata, et me nüüd just Solvejgi juurde peame minema. Tema emaga ei käidud läbigi, pärast seda, kui ta selle norra proovireisijaga ühte heitis...

PARUNINPROUA. – Abiellus. Ja mitte proovireisijaga. Edvard oli ettevõtja.

NEO. – Hakkame juba rongi peale minema! Ma tahan rutem omnibusse näha!

LISI. – Aega on. Anton viib meid jaama. Pärast me sõidame niikuinii mitu päeva.

NEO. – Ja kogu aeg rongiga? Vägev!

PREILI ADELE. – Elisabet, kas sa ei tahaks midagi mängida...

PARUNIPROUA. – Adele, pole vaja. Hakkame veel nutma. Mina rohkem siin nutta ei kavatse. Külma ka juba. Novembrikuu. Näe, hakkabki lund sadama.

KATJA. – Mängi, jah, Adele. Mängi midagi... rõõmsat. Las nad kuulevad!

LISI. – Kes?... Katjakene, sa tead, ma ei mängi enam. Ma ei oska.

KATJA, *jonnakalt*. – Oskad küll. Sa oled alati osanud. Mängi seda, tead küll, mida sa ikka mängisid... Isegi mina mängisin seda...

LISI. – Noh... hea küll. Ükskõik. Antonil läheb niikuinii veel aega.

PREILI ADELE. – Aitäh, Lisikene, hakkab ehk kergem... (*Lisi läheb, hakkab saalis mängima Bachi Goldberg'i variatsioonide teemat.*)

PARUNIPROUA. – Adele, vaata et sa...!

PREILI ADELE. – Ei, ära karda.

NEO. – Hakkame juba minema, vanaema!

PARUNIPROUA. – Hakkame-hakkame...

KATJA. – Esimene lumi...

PARUNIPROUA. – Jah, nagu igal aastal...

Läbi saali tuleb verandale MARI, suurrätik palitu peal, teise suurrätikusse seotud komps käe otsas.

MARI. – Prouad...

PARUNIPROUA. – Mari! Kuhu sina siis minema hakkad?

MARI, *sõnu otsides*. – Ma mõtlesin, et... (*Otsustavalt.*) Proua. Mina tulen teiega kaasa.

PARUNIPROUA. – Marikene, ma ütlesin ju sulle, meil ei ole enam võimalust teenijaid pidada...

KATJA. – Me oleme nüüd vaesed, Mari.

MARI, *tal on kõik läbi mõeldud, kiiresti.* – Ega mina palka ei tahagi, proudad ärgu selle pärast muretsegu. Mul on kaks kätt küljes veel, kujuda oksan, õmmelda oskan, küll mina endale leiva välja teenin, mis ma ikke tarvitan... näe (*näitab oma kompsu*), seljariided on mul olemas, neid mul uusi vaja pole, surikleit on ka siin kompsu sees, hea õhukene, näe, kui hästi see oli, et proudad tookord mulle selle oma vana leinakleidi andsid, et ma sellest omale surikleidi teeksin, ilus õhuke siidiriie, nüüd on nii hea kerge kaasa võtta...

KATJA. – Ema, las ta tuleb.

NEO. – Aga võtame siis Miira ka!

PARUNIPROUA. – Aga...

MARI. – Mul on rongipileti raha ka, ärge te arvake, et ma teie kulul tahan sõita. Peaasi, võtke mind kaasa. Mul ei ole siin kedagi, mis ma siin teen. Homme müiakse siin kõik maha, lubasivad küll mulle mõisas korteri anda, aga mis ma teen seal korteris, ma pole harjunud niimoodi, kaks kätt rüpes... Ei, proudad, mina tulen kaasa, kasvõi vägise tulen. Sest kuulge, proudad, te ütlete küll, aga teenijat on teil ju ikke vaja. Ega siis preili Adele ei hakka ise oma ihupesuse pesema! Või teie, paruniproua. Kus selle häbi ots oleks! Parem ikke oma inimene kui võeras. Vana parun ka ütles ikke... Või kis teil poisi järele vaatab seal, kui te preilidega linna peale lähete? Ma tian seda va Solveigi-tantat küll, see on ise ainult lehus ühtevalu ja tema tüdrukust ma parem ei räägigi! Kas niisugustest on poisi järele vaatajaid? Ma... (*Paluvalt.*) Pai, paruniproua, me oleme ju ikke hästi läbi saanud!

PARUNIPROUA, *mõtlikult.* – Hästi, Mari, tule... Küll me kuidagi vaatame... Ma saadan Solvejgile tee pealt telegrammi, et pangu üks teenijatuba ka valmis... kui tal on seal...

MARI. – Ei ole vaja telegrammisi saata ja raha kulutada. Ma võin köögi põrandal ka magada, nagu vanasti siingi... Mina ei võta palju ruumi!

PREILI ADELE, *toob äkki kuuldavale rinna põhjast tuleva ilmeliku karjatuse, haarab veranda uksepostist kinni, vajub sinna põlvili, karjatab veelkorra jubedalt. Lisi mängib ikka edasi.*

PARUNIPROUA. – Adele! Sa lubasid ju!

NEO, *huvitatult.* – Mis tädil viga on?

PREILI ADELE, *samas asendis, ennast jõuga kogudes, poolsosinal.* – Ma ei suuda, Emma! Ma lootsin... ma ikka veel lootsin, kuigi ma enam ammu ei uskunud... (*Nuuksudes nagu väike laps. Mari paneb oma kompsu põrandale, põlvitab Adele kõrvale trepi peale, hakkab teda paitama, lohutama.*) ...ma ikka lootsin, et ma saan siin majas, kus ma olen sündinud ja elanud nii kaua... selles majas, selle maa peal... et ma saan siin surra, Emma..., et meid kõiki viiakse ikkagi ükskord sinna... tammede alla, kus mu vend ja meie isa ja ema...

Kes on Emma? Vana paruniproua?

PARUNIPROUA, *karmilt*. – Meil on nüüd kahekümnes sajand, Adele. Enam ei surda seal, kus ollakse sündinud. (*Vaikselt*.) Ega isegi seal, kus ollakse sünnitanud.

NEO, *uudishimulikult*. – Vanaema, kas tädi sureb ka nüüd ära ja me matame ta maha?

KATJA. – Neo!

NEO. – Tädi, kallis, ära sure veel, siis me ei saagi rongi peale minna!

Maja eest kostab hobusekapjade ja rataste häält.

PREILI ADELE, *jätab nutu, peaaegu naerma turtsades, ajab ennast püsti, Mari ka*. – Anna andeks, vennanaine. Ma poleks tõesti tahtnud. Aga see muusika, teate... Imelik! Mulle ei ole muusika iial mõju avaldanud... Noh, olgu, hakkame siis minema. (*Pöörab ümber, näeb saalist tulevat Antonit.*) Näe, Anton ka juba tuleb.

VANA-ANTON, *mingi vanaaegne kutsarimunder seljas*. – Prouadele on tõld ette antud.

19. saj. kutsarimundri on Anton ikka kuskilt aidast üles tuhninud, korda seadnud ja parimate kavatsustega selga ajanud. Välja peaks nägema üsna groteskne.

PARUNIPROUA. – Tõld, Anton? Ma ütlesin ju kaless!... Millal me sellega, kaks hobust ees...

VANA-ANTON. – Kuus, paruniproua.

PARUNIPROUA. – Kust sa hobuseid said, Anton...?

VANA-ANTON. – Tõld on ees, pagaasid on peal, kõik on nii nagu piab. Nagu meil alati olnud on. Võime jalamaid teele minna.

PARUNIPROUA. – Selge, Anton. Läheme siis. Katja, Lisi!

NEO. – Ma ei taha tõllaga, sealt ei näe välja!

PARUNIPROUA. – Sa võid natuke aega Antoni juures pukis sõita.

NEO. – Pukis! Vahva!

KATJA. – Selle külmaga...

PARUNIPROUA. – Pole midagi. Karastub. Sa oled ju ikkagi mees meil, Gneomar, oled ju?

NEO, *tähtsalt*. – Muidugi, vanaema. Lähme nüüd, naised! (*Lippab kõige ees saali.*)
Emme, ära mängi enam, hakkame minema!

Naised hakkavad minema, Anton ootab ukse juures, et nad saali lasta. Siis märkab, et Maril on ka komps käe otsas.

VANA-ANTON. – Mari! Kuhu sina siis...

MARI. – Neh, mõtlesin, et kel' mind ikke siin vaja on ja... Ma lähen nendega kaasa. Pärliini.

VANA-ANTON. – Ah nõnnamoodu.

MARI. – Nõnnamoodu neh, Anton... (*Vaab talle otsa, klaverimäng on vaikinud, naised on saalist läbi läinud, Mari ja Anton seisavad hetke vastamisi, Anton nagu tahaks midagi teha, aga ei tee. Mari pöörab minekule.*)

VANA-ANTON. – Nõnnamoodu siis... (*Läheb neile järele.*)

5.

Järgmine päev. Oksjon mõisaverandal. OKSJONIPIDAJA on oma laua ja haamriga trepil, verandal seiavad kaks apeslinipuud ja trümoo. Oksjon hakkab juba lõppema. Inimesi, talu- ja alevirahvast, pole enam palju jäänud.

OKSJONIPIDAJA. – Meie enampakkumine läheneb lõpule, mu daamed ja härrad. Aga meil on siin veel ilusaid asju. On üllatusi. Kes praegu ära läheb, see kahetseb! Näete! (*Külapoisist abiline toob tualettlaua välja.*) Trümoo! Ehtne trümoo. Peegel on tuhm, aga raam on veel väga ilus. Kaunistab iga kammert. **Tuualet** laua ja kahe suhvlega... mõlemad käivad! (*Tõmbab sahtlid lahti, teeb, nagu nuusutaks.*) Mmm! Sakste lõhngi veel sees. Sakste lõhn pealekauba!

(*Naer.*)

OKSJONIPIDAJA. – Trümoo! Viissada marka!...

KEEGI MEES, *tõstab käe.*

OKSJONIPIDAJA. – Viissada marka esimest korda!...

ALEVINAINE, *oma mehele enda kõrval.* – Mis sa arvd Rihart, kui me selle uue maja valmis saame...

OKSJONIPIDAJA. – Viissada marka teist korda!

ALEVINAISE MEES, *kahtlevalt.* – Ei tea, kas me seda nüüd... sakste lõhnaga...

ALEVINAINE. – Poe Rudolf küll ostis oma prouale...

ALEVINAISE MEES. – Viissada... viiskümmend marka!

OKSJONIPIDAJA. – Viissada viiskümmend marka esimest korda, kes pakub üle?... Viissada viiskümmend marka teist korda!

ALEVINAINE, *sosinal.* – Küll sa oled kallis, Rihart! Näe, kui ilusad keerdus jalad tal all on! Mõtle, meie uus kammer saab ka nagu mõisas prouadel oli...

ALEVINAISE MEES. – Äh, ole kuss nüüd!

OKSJONIPIDAJA. – Kes pakub üle! Ilusad keerdus jalad! Teie kodu saab nagu mõis!

KEEGI MEES. – Kuussada!

ALEVINAISE MEES, *naisele.* – Näh, ma ütlesin... (*Hüüab.*) Seitse!

OKSJONIPIDAJA. – Härrased? Daamed! Seitsetsada marka esimest korda!...

KEEGI MEES, *lööb käega.*

OKSJONIPIDAJA. – Seitsesada marka teist korda... Kolmandat korda! Müüdüd! Soovin õnne. Aga nüüd midagi eriti uhket! Kaks **apelsini** puud püttides. Kannavad. Väega harukordne! Müiakse paaris, hinnaga kokku **ainult** nelisada marka, daamed ja härrad! Apelsinipuud nagu Capri saarel! Kes pole veel käinud, soovitan soojalt... Itaalia maal! Nelisada marka esimest korda!

ALEVINAINE, *meest müksates.* – Noh!

ALEVINAISE MEES. – Ära aa! Vaata kui kõrged nad on. Mõni neli arssinat! Meie uued toad tulevad alla kolme...

OKSJONIPIDAJA. – Itaaliamaa apelsinipuud, igaveste haljad ja kannavad magusaid apelsiiniseid, kaks tükki koos nelisada marka teist korda!

ALEVINAINE, *kahetsevalt.* – On vist, jah, kõrged. Peame ikke mirdi panema... Ega see mirt ole ka kehvem ühti... väga ilus on...

OKSJONIPIDAJA. – Apelsinipuud nelisada marka kolmandat korda!... Jäävad müimata ja lähevad riigi omandusse... (*Loeb paberilt.*) Kuuluvad... reali...seerimisele... üldise... korra järele, mille määrab kindlaks... vabariigi valitsus. Aga nüüd! Üllatus! Üllatus! Üllatus! Kuulake! (*Saalist kostab klaverimängu, mingi lihtne meloodia, üsna puiselt.*) Missugune kõla! Tiibklaver Wirth! Saksamaa töö. Väga kõrgekvaliteediline pill! Välja tuua pole kahjuks võimalik. Aga hästi hoitud, hääles, nagu te kuulete. Pähklapuu, ilma kriimudeta! Ja alghind... ainult... kaks tuhat marka! Omavahel öeldes, klaver on väärt kümme tuhat! Ülimalt tulus pakkumine! Tiibklaver, kaks tuhat marka, esimest korda!

JAAN, *kes on seljaga, nii et me ei pruugi teda veel ära tunda, tõstab käe.*

HÄRRA TUVI. – Kaks tuhat ükssada marka!

OKSJONIPIDAJA. – Kaks tuhat ükssada marka esimest korda!

JAAN. – Viis tuhat marka!

Üllatuskahin.

ALEVINAISE MEES, *kohkunult.* – See on ju sõiduhobuse hind!

OKSJONIPIDAJA. – Viis tuhat marka esimest korda!... Kes pakub üle? Klaver on väärt vähemalt kümme!

HÄRRA TUVI, *ohates.* – Loobun, loobun...

OKSJONIPIDAJA. – Viis tuhat marka teist korda!... Viis tuhat marka kolmandat korda. Klaver müüdüd. Soovin õnne. Oksjon on sellega lõppenud. Asjad saab kätte ja raha saab maksta esitrepil homme kella kaheteistkümnest, ja ühtlasi

teatan, et järgmine oksjon toimub juba tuleval laupäeval Söödimäel, endises Essenbergi mõisas. Suurepärane valik mööblit, sööginõusid ja põllutööriistu, odavad hinnad! Daamed ja härrad! Kes tuleb, see ei kahetse!

Oksjonilised lahkuvad ümber nurga, oksjonipidaja kaob saali, ainult Jaan ja härra Tuvi jäävad.

HÄRRA TUVI. – Soovin õnne, härra Feldmann, saite kindlasti hea pilli. Kas mängite ise?

JAAN. – Ei, mina ei mängi, herr Taube!

HÄRRA TUVI. – Pole enam Taube, vaid Tuvi.

JAAN. – Ah tõesti, no vabandust, härra Tuvi, ma ei teadnud...

HÄRRA TUVI. – Ei, mis te nüüd, härra Feldmann, ei pidanudki teadma. Värske asi. Ma lihtsalt mõtlesin, et meil on nüüd oma riik, olgu siis omad nimed ka. Mitte need sakste pandud... Ja kes siis veel eeskuju peab andma, kui mitte kooliõpetaja. Ehk tahate ka ära muuta?

JAAN. – Ei tea, pole selle peale iial mõelnud. Ei taha. Nimi on nimi. Harjunud ju niimoodi...

HÄRRA TUVI. – Eks need uued asjad taha ka harjumist. Mindki vahel tögatakse. Aga ma ei tee välja... Et kes teil siis mängib, proua kindlasti?

JAAN. – Ei, Marta mul ei mängi.

HÄRRA TUVI. – Noh, siis lapsed kasvavad ja õpivad ära. Kuulsin, et pidi varsti peenikest peret oodata olema?

JAAN. – Eks lapsed, jah. Küllap mõni õpib mängima...

HÄRRA TUVI. – Jaa! Väga õige mõte, härra Feldmann. Väga õiged väljavaated teil! Just kultuurale tuleb meil nüüd rõhku panna! Räägitakse küll, et majandus ja majandus, aga mina ütlen ikka, et mis me selle majandusega teeme, kui pole kultuurat!

JAAN, *veranda ja apelsinipuude poole vaadates*. – Puudest on kahju. Jäävad niisama, saavad hukka. Vana-Anton ikke poputas ja hoidis teisi nii kui oma lihaseid lapsi...

HÄRRA TUVI. – Jah... Aga öeldi ju, et riigile lähevad.

JAAN. – Riigile... Mis teeb meie riik apelsinipuudega, öelge, herr..., vabandust, härra Tuvi? Linnas polevat rahvale süiagi anda ega riidet selga...

HÄRRA TUVI. – Meie riik on alles noor, härra Feldmann, mis te tahate, just sai sõda läbi... Küll ta varsti õide läheb, kui me kõik selle nimel kõvasti tööd teeme.

JAAN. – Küll ta läheb, muidugi.

HÄRRA TUVI. – Kuulsin, et teil pidi uus maja juba katuse all olema, seal mõisa uue rohuaia servas...

JAAN. – Kas mõni kadestaja rääkis?

HÄRRA TUVI. – Kas nüüd just kadestaja... Aga mina ütlesin kohe, et kellele siis veel see rohuaed pidi minema, kui mitte härra Feldmannile! Kes siis veel seda asja tunneb? Väljaõppinud kärner, nagu te olete, Saksa- ja Venemaad läbi käinud, sõjaski võidelnud meie kodumaa vabaduse eest...

JAAN. – Aitab-aitab, härra Tuvi, ega me valimiskoosolekul ole...

HÄRRA TUVI. – Jah, muide, teie kui edasipüüdlik noor mees, kas te ennast valimistele üles seada ei soovi?

JAAN. – Ei, suur tänu, härra Tuvi. Mina olen kärner. Poliitikast ma ei taipa midagi.

HÄRRA TUVI. – Kindlasti taipate. Aga noh... Kahju!

JAAN. – Mul tuleb nüüd minna, härra Tuvi, aga tulge kevadel vaatama, kui puud õitsevad, istume meie uue veranda peal, naine pakkub klaasikese pirniviina. Aga nüüd vabandage mind...

HÄRRA TUVI. – Jah, muidugi. Mul ka vaja veel mõned kirjad kirjutada. Teate, see uue koolimaja sisseseadmine, kõik need kavad ja plaanid...

JAAN. – Ah teevad ikke koolimaja siia mõisa...?

HÄRRA TUVI. – Iga päev ootame ministeeriumi poolt kinnitust!... Aga head nägemist siis, härra Feldmann! (*Ära.*)

JAAN, *vaatab verandat.* – Koolimaja... Mis sa kostad... (*Järele.*) Head nägemist, härra Tuvi. (*Kaob teisele poole.*)

Saalist tuleb verandale VANA-ANTON.

VANA-ANTON, *katsub käega apelsinipuid, leiab murdunud oksa.* – Näh, ma ütlesin küll, et ettevaatlikult, ettevaatlikult, nad on õrnad! Aga kis see vanameest enam kuulab siin. Näe nüid. Noh, pole viga, väike oks. (*Vaatab teist puud.*) Ja sina oled mul vist päris terveks jäänud. Aga mis ma nüid siis teiega teen? Ütlesivad, et lähete riigile. Ma küsisin, et kis see riik on, kas tal triiphoone on ikke? Teie tahate ju head triiphoonet, nii kui meil siin parun ehitada laskis, vana parun veel... Aga mis ma ikke seletan teile, teate küll. Nüid pole siin enam parunisi ega kedagi... Riik... No olgu peale riik, mina teid külmal ära võtta ka ei lase. Näe, ongi veranda

uks jälle lahti jäetud... Eile sadas lund juba... Keegi ei vaata, Vana Anton ainult veel... Riik. Nii see riigi asi on! Juba meie valitseja herr Krause ütles... Riik... Mis ta ütleski selle riigi kohta... Ei, oot-oot, mina viin teid ikke tuppa. Noh, tule, lähme... *(Haarab ühest pütist kinni, sikutab puud saali poole, aga puu võra jääb ukse taha kinni.)* Oot-oot-oot, ui-ui-ui, katsume kallutada, näh, upp! *(Anton prantsatab koos puuga pikali, mulda lendab põrandale. Anton kõõksatab imelikult.)*

OKSJONIPIDAJA, *jookseb eestpoolt saali.* – Mis siin toimub! Mis sa, vanamees... Need on riigi omandus!... Kas juhtus midagi, hei, papi! *(Tuleb ligi, katsub Antonit püsti aidata.)* Noh, papi, hakkasid pingutama... Papi? Kas sa kuuled mind?... *(Ennast püsti ajades.)* Hei! On siin keegi! Tulge aidake! Papi on... Pole kedagi... No mina ka ei hakka... *(Raputab Antonit, võtab ta käe.)* Papi? ... Mis sa oskad kosta. Ongi vist valmis... Küll on lugu. Lähen ütlen. *(Astub Antonist ja apelsinipuust üle, tuleb välja verandatrepile.)* Hei! On siin keegi? ... Mis asja ma siis teen temaga... Oli nüüd seda tüli veel vaja siin mulle... Lähen otsin, keegi peab ju siin mõisa peal ometi olema... Kass, näh! Kõtt! Kas sa saad minema siit! *(Läheb verandale, tõmbab ukse enda järelt kinni, astub uuesti üle Antoni ja apelsinipuu, kaob majja.)*

6.

Juuli lõpp 1938. Laupäeva õhtu. Jaani talu klaasveranda. Seal istuvad tema poeg Ülo (17) ja tütar Õie (16), võrdlemisi moodsalt riides. Ülo keerab raadio nuppu. Raadiost peab kohe tulema laupäevaõhtune tantsumuusikakontsert.

RAADIODIKTOR. – Käesoleva tuhande üheksasaja kolmekümne kaheksanda aasta jooksul on meie kodumaal eriti jõudsalt edenenud nimede eestistamine. Väga suur osa kodumaa elanikke on juba endale valinud kaunikõlalised ja suupärased perekonnanimed. Nii nagu on jäädavalt minevikku vajunud saksa võõrvallutajate ülemvõim siin maal ja orjaöö pimedus, nii jäävad möödanikku ka kõik need raskepärased, meie emakeelele nii võõrad nimed...

ÕIE, *keerab raadio vaikseks.* – Ah, see propaganda! Alati oota seda kontserti nagu...

ÜLO. – Miks propaganda? Ma rääkisin ka isale, et vahetame ikka ära...

ÕIE. – Mis sa pead temaga tülitsema? Sa tead ju, ta ütleb, et talle käib Feldmann hea küll, et eks sina vaheta kunagi, kui tahad...

ÜLO. – Vahetangi, niipea, kui täisealiseks saan! Ma ei taha, et minu... väljavalitu saksa nime kannaks.

ÕIE, *põnevil.* – Räägi, Ülo, ma ei teadnudki! Mis ta nimi on? Kas... Las ma arvan...

ÜLO. – Kuuled, muusika juba! Keera kõvemaks.

ÕIE, *keerab; tantsumuusika.* – Mitte kõvemaks, vaid valjemaks, kas sa ei mäleta, õpetaja Tuvi ikka parandas... Aga ütle, kes ta on, Ülo? Ega Vaike ometi?

ÜLO, *krapsab püsti.* – Sealt ta muide tulebki!

Aiast tuleb veranda poole härra Tuvi, portfelli käes.

ÜLO, ÕIE, *viimane kniksu tehes.* – Tervist, härra Tuvi!

HÄRRA TUVI, *verandale astudes, kätt andes.* – Tervist, Ülo, tervist Õie!... Noh, kas läheb tantsuks?

ÕIE. – Oh, vabandust, ma keeran kohe kinni!

HÄRRA TUVI. – Pole vaja, pole vaja. Las mängib. Ilus muusika..., minu kõrvale pisut liiga moodne ehk... aga peab harjuma! Peab õppima... Ei tohi vanast kinni hoidma jääda... (*Õie keerab raadio siiski vaiksemaks.*) Koputasin eesuksele, kedagi ei olnud, mõtlesin, et tulen vaatan veranda poolt, läbi aia, ja siis kuulen, muusika! Tantsuorkester! On ikka imeasi see raadio.

ÜLO, *tagasihoitud uhkusega.* – Marconi. Itaalia töö.

HÄRRA TUVI. – Oo!, tõesti hea pill, kumeda kõlaga... Mul koolimajas on meie oma kodumaa toodang, ka ka väga kena pill... või palju mul teda aega kuulata on! Töö ja töö. Kus siis ema-isa ka on, kas ära sõitnud?

ÕIE. – Ei... Kohe peaksid tulema, korjavad uues aias maasikaid veel, raadio lubas homseks vihma...

HÄRRA TUVI. – Ja teie...

ÜLO, *kiiresti*. – Meil on isaga selline kaup, et laupäevaõhtuse kontserdiülekanne ajal me võime raadiot kuulata...

ÕIE. – Ema-isa ka tihti kuulavad, ainult täna...

ÜLO. – Ja mina pealegi lähen pärast viin autoga maasikakastid jaama.

HÄRRA TUV. – Väga tubli, väga tubli! Või kohe autoga!

ÜLO, *tagasihoidlikult*. – Üks vana fordiloks on... Isa ostis, et aiasaaduste juures, teate, on värskus ju esmatähtis. Konkurents on tänapäeval kõva.

HÄRRA TUVI. – Ja sina? Kas juba studioosus valmis?

ÜLO. – Peaaegu...

ÕIE, *turtsatades*. – Peaaegu!

ÜLO, *punastades*. – Abiturient.

HÄRRA TUVI. – Ja-jah, ma vaatasin ka, et vurrusid veel ei kasvatata... Aga väga tubli, väga tubli, et plaanid on ikka ülikooli poole seatud.

ÜLO. – Kindlasti! Saab siit ometi natuke välja ka!

ÕIE. – Vaadake, õpetaja, milline ta on! Saaks aga välja! Ja mina pean üksi siia orjama jääma!

ÜLO. – Sa lähed ka ju sinna... kodumajanduskooli.

ÕIE. – No just, **kodumajanduskooli**!

HÄRRA TUVI. – Mis seal siis halba on, Õie? Kas siis meie kodumaa talundid ei vaja haritud perenaist?... Klaverit ka ikka mängid veel? Sul tuli see päris kenasti juba...

ÕIE, *tusaselt*. – Isa ikka ajab, jah, et harjuta...

ÜLO. – Jube tüütus oli küll see klimberamine! Õnneks ta eriti ei viitsi enam...

ÕIE. – Pole aega ju! Maasikad lõppevad, pirnid algavad, siis on on porgandid ja peedid, siis on kapsad ja kaalikad, siis on hapendamine, siis on pakkimine, siis on varsti lavad ja triiphoone, **jälle** maasikad, salat ja spargel, varajane rabarber... Oh! Teate, õpetaja, kuidas tahaks mõnikord...

Et idüll nii täiuslik ei oleks, peaks vähemalt kõik nii orjama, et elul maitset ei ole.

HÄRRA TUVI. – Ah **kasvuhooned** ka teil! Tõesti, eeskujulik aiand, midagi pole öelda!

ÜLO, *peremeheliku tagasihoidlikkusega*. – Paar väikest köksi on, jah, seal uues aias...

ÕIE. – Pole nad nii väikesed midagi, kui rohima ja kastma peab...

ÜLO. – Papale on see köetav triiphoone nagu uhkuse asi rohkem, ega ta ju ära ei tasu, aga tema ütleb, et mis kärner see on, kellel lihavõtteks pole maasikaid pakkuda...

ÕIE. – Jah, mamma ka ikka pahandab, et...

HÄRRA TUVI, *pedagoogiliselt*. – Aga ehk sa, Õie, tõesti mängid midagi, seni kuni me ootame, kuulaksin hea meelega, kuidas sa edenenud oled (*Ülo teeb kannatust väljendava grimassi, raputab Õie poole pead, nii et õpetaja ei näe*)... Siis sa olid ju alles plikakene, nüüd juba neiu valmis!

ÕIE, *punastades*. – Ma ei tea, härra Tuvi, ärge paluge! Kui ma teile ausalt ütlen, siis see klaver... **Selle** koha pealt ma olen vist rohkem emasse. See klaver on üks paras piin mulle olnud. Isa küll räägib..., aga tegelikult mul ei ole andi.

HÄRRA TUVI. – Mine nüüd, laulsid ju nii kenasti koolis, ma ütlesin ikka, et Feldmanni Õie, vaat temal on loomulikku andi, musikaalsust!

ÜLO teeb veel ühe grimassi, mille peale Õie heidab talle solvunud pilgu.

ÕIE. – Ah tõesti? Aga see **klaverimuusika**, teate, õpetaja, minu arust see on nii... vanamoodne!

HÄRRA TUVI. – Mitte arust, vaid arvates, Õie, luba mul sind parandada, räägime ikka õigesti oma kaunist emakeelt... Ja mitte vanamoodne. See on ajatu muusika. See, mida te sealt kuulate, see, ma ütlen teile, tuleb ja läheb... Aga näete, tulevadki!

JAAN, *verandale astudes*. – Ennäe, kes meile tulnud on! Härra koolijuhataja ise! Tere-tere!

MARTA, *kest tuleb tema järel, ühes käes korv maasikatega, teise käega põlle siludes*. – Tervist, härra Tuvi! Ei teadnud oodata! Oleksin ometi ka viisakamalt riide pannud. Vabandage meid, aiast tulime!

HÄRRA TUVI. – Mis te nüüd, mis te nüüd, Marta-proua, töö on see, mis inimest alati kõige enam kaunistab!

MARTA. – Teil on ka alati nii ilusad ütlemised... Aga Õie! Miks sa pole külalisele kohvi pakkunud? Kas sul kombeid üldse ei ole? Mine ruttu kööki, pane vesi tulele! (*Vabandavalt härra Tuvi poole.*) Meie teenijal on täna vaba õhtu, laupäev...

HÄRRA TUVI. – Oh, pole vaja, pole vaja, nüüd minu pärast! Ma tulin ainult korraks vaatama, et kuidas te... (*Õie on veel kahtlevalt uksele jäänud.*)

MARTA, *Õiele*. – Mine-mine nüüd rutuste! Mis sa veel ootad seal!

JAAN. – Ma ütlesin ka aias Martale, et Vana-Anton ikke rääkis (*Teeb teda järele.*): kis peremees veel laupäe õhta hilja teeb ja toimetab, see on üks halb ja laisk peremees, pole nädali sees oma asjadega toime saanud...!

MARTA, *vabandavalt*. – No aga mis sa teed, kui raadio lubab homseks vihma ja maasikad on puha küpsed juba, ei kannata enam mitte ühte päevagi oodata...

JAAN. – Aga muidugi, näh, ei tulnud pähegi, ise nii harjunud teistega... Võtke ometi maasikat, härra Tuvi, maitske, praegu nad on just kõige magusamad... Marta, too vaagen, paku härra Tuvile, egas me korvist...

HÄRRA TUVI. – Ärge nüüd ometi endale tüli tehke nii palju, mul hakkab piinlik!

MARTA. – Üks moment. Muidugi. Ma lähen vaatan, mis see tüdruk seal köögis soperdab... Pärast on kohvi jälle lahja nagu...

JAAN, *allasurutud etteheitega*. – Marta!

MARTA, *temast välja tegemata*. – Panen midagi viisakamat selga ka. Vabandage, härra Tuvi! (*Ära.*)

ÜLO, *kes ammugi juba kannatamatuse märke on ilmutanud*. – Papa, kas ma võin autot? Käiksin korra alevi. Viin kastid jaama ära ja... Rahvamajas on tants ka täna. Kas tohib, papa?

JAAN. – No eks sa mine pealegi.

ÜLO, *juba minema lipsates*. – Aitäh, papa!

JAAN. – Mis sa teed ära! Poiss on nii kui hull selle auo järele! Muudkui sõidaks ainult...

HÄRRA TUVI. – Jaa, noorus, neil on ikka see tehnika... (*Aia poole viidates.*) Kas siit siis tulevadki need kuulsad kärner Feldmanni pirnid?

JAAN, *tagasihoidlikult*. – See on õieti vana aed, kuigi, mäletate ka ehk veel, just seda kutsuti mõisa uueks rohuaiaks omal ajal... Need puud on veel Vana-Antoni ajal istutatud...

HÄRRA TUVI. – Jah, et see tema ots ka nii äkki pidi tulema...

JAAN. – Teate, ma mõtlen ikka, et nii oligi parem. Ta ei oleks enam uute aegadea harjunud. Tema oli ikka nende parunite järgi täiesti koolitatud veel...

HÄRRA TUVI. – Eks ole, kõik see oleks juba nagu kauge ajalugu, millest te räägite, härra Feldmann...

JAAN. – Vist küll... Aga tegelik uus aed on meil, jah, seal endise mõisa põllu peal, ehk nägite siia tulles, kuusehekk on juba päris kõrge, mis ma põhja poole talle ette istutasin. Kõige kõrgekvaliteedilisem saak tuleb juba sealt. Noor puu on ikka noor puu...

ÕIE, *toa ukse pealt*. – Vabandage...

JAAN. – Jah, Õie, mis sa soovid?

ÕIE. – Papa, luba, palun mul ka Üloga kaasa rahvamajja minna. Ema ütles, et kui su isa sind lubab, siis...

JAAN. – Sa oled veel liiga noor selle jaoks, Õiekene. Vahest mängid meile hoopis midagi... Näh, see raadiu muudkui üürgab neil pealegi... (*Keerab raadio kinni.*)

ÕIE, *peaaegu pisarsilmi*. – Aga isa! Naabri Vaike ja Leida on ka seal. Leida on minust noorem! Me tuleme üheskoos kella üheksaks koju!

JAAN. – No hea küll, mine siis... Aga punkt kell üheksa. Kui ma näen, et... siis, tead isegi...!

ÕIE. – Aitäh, papa! Sa oled nii kallis! Nägemiseni, õpetaja Tuvi! Ma lippan siis... (*Kaob.*)

HÄRRA TUVI. – Lapsed on teil väga viksid, hästi kasvatatud, midagi pole öelda!

JAAN. – Ah, mis nad on, ajavad aga pealegi oma tahtmist... Muudkui rahvamajja ja ülikooli...

HÄRRA TUVI. – Ärge muretsege. Rahvamajas on eeskava ka. Ma hoian ikka silma peal, et see kultuurse sisuga oleks...

JAAN. – Aga võtke ometi istet! Mis me seisame! Kas lasen Martal pisut pininapsu kallata?

HÄRRA TUVI, *istudes*. – Suur tänu! Aga ma olen täis karsklane, nagu nad naljatavad... Ühesõnaga, täiskarsklane, seltsi esimees ikkagi...

JAAN. – Ah jaa, läks meelest ära, noh, ega minagi... Aga rääkige ometi, härra Tuvi, mis teid meile tõi. Kui lapsed veel teie juures koolis käiksid, oleksin kohe arvanud, et...

HÄRRA TUVI. – Kas ma iial **teie** laste pärast tulema pidin?

JAAN. – Ega vist... Millal te viimati käisitegi? Kas need mitte Õie ristsed ei olnud?

HÄRRA TUVI. – Ei või olla... Aga vist... Tõesti, aeg lendab!... Jah... Ei, ega mul teab mis suurt asja ei olnudki, aga teate ju küll, mul on see vana haigus küljes, endale ikka neid seltskondlikke ammeteid soetada... Näh, pole saanud selle leili sees mitte naistki võetud!

JAAN. – Oh, härra Tuvi, te ju noor mees alles!

HÄRRA TUVI. – Noored, jah, seda me teiega muidugi oleme, härra Feldmann, eriti kui teie Ülot-Õiet kõrval pole...

MARTA, *tuleb köögist kohvikandikuga, millel on ka maasikavaagen, ta on ennast võrdlemisi üles lüüa jõudnud.* – Palun, härra Tuvi, kohvi peaks nüüd küll hästi kange olema!

HÄRRA TUVI. – Suur tänu, Marta-proua, väga meeldiv, mul tulebki täna õhtul veel kirjatööd teha. Mis parata! Nagu teie abikaasa ütles, halb peremees!

MARTA, *Jaanile.* – Lasid tüdrukul minna?

JAAN. – No mis ma pidin tegema temaga...

MARTA. – Palun pange koort ka tingimata, härra Tuvi. Ja maitske võileibu. Oma suitsusink muidugi, ainult koor on meiereist. Meie enam lehma ei pea, ma räägin küll, et...

JAAN, *veidi ärritatult selle vana vaidluse pärast.* – Mina olen kärner, mitte lehmapidaja, sa tead küll, Marta...

HÄRRA TUVI. – Oma suitsusink! Ma tunnen juba lõhnast! Jaa! Hästi elate, midagi pole öelda! See klaasveranda, seda ma kiitsin juba viimane kord, nii ilusat teist ma meie vallas ei teagi...

Klaasveranda kindlasti midagi välja mõelda!

JAAN. – Ah, mis ta ikka on, väike kökats... Teil endil ju, härra Tuvi, seal mõisas...

HÄRRA TUVI. – **Endises** mõisas, härra Feldmann. Kes seda nüüd enam mõisaks hüüab? Ikka koolimaja. Ja veranda on koolimaja oma. Riigi omandus, mitte minu. Lapsed ikka kipuvad sinna veranda peale kevadel päikesega, muudkui keela neid, lõhuvad veel ukseklaasid ära seal joostes...!

JAAN. – Nii et klaasid on ikka ees veel. Triiphoone omad kanti küll laiali.

HÄRRA TUVI, *veidi häiritult*. – Nojah, mis sa teed, triiphoone ei jäänud ju koolile, seal oli see kohtulik vaielus peal ja siis... Teate isegi. Aga koolimajas on kõik... kenam veel kui parunite ajal!

MARTA. – Pange ikka suhkurt ka, härra Tuvi!

HÄRRA TUVI. – Aitäh, aitäh. Ma joon mõrult. Räägivad, et suhkur ajab paksuks.

MARTA. – Oh! Mis jutt see on. Mina küll ei usu... Võtke siis vähemalt neid biskviitiseid. Küll on kahju, et te ette ei teatanud, ma oleksin tingimata lasknud teenijal koogi küpsetada!

HÄRRA TUVI. – Just nimelt! Eks ma tunne teid, Marta-proua, ei tahtnud tüli teha.

MARTA. – Mis tüli... Teinekord saatke kasvõi Piibelehega sõna, kui ta posti toob. Meil ju seda va kõnetraati ei ole veel...

HÄRRA TUVI. – Kas nüüd just Piibelehega... aga istuge ometi ka, proua Feldmann! Mul olekski teile mõlemale üks väikene asi rääkida.

MARTA, *istudes*. – Kas tulite nimest...

HÄRRA TUVI. – Kust te küll teadsite, proua?

MARTA. – Eks ma aimanud. Olen kuulnud, et te käite niimoodu, olete ju seal kommitees või mis ta on...

HÄRRA TUVI. – Just seletasin, jah, härra Feldmannile, et tõepoolest, kõik need selstkontlised ammetid...

JAAN, *pisut tõrksalt*. – Härra Tuvi, ma pean kahjuks ütlema...

MARTA. – Jaan!

HÄRRA TUVI. – Tean, tean, tean... Ega ma peale käigi. Loomulikult, see on teie oma otsustamine. Mina teen ainult selgitustööd. Näituseks kasvõi meie vallavolikogu esimees, teate ju küll teda... Härra Hõbesaar, endile Krausberg...

JAAN. – Mina ei taha ennast kuhugi valida lasta.

HÄRRA TUVI. – Ei, loomulikult, Jumal tänatud, et meie riigis see poliitilise sekeldamise aeg nüüd läbi on. Teiesuguseid tublisid maa-ettevõtjaid vajab kodumaa hoopis enam kui kõiki neid tühja jutu keerutajaid, kes meil siin oma erakondades rahvast hullutasid...

MARTA. – Kuuled, Jaan! Härra Tuvi, te võiksite lausa raadiosse minna, nii kenasti räägite!

JAAN. – Noh, mina ei tea. Ma ütlen ikke Ülole, et võtku ja muutku, kui täismeheks saab. Õie, see läheb niikuinii mehele, mis tal sellest nimest nüid... Aga mina olen harjunud.

MARTA. – Harjunud... Õie räägib, et teda koolis juba näägutavad, et saksapreili ja saksapreili. Sellepärast ta ei taha enam klaveritki mängida... Nüüd on teised ajad, Jaan!

JAAN. – Minu vanaisa juba oli Feldmann... Ja samuti kärner. Nojah, eks see va Essenbergi parun olnud, kes talle selle nime andis...

HÄRRA TUVI. – Aga just! Parun! Ja miks üldse Feldmann, kui oli hoopis kärner?

JAAN. – Ei tea, isa ei rääkinud sellest. Polnud nagu tähtis... Tema oli alati Kärneri Jaan ja kõik. Palju see teatigi, et ta liignimi Feldmann on... Aga meil nüüd see äri siin, isegi ütlesite: kuulsad Feldmanni pirnid. Kui ma nüid nime ära muudaksin...

HÄRRA TUVI. – Vastupidi, härra Feldmann, vastupidi! Meil on küllalt näiteid. Teate ju, kui väga tänapäeval kõike hinnatakse, mis on kodumaine, rahvuslik, meie oma toodang!

MARTA. – Ja väga õige! Ma lasin tüdrukule rahvariide seelikugi kujuda. Te ei usu, härra Tuvi, kui ma teile ütlen, mis niisugune asi tänapäeval maksma läheb!

JAAN. – Marta...

HÄRRA TUVI. – Mäletate veel, olid meil Kondiiter Lentzmanni Biskviidid, kuulus mark.

MARTA, *peenelt*. – Tõesti, väga maitavad olid! Ei tea, kuhu nad nüid kadunud on.

HÄRRA TUVI. – Kuhugi pole kadunud! On Suhkrupagar Kullassare võiküpsised. Sama head, muide. Proovige. Ja pidid minema veel palju paremini. Ehitab endale just teist maja linna, lehes kirjutati...

MARTA, *veidi kimbatuses*. – Ah tõesti! Nojah, meie küpsetame rohkem ise...

HÄRRA TUVI. – Teie küpsiste vastu ei saa muidugi miski. Lausa sulavad suus! Kas tohin veel ühe võtta?

MARTA. – Aga palun, loomulikult, ma toon kohe juure...

HÄRRA TUVI. – Ühesõnaga, mis te arvate sellest asjast, kas teeme ära...

MARTA. – Jaan, mina mõtlen küll, et...

JAAN. – Noh, vaatame... Nüüd nii äkki... Ma olen ikke seda mõelnud ka teinekord, aga teate, ei oska nagu ette kujutada kohe mingit teist nime. Ei võta ju endale Kivi või Kask või Tamm või. Neid juba niigi kõik kohad täis!

HÄRRA TUVI. – Neid meie vallas enam võtta ei saagi. Ja ei pea ka. Mina isegi mõtlen, et rumal olin tookord, et ma Taubest lihtsalt selle Tuvi tegin. Aga noh, tollal oli see alles täiesti uus asi. Puhtalt mu enda südame kutse. Oli lihtsalt niisugune tunne, nagu meil siis oli, mäletate küll, et lahti vanast! Et kõik olgu uus ja teistmoodi kui enne...

JAAN. – Noh, ja Feldmann peaks olema siis Põllumees, aga ma pole ju mingi põllumees, ma olen kärner...

Päris lähedalt kostab prääksuvat rongivilet.

JAAN. – Ära sa ütle, kas kell juba nii palju, et Piilu läheb...

HÄRRA TUVI. – Piilu?

MARTA. – Jaan! See on nii rumal ütlemine. Noh, nii nad kutsuvad seda raudteebussi nüüd, mis käib siin, selle hääle pärast... Rahvas ju...

HÄRRA TUVI. – Väga vaimurikas! Rahvas ikka oskab... Aga teie, Marta-proua, teil ehk endal mölgub mõni kaunis nimi meeles...?

MARTA, *häbelikult*. – Noh, mis nüüd mina, naisterahvas...

HÄRRA TUVI. – Ärge öelge naisterahvas! Kas Lydia Koidula ei olnud naisterahvas! Kas Anna Haava ei ole naisterahvas? Ja kui kauneid salmisid nad on luuletanud...

MARTA. – Noh, ma olen mõelnud, et kui võtaks midagi niisugust ilusat, nii kui Rahuleid või Õieväli...

JAAN. – Õie Õieväli! Oled sina ka ikka, Marta!

MARTA, *ei lase ennast segada*. – Või siis, tegelikult veel, nagu Õnnesaar või...

HÄRRA TUVI. – Suurepärane! Aga täpselt! Õnnesaar. Väga ilus nimi. Pole veel võtnud ka keegi, võite lausa kinni panna, nii et Õnnesaared rohkem ei tule. Väga luuleline, väga rahvuslik...

JAAN, *kahtlevalt*. – Õnnesaar...

HÄRRA TUVI. – Aga vaadake enda ümber! See ilus maja, see avar klaasveranda, need põlised pirnipuud, see tohutu vana pärn ja saar – eks ole, saar ja saar, kaks erinevat sõna, mõlemad väga kaunid... kogu see uus talund, mille te oma kätega siia rajanud olete – näete nüüd, kas me oleksime seda kõike uskunud, kui meile

oleks öeldud, siis, mäletate, mis sest juba on... kaheksateist aastat! – kas tuleb meelde, siis, kui te minu eest selle tiibklaveri ära napsasite, ei mul pole põrmugi kahju, koolilapsed oleksid selle ammu ära lõhkunud minu juures... aga kes oleks siis seda uskunud, isegi mina ei uskunud: raadio, oma auto...

JAAN. – Oh, see vana Fordi-loks, mis autu ta nüüd nii...

HÄRRA TUVI. - ... ja see küpse juulikuu laupäevaõhtu täna, need maasikad, nende magus maitse, nende lõhn... teie viksid, hästikasvatatud lapsed, Ülo varsti juba studioosus valmis... Õie väärrib igati oma nime...

MARTA. – Tüdruk alles noor, varsaaruga...

HÄRRA TUVI. – Jaa, ka meie riik on veel noor, aga juba õitseb, mäletate, ma tookord...

JAAN. – Mäletan küll.

HÄRRA TUVI. – Noh, ühesõnaga, kas see kõik, see talu, tänane õhtu siin klaasverandal teiega koos – kas see ei ole nagu üks... vaikse õnne saar!

MARTA. – Küll teie ikka räägite ilusti, härra Tuvi! Kas te ise ei tee salmisid?

HÄRRA TUVI, *häbelikult*. – Oh, vahel ajaviiteks ainult, enda jaoks, või koolis aktusel ettekandmiseks...

MARTA. – Laske tingimata ära trükkida! Kindlasti on need teil palju ilusamad kui see moodne luule nüüd. Mõnikord Maretis ka avaldavad, midagi ei saa aru...

JAAN. – Ega sina ei peagi kõigest aru saama...

HÄRRA TUVI, *võtab oma portfelli laua alt*. – Nii et mul on avalduse plank siin ühes. Võite kohe ära täita soovikorral...

JAAN. – Ei tea nüüd... Nii äkki... (*Korraaga nooruslikult*.) Aga hästi, andke siia, härra Tuvi! Olgu siis pealegi, poiss ka ajab peale ja... Mis ma ikke enam. Nimi on nimi.

HÄRRA TUVI. – Kirjutan siis Õnnesaar?

MARTA. – Jaan, sina ütle!

JAAN. – Kirjuta Õnnesaar, mis seal ikke!

HÄRRA TUVI, *kirjutab*. – Väga... ilus. Tõesti ilus. Nii kirjas kui kõnes. Näete! Kirjutage siia alla ja...

JAAN. – Nii kähku käiski?

HÄRRA TUVI. – Noh, mul oli juba ette täidetud, ainult uus nimi oligi vaja panna... Palun, mõlemad! Tõuseb püsti.

Jaan ja Marta tõusevad ka püsti, peaaegu pühalikult, annavad allkirjad.

HÄRRA TUVI, *pistab avaldused ruttu portfelli.* – Ongi kombes! Ammetlik asjaajamine võtab pisut aega, aga varsti võite vallamajja uute isikutunnistuste järele minna. Soovin õnne, härra ja proua Õnnesaar! (*Surub neil kätt.*)

JAAN. – Harjumata nagu veel...

MARTA. – Aga kõlab küll kaunis kenasti... Küll lastel on nüüd hea meel, Jaan!

HÄRRA TUVI. – Kindlasti, noorus, nemad meid juhivadki tulevikku! Aga kahjuks ma pean nüüd...

MARTA. – Härra Tuvi, egas te ometi veel... Pakuksin klaasikese meie oma pirninapsu...

HÄRRA TUVI. – Suurim tänu, proua Õnnesaar, aga teate ju, karskusseltsi esimees, nagu ma olen, pandi mind sinna...

MARTA. – Oh ma rumal, jah! Aga võtke veel võileiba... küpsist, ma lähen teen värske kohvi...

JAAN, *keerab raadio lahti, seal jätkub tantsumuusika kontsert.* – Laupäeva õhtu ikkagi, härra Tuvi! Istume, meenutame vanu aegu!

HÄRRA TUVI. – Kõige parema meelega... aga mõni teine kord... Väga meeldiv oli siin teie... Õnnesaarel! Ja kui kaunis muusikapala... No olgu, proua Õnnesaar, kui härra Õnnesaar lubab, siis palun teid väikesele tantsule...

MARTA. – Oh, minge nüüd, härra Tuvi, mis mina enam...

JAAN. – Talle meeldib küll, painab mind ikka, et lähme, aga pole ju ial aega... Laske aga käia! Oleks Õie kodu, võtaksin tema ka tantsima... Egas iga päev uut nime saada!

Härra Tuvi võtab Marta tantsima, tantsivad, härra Tuvi ümiseb kaasa, Jaan vaatab verandaukselt õhtusesse aeda.

JAAN. – Õnnesaar... Noh, võib ka!

Muusikapala lõpeb, härra Tuvi kummardab, surub mõlemal veelkord kätt, haarab oma portfelli, mille ta peaaegu oleks unustanud, tantsiskleb trepist alla.

HÄRRA TUVI, JAAN, MARTA. – Head nägemist! Head õhtut! Kõige paremat! Tulge varsti jälle!

MARTA, *talle meenub äkki.* – Oh heldus! Härra Tuvi, oodake veel üks moment! Läks täieste meelest ära! Ma kohe... (*Tõttab tuppa, tuleb sealt kohe jälle välja, käes laastudest punutud kastike maasikatega, viib selle härra Tuvile.*)

HÄRRA TUVI. – Oh, mis te nüüd, proua Feld... oh, vabandust, proua Õnnesaar! Nii kenasti pakitud kõik ja, siidpaber puha vahel... Poleks vaja...

JAAN, *lihtsalt.* – Nii me neid kaubastame, jah, kõrgekvaliteedilise maasika standart on selline juba tsaariajast peale... Kahju, et see poiss nüüd autoga pidi... Peate käes tassima, härra Tuvi.

HÄRRA TUVI. – Oh, see koorem on kerge (*Nuusutab.*) ja lõhnab nii magusasti... Mis see mul siit koolimaja juurde visata on!

MARTA. – Maitske siis terviseks, härra Tuvi! Ja aitäh teile... nime eest!

HÄRRA TUVI. – No mina olin ainult vaderiks, nime eest peate ikka ennast tänama... ja meie kaunist emakeelt! Aga nüüd tõesti, veelkord, suur tänu, ja head nägemist! (*Lahkub portfelliga vehkides, maasikakasti õrnalt käe peal hoides.*)

MARTA. – Peatse jälleenägemiseni, härra Tuvi!

JAAN. – Õnnesaar...

7.

1941. aasta august. Hämarduv õhtu. MARTA ja ÕIE istuvad verandal laua ääres, puhastavad viimaseid väikeseid maasikaid, et neist moosi keeta. Aeg-ajalt vaatavad ettevaatlikult ringi. Eemalt kostab kolm püssipauku. Mõlemad võpatavad.

MARTA. – Jumal küll, jälle lasevad. Ei tea, kes see siis nüüd oli... Ma ei saanud öö otsa und, kogu aeg oli see meeles, mis nad rääkisid... see metsaülem Lumi... Nii vaikne mees oli, mis ta neile ometi teinud oli... Tema naine käis meilt ikka mõnikord õunu viimas, väga kena proua, räägitakse, et tema ka...

ÕIE. – Mamma, palun, ära hakka jälle! Ma niigi kardan. Miks papa ometi nii kaua selle metsaminekuga ootab. Kõik on juba läinud, see Meinhard kaitseliidust läks kõige perega, ainult teenija jättis koju lehma lüpsma...

MARTA. – Jaan ütleb, et tema pole iial poliitikaga tegemist teinud, kellele ta ikke ette jääb...

ÕIE. – Ja miks Vaike neile ette jäi? Kas tema oli kellegi midagi teinud...

MARTA. – Ah, va rumal tüdruk, läks seletama, et...

ÕIE. – Kas sina veel õigustad neid või?

MARTA. – Ei, mis ma õigustan... Aga vaata, et sina oma suu kinni pead nende kuuldes! Nüüdsel ajal ei tea enam, mida sa tohid rääkida või mida sa ei tohi... See Piibelehe Jaan ka, no kes sellest oleks võinud arvata, et ta niisugune hirmus inimene on...

ÕIE. – Piibeleht õiendab oma arveid.

MARTA. – Mis arveid tal õige on? Noh, et istus vabariigi alguses natukene aega kinni... aga elas ju siin nii vaikselt, sai veelt riigilt väikese kohagi...

ÕIE. – Nad vihkasid seda riiki. Ma tean küll, Piibelehe Kusti käis ju minuga ühes, jäi veel istuma... Väga paha poiss oli, ükskord...

MARTA. – No vat, ja nüüd on kammnoor või mis ta on, käib ringi ja kamandab!

ÕIE. – Tulgu ta ainult siia kamandama!

MARTA. – Õiekene! Katsume meie ikke heaga...

ÕIE. – Heaga! Teie papaga vist ei saa ikka veel aru, mis toimub. Sõda on, mamma.

MARTA. – Ära nääguta mind! Meie papaga oleme sõda juba näinud ka. Sinu papa on isegi...

ÕIE. – See oli siis. Nüüd see on teistmoodi.

MARTA. – No mis ta ikke nii teistmoodu on... (*Lasud.*) Oh issand, issand küll!

ÕIE. – Ma ei usu, et see Piibeleht meid vahele jätab. Ta ei kannata kedagi, kellel on paremini läinud kui temal.

MARTA. – Ja mis paremat meil siin nii kangesti on? Töö ja töö, muud midagi. Kas tead, mõnikord, kui ta siin veel posti vedas ja meile lehe tõi, kõlistas aga oma jalgrattakella ja läks jälle, ma mõtlesin, et näe, mis tal viga. Saab oma ringi tehtud ja see päevakene õhtal... Meie siin oleme sügise teinekord poole ööni jalul, hommiku vara jälle...

ÕIE. – Meil on klaver. Ja klaasveradna. Seda ta ei kannatagi.

MARTA. – Jah, vat nüüd. Ma rääkisin küll siis Jaanile, et pole vaja nii uhket teha, teeme ikke väiksema, rahvas hakkavad kadestama pärast... Ja see klaver ka veel. Kis seda nüüd mängib? Sa, Õie, pole ühe sõrmega ka mitte puutunud teist...

ÕIE. – Kas sa tahad, et ma peaksin praegu klaverit mängima? Ei või mõeldagi selle peale! Aga ma tean küll, et just see klaver on neil põigiti hambus. Klaver ja veranda. Et näe, ajasid uhkust taga, nagu ei tea kes, ja vaata nüüd! Paras neile!

MARTA. – No kas see asi siis nüüd nii hull ka on... Mina küll aru ei saanud, et Piibeleht oleks viha pidanud või midagi. Ma ikke andsin talle vahel, kui ta kirja kätte tõi, mõne õuna või pirni, teinekord korvitäie maasikaidki, et näh, vii koju lastele. Neil ju pold seal maja ümber midagi, puha lage, see Piibelehe mamma, see oli vana mõisa lehmatüdruk, ei ta osanud talukoha peal nigu õieti teha ega olla, kõik see asi oli ju neil seal nõnnamoodu, lohakil natukene...

ÕIE. – Mina küll mäletan, kuidas Piibeleht tõi mulle kirja ja ütles niimoodi, et: "**Preilidele** on kiri." See preilidele ei lähe mul iial meelest ära. Keegi ei rääkinud sel ajal enam niimoodi. Terve päev oli pärast paha tunne...

MARTA. – No mis sa teed ära, kui on niisuke si inimesi külas... Kui see Piibelehe mamma veel elas... Hoh! Issake!

Mõlemad Õiega ehmatavad, kargavad püsti. Toa ukseavasse ilmub ÜLO, seljakott seljas, säärsaapad jalas.

ÕIE, *sosinal.* – Ülo, kurivaim! Mis sa ehmatad niimoodi! Kus papa on?

MARTA, *sosinal.* – Istu maha, Õie! (*Mõlemad istuvad. Ebaloomulikult valjusti.*) Õiekene, lõika nad ikke peenemaks. Siis keevad ühtlaselt püreeks... Mis keedis see niimoodu tuleb! (*Sosinal.*) Oh Jumal, kuidas ma ehmatasin... Ei, ei, ära tule verandale, siit on kõik ju näha... Et ta ka ometi ka pimedaks ei taha minna. Muidu sai ikke augustikuus hädaldatud, et küll need õhtud lähevad ruttu pimedaks, näe tont juba põesas, aga nüüd oota seda pimedust niikui hingeõnnistust... Mis see

Jaan seal teeb? (*Valjusti.*) Ei tea, Õie, kas Ülo ja Papa tulevad õhtase rongiga või jäävad veel linna?

ÕIE, *sosinal.* – Mamma, rongid ei käi ju...

MARTA, - Ah mind lolli, jah... Ülo, mis see Jaan seal teeb, et ta...

ÜLO, *sosinal.* – Istub kirjutustoas laua taga. Ütleb, et tema ei lähe oma kodust kuhugi.

MARTA. – Nojah, ehk ei tuldagi, mine pealegi metsa nii kui röövel...

ÜLO. – Mamma, mine sina räägi temaga. Ta peab ka tulema. Muidu mina lähen üksi. Mina ennast selle kurade Piibelehe kätte ei anna...

MARTA. – Ära vannu, Ülo...

ÜLO. – Ma olen kaitseväge teenistuse läbi teinud, mina lähen metsa ja... Seal on meestel püssisid ka. Küll papa oli rumal, et ta selle meie vana püssiloksu ära andis, kohe, kui kästi, oleks võinud peita...

ÕIE. – Ja raadio ka...

MARTA. – Oh, mis sellest püssist ja raadiost nüid. (*Paluvalt.*) Luba, mulle, Ülo, et sa seal rumalusi ei tee. Pole vaja sul sõtta tükkida, kui ei aeta. Mis sina üksi saad Vene riigi vastu...

ÜLO. – Sakslased on varsti siin...

MARTA. – Pidid juba ammu olema... Ära looda nende sakslaste peale ka niiväga midagi. Viimate see Saksa valitsus põld nii lahke ühti, näe, Vanamäe peremehe lasksivad maha, mis ta neile...

ÕIE. – Ära hakka nüüd, see oli teine sõda, ega need pole enam need sakslased, mis teie ajal olid...

MARTA. – Mina ei tea, mis nad on, aga ma mäletan, et Jaani ema, see vana Kärneri Liisu, kui ta veel elas, ikke ütles, et olgu neid saksasid pealegi mitut seltsi, saks on ikke saks!...

ÜLO. – Nüüd on teine olukord, mamma. Kõik peavad poole valima. Piibeleht valis venelase, mis meil muud üle jääb kui sakslane. Meie riiki ei ole enam, mamma.

MARTA. – Jah, kis seda oleks uskuda võinud, kui nad siit suure nutu ja vihaga läksid, need va saksad, et hakkame teisi ükskord veel tagasi ootama...

ÕIE, *temast välja tegemata, ikka sosinal.* – Ülo, mina tulen ka metsa sinuga.

MARTA. – Õie! Mitte kuhugi sa ei lähe! Metsa, neiust inimene! Kus su aru on! Sina jääd siia. Keegi peab ju koju ka jääma. Teevad muidu puha paljaks meid...

ÕIE. – Kas sa arvad, et siis ei tee või?

MARTA. – Ah, ära aa. Kui ikke inimene kodu on... Ma lähen tõesti vaatan, mis see Jaan seal ometi... Sina Õie jää siia. Ja sina Ülo ka, aga hoia, et sa veranda peale ei tule. Las läheb ikke päris pimedaks, siis lähete koos papaga. Kus tema vana mees üksi läheb... Oh aeg küll! (*Tõuseb ja läheb majja.*)

ÜLO, *astub verndale, vaatab ringi.* – Ma tulen sulle paari öö pärast järele, Õie, vilistan su akna all... tead küll, nagu me...

ÕIE. – Ma nii kardan üksi jääda siia mammaga. Ta ei saa ju üldse aru.

ÜLO. – Papa ka ei saa. Nad elavad ikka veel... ma ei tea, kus. Usuvad, et keegi neid ei puutu... Aga kuule, ma hiilin nüüd välja. Ülte isale, et ma ootan teda uues aias kuuseheki sees, seal kasvuhuone taga, eks...? Ja öösel lähen edasi, ta teab küll, kuhu... Noh, nägemist. Ära karda, öde. Ma tulen varsti tagasi. (*Kaob aeda.*)

ÕIE, *talle järele vaadates, püsti tõustes.* – Ülo... Läbski... Mul on nii hirm... Kus see papa nüüd ometi... (*Hõikab tasa majja.*) Mamma!... Ah! Millestki ei saa nad aru! (*Viskab noa lauale, ehmatas ise selle kolinast, kui see põrandale lendab.*) Mida me jändame veel nende maasikate ja moosikeetmisega siin, kui... Mamma? (*Eemalt öövaikusest kostab automürinat...*) Oh issand! Ega see ometi siiapoolle ei tule! Mamma! Papa!

Auto peatub maja ees. On kuulda samme, uksele prõmmimist. Õie tardub hirmunult verandale. Sammud läbi maja ukse poole.

MARTA HÄÄL. – Oih! Härra... Seltsimees Piibelegt!

PIIBELEHT. – Eest ära!

OHVITSERI HÄÄL. – Gde oni?

MARTA. – Kto, gospodin offitsiir...?

PIIBELEHE HÄÄL. – Ära mängi lolli, Õnnesaare-mutt. Vanamees ja poiss kus on?

JAANI HÄÄL. – Marta! Härra Piibelegt, mida see peab tähendama, et te...

OHVITSERI HÄÄL. – Eto on, daa, starik?

PIIBELEHE HÄÄL. – Ei ole meil siin mingeid härrasid enam. Tuled kaasa meiega, Õnnesaar. Ja ära mõtlegi...

JAAN. – Oot-oot, nüüd, Piibelegt, kuule, see peab mingi eksitus olema, tovarištš leitenant, rasreštite...

PIIBELEHE HÄÄL. – Kus poiss on?

MARTA. – Ülot pole kodu.

OHVITSER. – Rasiskatj dom! Begom! Stoi, streljatj budu!

Soldatid jooksevad majja laiali, kostab kolinat, uste paukumist, venekeelset sõimu. Üks soldat tormab verandale, tõukab ümber laua koos koos kausi ja maasikatega. Õie karjatab. Soldat vaatab korra tema poole, Õie taganeb, soldat lööb käega, jookseb trepile, maasikatele peale astudes. Vaatab ringi. Tunneb maasikate lõhna. Võtab maast peoga marju, pistab suhu...

SOLDAT. – Sladkije! (*Võtab veel. Suu täis.*) Temno uže. Šliškom opasna... (*Õiele.*) Gde on?

ÕIE, *sosistab.* – Issand, ma ei saa midagi aru. (*Karjub.*) Papa! Mamma! Appi!

JAANI HÄÄL. – Õie! Jätke laps rahule! Viige mind, kui tahate, laps ei ole milleski süüdi.

PIIBELEHE HÄÄL. – Laps...

MARTA, *tormab verandale.* – Õie! Tule tuppa!

SOLDAT. – Gde on, staruhha? Ubežal?

MARTA. – On netu doma. V... gorod.

OHVITSERI HÄÄL. – Vsjo! Pojehali! Temno!

Soldat jookseb tuleb verandale.

SOLDAT. – Nu, devuška... (*Krahmab veel maast maasikaid.*)

ÕIE. – Mida ta tahab?

MARTA, *haarab Õie käest, tirib ta tuppa.* – Jaan!

On kuulda, kuidas ta tirib Õie eesukse juurde. Soldat neile järele.

OHVITSERI HÄÄL. – Vsjo. Pojehali! Begom!

JAANI HÄÄL. – Marta...

OHVITSERI HÄÄL. – Moltšatj!

PIIBELEHE HÄÄL. – Ja kui poiss koju tuleb, kohe vallamajja ilmuda. Enne me vanameest lahti ei lase.

Soldat jookseb läbi toa teistele järele. On kuulda auto käivitamist ja ärasõitu,

ÕIE HÄÄL, eestrepilt. – Isa!

Klaasveranda lahtijäänud uks liigub vaikselt augustiöö tuules.

8.

1945. aasta kevadtalv kusagil Poolas. Trepipealne meenutab vägagi mõisa klaasverandat, aga on ilma klaasideta ja tegelikult on see väikese maaraudteejama sissekäik (raudtee on teisel pool maja). Üleval ripub vastav silt, nii poola- kui saksakeelne nimi on värviga pooleldi üle tõmmatud. Jaamahoonesse viiv uks on pärani lahti, trepil vedeleb sodi, pabereid. Kaugelt kostab lahingukära, veidi lähemalt lennukimürinat ja pommiplahvatusi. Jaamahoone seest tulevad üle prahi ja lõhutud mööbli astudes LISI (50), KATJA (52) ja NEO (29). Viimane on halli teki sisse mähitud, toetub ema najale; ta on väga haige. Katja tassib suurt vineerkohvrit, millele on köis ümber seotud, Lisil on seljas väiksem seljakott. Nad kannavad küllaltki elegantseid sõjaaegsed riided, ainult suurrätikud muudavad nad talunaiste sarnaseks. Katusealusesse paistab hele päike.

LISI. – Sooh, istume siia päikese kätte. Näe, üks pink isegi. Heida pikali, Neo, puhka!

NEO. – Mamma, jätke mind siia, ma ei taha enam...

LISI. – Pikuta siin, puhka, näe päike soojendab nii hästi. Küll see rong ka varsti tuleb.

Neo vajub pingi peale, Lisi istub tema jalgade kõrvale pingiservale, mässib teki hästi talle ümber.

KATJA, *kohvri peale istudes.* – Lisi, kullakene, aga nad ütlesid ju, et siit ei lähe enam ühtegi rongi lääne poole. Raudtee pidi puruks olema pommitatud.

NEO. – Jätke mind siia, minge ise edasi. Ma ei taha enam kuhugi... Mis nad minusugusele sandile ikka teevad.

LISI. – Puhka nüüd. Ootame. Sa tead küll, Katja, et selles sõjas ei tasu kedagi uskuda. Kas me vähe oleme näinud, et rong tuleb, kui raudtee on puruks pommitatud, ja teda ei tule kunagi, kuigi jaamaülem ütleb, et eelmisest jaamast just helistati...

KATJA. – Jah, aga siin. Näed ise, Lisikene, siin pole enam ühtegi inimest. Esimest korda selle sõja ajal ma näen raudteejaama, kus pole ühtegi inimest. Ma lähen parem vaatan, ehk tuleb veel mõni talumees vankriga, võtab vähemalt Neo peale.

(Neo jääb tukkuma, ainult oigab ja ägab vahepeal unes, liigutab kätt.)

LISI. – Talumees! Sa tead küll, et nüüd enam ei võta nad peale mitte ühtegi sakslast. Ja niisugused hobusekronud, nagu neil siin Poolas on, need puutelgedega vankrid... Mis sa arvad, kui kaugele nad nendega jõuavad? Venelased lähevad neist niikuinii varsti mööda. Ei, Katja, meie ootame siin. Meil ei ole teist võimalust kui see rong.

KATJA. – See rong...

LISI. – Jah, see.

Nüüd ootavad rongi, mida nii kartsid kunagi.

KATJA. – Nad ju pommitavad raudteejaamu.

LISI. – Ükskõik. Siis sureme siin. Näe, seda nad pole veel puruks pommitanud. Ju on nii tähtsusetu jaam. Ja siin katuse all meid ülevalt ei nähta.

KATJA. – Noh, olgu peale, ega ma ei jaksaks ka... Puhkame pealegi, Lisi. Näe, Neo jäigi magama. Küll ta on ikka Georgi nägu, eriti nüüd, imelik, kui ta on habemesse kasvanud ja näost nii kõhn, alati, kui ta magama jääb, ta meenutab mulle...

LISI. – Jah, mulle ka. Georgi, kui ta tookord sinna diivani peale kanti...

KATJA. – Ei, mitte seda! Lisi, kuidas sa võid! Ta meenutab mulle lihtsalt Georgi, kui ta oli veel päris noor, meil käis, mäletad... Kuigi ta ei olnud siis iialgi habetunud...

LISI. – Oh! Päike. Küll on hea, Katjakene, ennast veel selle kevadise päikese käes soojendada! Imelik, eks ole?

KATJA. – Jah. Et ikka tahaks veel elada... Aga mis seal imelikku on? Me peame ometi Neo siit ära toimetama, mis ta ilme meieta peale hakkaks?

LISI, *teda kuulamata, nägu vastu päikest, silmad kinni.* – Imelik, et ikka tahaks veel elada ja näha, mis saab. Ja mis **siis** saab. Ja mis siis. Just nüüd tahaks! Kui me **sealt** ära tulime, Saksamaale, siis oli küllalt päevi, kui ma enam ei tahtnud... Kui siis Neod poleks olnud...

KATJA. – Ära räägi niisugust hullu juttu, õde! No ma saan aru, et Georg oli tapetud ja see kõik... (*Vana vihaga.*) Ei saadudki neid tema mörtsukaid kätte! Ei uuritudki õieti seda asja!...

LISI. – Katja! Kõik need surnud ja tapetud, keda me selle tee peal näinud oleme, kellest me oleme üle astunud nagu puurontidest. Kas neist kellegi surma hakatakse uurima? Kas nende mörtsukad saadakse kätte?

KATJA. – Nüüd on sõda...

LISI. – Aga vaat nüüd ma just tahangi veel elada! Nagu kiuste tahan!

KATJA. – Ja eks see ka mõjunud sinu peale, kuigi sa seda välja ei näidanud, nagu mammagi, et meid niiviisi kodunt välja aeti ja me pidime...

LISI. – Jumal tänatud, et aeti! Mis meist **seal** veel oleks nüüd saanud, mõtle ise Katja? Kuidas me sealt oleksime põgenenud? Nüüd on meil vähemalt juba väike edumaa sees... Umbes tuhat versta... Hea seegi! (*Teeb silmad lahti.*) Küll on ilus

sinine taevas, Katja! Ja päike, nagu igal kevadel! Mäletad, mamma ikka ütles nii, kui me kevadel esimest korda klaasverandal istusime: nagu igal kevadel! (*Tihaselaul sealsamas lähedal.*) Kuulded, Katja! Linnuke laulab! Mamma ütles ka alati nii. Linnuke laulab... (*Lennukimürin tuleb lähemale, pommiplahvatus lähemal, naised ei tee sellest väga väljagi, vaid Katja uurib mureilikumalt taevast.*)

KATJA. – Lisi, kallid, kas sa pead siin nüüd neid asju meelde tuletama hakkama?

LISI. – Aga mis meil siin päikese käes ikka teha on? Võime ju meenutada. Ma küll ei uskunud, et ma iial niimoodi neid aegu taga rääkima hakkas, nagu Adele, aga nüüd on see kõik juba justkui kellegi teise elu, võib rääkida küll... See ei tee üldse enam haiget...

KATJA. – Jah, vaene Adele!

LISI. – Mis ta ikka nii vaene oli. Sai lõpuks surra seal oma armsas Šveitsis... mägedes. Kodus ta muud ei teinud kui aga rääkis, et Šveitsis, mägedes...

KATJA. – Jah, Šveitsis, Euroopas... Ja lõpuks seal Šveitsis ta ei rääkinud muust, kui et kuidas kodus ikka kõik parem oli. Toit oli Šveitsis tema meelest jube. Leib ei olevat üldse süüa kõlvanud. Isegi mägesid ta ei sallinud enam. Pidid tal hinge matma!

LISI, *vaikselt*. – **Eestimaa valgus...**

KATJA. – Mida sa ütlesid?

LISI. – Ei midagi. Tead, kui imelik, Katja. (*Neo liigutab, Lisi sätib tal tekki paremini ümber.*) Mäga nüüd, puhka, varsti hakkame minema.

KATJA. – Mis asi see imelik on?

LISI. – See, et iga kord, kui mulle **see** seal meelde tuleb, see meie klaasveranda ja park ja allikad ja need pikad õhtud suvel, mis iialgi ei lõpe ja kõik see...

KATJA. – Lisikene!

LISI. – Ei, see pole üldse enam valus. Tead Katja, iga kord, kui mul päriselt raske on, siis ma lähen sinna.

KATJA, *rahutult*. – Kuhu sa siis lähed, Lisi?

LISI, *teda kuulamata*. – Aga ainult siis, kui mul **päriselt** raske on. Mitte iga kord. Iga kord ei või. Kui on nii raske, et enam ei jõua, nagu siin eile...

KATJA. – Jumal küll, jah, see oli küll üks hirmus asi, et me need kohvid kõik sinna küüni jätma pidime! Mina oleksin küll ise ka sinna jäänud, hea, et sa mu sealt veel välja tirisid... Õnneks ikka selle ühe jõudsin kaasa võtta, selle kõige

tähtsama. Vähemalt see papa ja Georgi pilt ja mamma ehted ja... Need vähemalt on alles meil...

LISI. – Oh! Tead, need kohvrid. Palju kergem ju nüüd.

KATJA. – Ma imestasin jah, et sa said nagu jõudu juurdegi veel sellest...

LISI. – Mitte sellest, Katja, vaid sellest, et ma läksin sinna.

KATJA. – Kuhu sinna, ometi?

LISI. – Klaasverandale... Kuule, räägi, milline seal **siis** on, kui sina seal käid, Katja?

KATJA, *ähvardavalt*. – Elisabet!

LISI. – Sa ütled seda nüüd täpselt nagu mamma... (*Paruniprouat järele tehes.*) Elisabet! Kuhugi sa ei lähe paljajalu! Ega sa mõni karjaplika ole! Pane kohe jalad kinni!

KATJA. – Õnn, et vaene mamma seda kõike nägema ei pea...

LISI. – Arvad? Mina arvan, et ta oleks tahtnud näha veel küll.

KATJA. – Mida ometi, seda siin?

LISI. – Jah. Elu.

KATJA, *rahutult Neo poole vaadates*. – Tal vist jälle palavik tõuseb. Lisikene, ma lähen otsin kuskilt vett.

LISI, *võtab maast jalge eest mõlkis kruusi*. – Näe, võta pane see räästa alla. Päriskenasti tilguvad juba.

KATJA. – Oled sa kindel?

LISI, *tõuseb ja torkab ise kruusi vihmaveetoru ots alla, loputab veidi, jätab siis alla, kruusi hakkab vett solksuma*. – Nii ilus hääl! Vesi... Saabki see talv jälle mööda. Nagu mamma ikka ütles... (*Lennukimürin läheneb.*)

KATJA. – Lähme siit ära, kuhugi varju rohkem!

LISI. – Varju? Kus me ikka rohkem varjus oleksime kui siin? Varjus on külm. Neo saab siin magada. (*Pomm lõhkeb üsna lähedal, Neo ainult liigutab unes.*) Ainult päikese käes on soe praegu. Ära karda, Katja, nad pommitavad linna. Meid nad ei näe sealt ülevalt.

KATJA. – Kas sa tõesti usud, et siia tuleb veel see rong...?

LISI. – Tead, siis, kui mina **sinna** lähen, sinna meie klaasverandale..., siis ei ole seal kunagi varakevad nagu praegu siin. Alati on seal suvi. Verandal on osa aknaid juba eest ära võetud. Kõik lõhnab. Mäletad, see suur jasmiinipõõsas otse verandatrepi kõrval... Ja õhtu ei saa kunagi otsa allikate kohal, ööd pole enam ollagi...

Veranda on ühine fatamorgaana. Aitab vabaneda reaalsusest.

KATJA. – Jäta järele, Lisi! Hakkame siit minema. Ma ei või enam oodata, sa tead küll, et ühtegi rongi ei lähe siit enam läände!

LISI. – Palveta, Katja!

KATJA. – Ma ei tea, kas ma oskangi enam...

LISI. – Palveta, Katja, sina oled puhas hing, sinu palveid võetakse veel kuulda!

KATJA, *solvunult*. – Mida sa sellega mõtled, Lisi? Puhas hing! Kas sa arvad, et mina ei oleks tahtnud? Või kas sa arvad, et minul ei oleks võimalust olnud... (*Ootamatu vihaga.*) Ma oleksin võinud Georgi endale ka saada, kui ma ainult oleksin tahtnud, aga ma jätsin ta sulle, sest mamma...

LISI, *üllatunult*. – Katja, kallis, aga miks sa siis...?

KATJA. – Ah olgu, anna andeks, mis me sest vanast asjast enam. Lihtsalt see “puhas hing”...

LISI. – Katja! Aga kas me siis pole juba ammu sinuga võrdsed? Sa vaata teda! (*Osutab magava Neo poole.*)

KATJA. – Küll ta vaeseke on on otsa jäänud, jah. Ja küll ta on ikka Georgi nägu läinud just nüüd... Jah, mis sa teed!... Kuule, Lisi, ütle...

LISI. – Jah, Katja.

KATJA. – Ütle mulle, kas sa **teda** ka veel mäletad, kas sa näed teda veel unes, Lisi?

LISI, *tehes, nagu ei saaks aru*. – Keda ometi, Katja?

KATJA. – Ah, ära teeskle. Seda Jaani, noh, tead küll...

LISI. – Ah teda... oled sina ka ikka. Mõttele mis aeg... Ei, Katja, ei näe. (*Veidi pahaselt.*) Ah! Seda vana asja nüüd. Üks plikakese tuju, muud midagi.

KATJA. – Ah soo...

LISI. – Katja! Sina ikka lugesid üksvahe seda mamma vana evangeeliumiraamatut.

KATJA. – Mis ma ikka lugesin, niisama istusin, raamat käes... see oli nagu midagi mammast veel ja midagi nagu sealt... Ah! Praegu alles löi pähe! See jäi ka ju nüüd sinna! Puha minu süü läbi! Miks ma teda ometi sinna ehete juurde ei pakkinud?

LISI. – Mis süü läbi, Katja! Ära aja rumalat juttu.

KATJA. – Minu süü läbi, jah. Ma oleksin ikkagi võinud... Kus mu aru küll oli, Issand hoidku!

LISI. – Kuule, sa mäletad ju seda niikuinii peast... Ütle mulle, kuidas seal seisiski, meie vana hea Göseken, kui ta meil käis neid leeritunde pidamas, ta ikka seletas seda, ma ei mäleta enam, kuidas ta seda seletas, aga need sõnad tulid mul täna meelde, kui ma Neod vaatasin...

KATJA, *kahtlevalt*. – Mis sõnad?

LISI. – Naine, vaata, see on sinu poeg. Kes seda ütles?

KATJA. – Ära räägi nii, Lisikene. Need olid meie Päästja sõnad ristipuul...

LISI. – No näed, ma ütlesin sulle, sina veel mäletad neid asju, Katja. Palveta! Ega meil siin muud enam niikuinii teha pole. Ehk aitab! Palvetame kasvõi koos. Aga sina ütle ette. Mul ei tule enam midagi meelde, meieisa palve ainult...

KATJA. – Tead, Lisi, kui **mul** väga raske on. Ja kui ma enam üldse ei tea, mis teha, siis ma loen just nimelt seda... aga mitte saksa keeles.

LISI. – Ega ometi ladina keeles, Katja? Kas see isa Stanislas, kes üksvahe siin Poolas ikka meie poole käis...

KATJA. – Mitte ladina, Lisi, ära aja hullu juttu. Sa tead küll, ma olen **meie** usule alati truuks jäänud!... Stanislas käis lihtsalt, et ta tundis ennast nii üksikuna keset seda... **Ja ta sai aru, et me pole tegelikult õiged sakslased, et meiegi oleme lihtsalt ühed ilma kodumaata inimesed...** Ja ladina keelt pole ma iial osanud. Sina olid ikka gospodin Golubi lemmik!

LISI. – Imelik, et sa teda praegu meelde tuletad. Tead, iga kord, kui ma selle peale seal mõtlen, on mull täiesti kindel tunne, et seal on kõik täpselt samamoodi kui siis. Miski pole muutunud. Isegi meie kärner, Vana-Anton, tuleks mulle vastu ja võtaks oma musta nokkmütsi peast...

KATJA. – Mis juttu sa jälle räägid. Sa tead ju küll...

LISI. – Jah, muidugi, kohe järgmisel päeval... Tean küll, aga mul on võimatu seda uskuda. Minu jaoks ei muutu seal enam miski. Kõik on nii, nagu alati. Aga mis keeles sa siis loed seda?

KATJA. – Mäletad, kui me olime väikesed ja mõlemad korruga haiged mõnikord, siis Mari istus öö otsa meie juures ja jutustas meile lugusid.

LISI. – Jah, mamma ikka rääkis, et ma olevat hakanud enne eesti keeles sõnu ütleva kui saksa keeles...

KATJA. – Ja siis Mari õpetas meile seda palvet ka, nii nagu tema seda teadis.

LISI. – Jah! Tema arvates need olid kaks ise palvet, saksa keeles ja eesti keeles. **Saksakeelne polnud tema arvates see õige. Ta uskus, et see ei mõju.**

KATJA. – Jah, ja ta ütles, et kui miski muu enam ei aita, siis Issameie ikke piab aitama!

LISI. – Ja sa mäletad veel?

KATJA. – Muidugi mäletan!... Issa meie (*Lisi loeb huuli liigutades kaasa, Neo ägab unes ja niheleb.*) kis sa oled taevas pühhitsetud olgo sino nimi sinno riik tulgo meile sino tahhtminne sündku kui taevas nõnna ka maapeal meie igapäevane leib anna meil tänapäev ja anna meil andiks kõik meie võlad nõnnasammamoodu kui meie andiks anname oma võlglastelee ja ärra saada meid mitte kiusamise sisse vaid peaesta meid ärra kurrjast sest sino jago on kõik see riik ja kõik see vägi ja kõik see au nüid ikke ja igaveste aamenn aamenn aamenn!

Seda peab Mari suust varem kuulma.

(Lennukimürin läheneb jälle.)

KATJA. – Lisi! Nüüd küll...

NEO, *pooleldi sonides.* – Kus me oleme? Mamma... kohvris on veel apelsine, anna mulle apelsini...

LISI, *rahulikult.* – Jaa, Neo, Katja kohe vaatab, mis seal kohvris on.

Lennukimürin muutub kõrvulukustavaks.

KATJA, *kargab kohvri pealt püsti, taganeb üle kohvri jaamahoone poole.* – Lisi, Neo! Kas te ei kuule!

Lennuk lendab üle, hakkab kaugenema.

LISI, *kummardub ja võtab vihmaveetoru alt kruusi, loksutab, maitseb vett.* – Veidi tahmane on, nagu kõik siin Poolas... Oota, Neokene, las ma soendan seda veidi oma käte vahel. Apelsinid, jaa, kohe saab apelsine! Eks sul ole janu, pojakene...

KATJA, *jääb korruga jõllitama enda ees lebavat kohvrit, siis karjatab summutatult, laskub põlvili, hakkab kohvri ümbert köit lahti harutama, aga ei saa kuidagi.* – Lisi, issand jumal!

LISI. – Mis sul hakkas, Katja? Nägid, üle lendas ju. (*Naerdes.*) Kas otsidki apelsine? Jaa... Palve jõud on küll suur, aga apelsine...

KATJA, *jubedusega*. – Lisi! See pole see kohver! Ma tean küll, sellel oli hall köis ümber, mitte pruun, kuidas ma ometi ei näinud, oh jumal, jumal, Lisi, see kohver jäi sinna, tule ometi aita, näed ju, ma ei saa!

LISI, *paneb kruusi Neo suu peale*. – Hästi väikeste lonksudega. Külmal on. No nii. (*Neo teeb liigutuse nagu tahaks veel.*) Ei saa rohkem praegu, varsti joome jälle... Katja, mis kohver? See on ju meie kohver.

KATJA, *meeleheitlikult nohisedes, saab köie ümbert ära, viskab selle eemale, kisub kohvri lahti*. – Ongi vale kohver. Lisi. See on nüüd küll minu süü! Minus süü! Kuidas ma ometi võisin niisugune uimane olla! Issand Jumal, Lisi, Neo, andke mulle andeks! Georgi pilt, Lisi! Georgi pilt! Mamma prossid, kõik, kõik on läinud! Meil ei ole enam mitte midagi, Lisi!

LISI, *põlvitab tema kõrvale, võtab tal ümbert kinni*. – Väga hea, Katja, väga hea. See kohver oligi liiga raske.

KATJA, *vihaga, ennast lahti kiskudes*. – Ära mõnita mind, Elisabet! Ma vedasin seda kõik selle tee!

LISI, *kohvril poolikut leivapätsi võttes*. – Näe, Katja, leib on alles! Me arvasime, et meil pole enam leiba. Ja kartulid ka veel...

KATJA. – Leib, kartulid, Lisi... Oh issand küll, kõik minu süü!

LISI. – Ja vaata, Katikene, mamma evangeelium ka!

KATJA. – On või...? Jah... Näe... Aga papa pilt, Georgi pilt, mamma prossid, Lisi! Kõik minu süü!

LISI, *karmilt*. – Jäta kohe järele, Catherine! Vaata teda! (*Osutab Neole.*) See on Georgi pilt! Kas sulle sellest vähe on?

KATJA, *vaatab arusaamatuses Neod, äkki üllatunult*. – Kuuled, Kati! Rongi hääl! Rong tuleb! Oh heldus küll. Neo!

NEO. – Kas te sõite apelsinid kõik ära ja mulle ei jätnudki...

LISI, *suurrätikut kõrva juurest eemale lükates*. – Kuss, Neo! Kuule, ongi rongi hääl, tulebki!

On kuulda lähemale puhkiva rongi häält.

KATJA. – Peaasi, et ta nüüd seisma jääks! (*Hakkab hädaliselt kohvrit kokku pakkima.*)

LISI. – Jäta see kohver, Kati! Me peame tema kaasa võtma. Näed, ta sonib.

KATJA, *kisub kohvrast siiski ühe musta siidrätiku ja laob leiva, paar kartulit ja evangeeliumi selle sisse, seob kiiresti ja osavalt kompsu.* – Ruttu nüüd, Neokene, ärka ometi üles, rong tuleb!

NEO. – Apelsin, andke mulle ka apelsini, Mari, nad sõid minu apelsinid kõik ära!

LISI, *Neo ette põlvitades, käskivalt, teda raputades.* – Gneomar! Tõuse! Kuuled mind! Ma olen su ema, Gneomar! Lähme.

NEO, *pisut virgudes, ennast poolistukile ajades.* – Mamma... Mina ei taha kuhugi... Las olla, mamma, mine...

Rong hakkab jaama jõudma.

LISI. – Kati! Võta tal teiselt poolt, tõstame! Ta on kerge, luu ja nahk, muud midagi. Noh, Neo, võta jalad alla!

Haaravad tal kummagi kaenla alt, Kati kahmab ka oma kompsu, Neo võtab pooleldi jalad alla. Rong sõidab jaama, aga ei ei jää seisma, liigub vaid aeglasemalt edasi. Nad lohistavad Neo uksest sisse (raudtee, nagu öeldud, on teisel pool maja).

LISI, KATJA HÄÄLED. – Seiske! Peatuge! Ärge sõitke mööda! Näete, meil on haavatu! Meil on haige! Härra konduktor! Te ei tohi meid maha jätta!

KATJA HÄÄL. – Lisi, ta jääb seisma! Aga miks nii kaugel! Oh issand, ta on nii raske.

LISI HÄÄL. – Neo! Sa oled mees! Sa oled sõdur, Neo! Jookse nüüd! Ruttu! Jookseme!

Rong vilistab.

LISI HÄÄL, *juba eemalt.* – Jumala nimel! Andke käsi, tõmmake ta üles! Neo! Katja! Noh! Nii! Läks! Võib minna, härra konduktor!

Rong vilistab ja hakkab liikuma.

9.

1956. aasta august. Täiskuu. Mõisaveranda. Klaase pole sellel enam ammu. Mõisahoones on nüüd kultuurimaja. Saali viiv uks on lahti. Saalis näidatakse kino. Paistab valgusvihk, augustiöösse kostavad filmi hääled, kinoaparaadi surin. Väljas trepi kõrval on pink. Sellel istub härra Tuvi. Ta on üpris vanaks jäänud. Rong vilistab metsa taga. Ta vaatab käekella.

Rong seob oleviku ja mineviku, Poola ja Eestimaa.

HÄRRA TUVI. – Näh, mis see poiss ütleski. Kui pikk ta olema pidi... Harilikult nad pole... Aga mine sa tea. Pidi prantsuse pilt olema. Kuuldub küll puha vene keeles... Eks nad ole neil peale loetud nüüd kõik... Aga oli vist jah, nagu öeldi, et v Pariže... V Pariže... (*Oma kassile pingi kõrval maas.*) Näe, kass, v Pariže jäigi mul käimata, pidasin ikka plaani, aga... tulid teised ajad. Ega enam ei tahaks ka. Eks ole, Murri? Kodus on kõige parem. Önn, et siia jääda võisime. Jaa! Seegi on juba suur önn, sa vana kõuts, meie aastasajal. Kui sa võid oma koju jääda. Ei pea kuhugi minema. Ei **viida** sind... Ilus öö. Augustiöö. Tont juba põõsas, nagu isa ikka ütles. Ennäe, kuu tõuseb puude tagant. Täiskuu. Hakkabki see suvi otsakorrale saama... Näh. Tea, kes see vanamees sealt siis tuleb? Oleks nagu tuttava kõnnakuga, aga ära küll ei tunne...

JAAN, *hall villane kuub seljas, hallid püksid säärabastes, peas must nokamüts nagu omal ajal Vana-Antonil, pooltühi vana pleekinud seljakott õlal, astub nurga tagant välja, vaatab ringi, vaatab verandat, näeb härra Tuvi, vaatab pargi ja allikate poole, siis pöörab uuesti pilgu härra Tuvi poole, miski ei anna talle rahu. Tunneb ära. Astub kõhklevalt sammul ligi.* – Tere õhtust, härra Tuvi. Kas tunned ära veel?

HÄRRA TUVI, *ennast üllatunult püsti ajades.* – Önnesaar või? Jaan, sina?

JAAN. – Mina ise, härra Tuvi.

HÄRRA TUVI. – Mis härra nüüd, pole meil siin ühtegi härrat enam, tead küll, Önnesaar...

JAAN. – Miks ma ei tea. Aga sind nähes oli korra tunne, nagu oleks kõik jälle endine.

HÄRRA TUVI. – Endine, jah... Vaata ise, missuguseks me jäänud oleme! Aga tunnen ära küll nüüd. Täitsa Önnesaare Jaan. Pole sa nii muutunud ühti. Pärin noor mees veel nagu!

JAAN. – Ju siis külma käes seisab kaua noor. Kuiv külm, tead, see pole nii nagu siin... Taigaõhk.

HÄRRA TUVI. – Kuulsin jah, et oled tagasi tulnud ja mõtlesin, et kas tuled ükskord vaatama ka või.

JAAN. – Ega ei teadnudki, kas tulla või mitte tulla. Kartsin, et kui ei tunnegi kedagi enam ära, et ehk on kõik nii teistmoodu...

HÄRRA TUVI. – Seda räägiti nii kui suurt imet. Et Önnesaar Jaan tulnud tagasi. Keegi teine, kes siit neljakümne esimesel viidi, pole tulnud.

JAAN. – Kuulsin jah, et peeti mind siin juba ammugi surnuks. Marta oli teil, härra Tuvi, lasknud veel metsas selle hauagi lahti kaevata... Aga võõrad saapad olid välja tulnud ja... Tahtsingi aitäh öelda, et te teda ikka...

HÄRRA TUVI. – Oh, mine nüüd! Mis ma siis pidin tegema... Ah seda augu asja tead ka juba. Nojah, ta uskus kindlasti, et sind viidi metsa ja lasti seal maha, nii nagu nad tegid siin... keegi küll oli rääkinud, et keegi teine oli sind laeva peal nähtud, kui vangisid evakueeriti, aga ta ei uskunud seda...

JAAN. – Jah, ehk oli tal niiviisi kergem. See teadmatus on ju kõige hullem. Mina ei teadnud ka ligi kümme aastat, mis neist kõigist sai. Aga harjusin ära lõpuks. **Tead, mõtled midagi välja ja hakkad seda uskuma ja usudki. Nii on kergem.**

HÄRRA TUVI. – Jah, olid ikka hullud ajad! Aga hea, et nüüd viimaks koju said. Näh, rääkisin siin oma kassile, et kodus ikka kõige parem... Kahju ainult, et Marta ja Ülo nüüd seal...

JAAN. – Ei, mis sest kahju on. Kirjutavad Öiele, et elu neil seal Göteborgis juba täitsa ilus. Ülo on enda seal insineeriks õppinud ja naise võtnud ja laps ka juba, tütar, Linda nimi... Ei, mul küll sest kahju pole. Kui ma sellest seal kuulda sain, kui Öie viimaks siit kirjutada oskas mulle, tead, milline kergendus see oli, et nad sinna pääsesivad! Võtsivad ikke aru pähe. Näe, mina ei uskunud tookord, et niiviisi teha võidakse...

HÄRRA TUVI. – Jah, kes seda uskus... Aga kus nüüd siis...? Kas tuled päris koju tagasi kohe?

JAAN. – Ei-ei. Seda mõtet mul küll pole. Mis ma siin teeksin. Ei. Öie võttis mu enda juurde, tal on alevis korter, mahume kenasti ära sinna kahekesi ja aiandis sain tööd ka. Ehitavad nüüd sinna uusi triiphoonid, otsisivad just kärnerit.

HÄRRA TUVI. – Polegi neid sõnu enam ammu kuulnud. Triiphoon ja kärner.

JAAN. – Ma vaatan, jah, et ega siin neid keegi enam tarvita. On ikke kasvuhoone ja aednik. Aga ma pole veel harjunud. Eks ma harju. Venemaal, seal oli teplitsa ja mina olin ikka sadovnik, nigu vanastigi, kui ma veel krahvi juures... Siin on see keel nii muutunud, tahab harjumist saada...

HÄRRA TUVI. – Ah et said **seal** ka siis aednikutööd teha!

JAAN. – Näh. Eks ma sellepärast hinge jäänudki. Ühel ülemusel oli äkki teplitsat vaja ja hakati otsima, et kes see oskab...

HÄRRA TUVI. – Jah, küll on ikka lood neil, kes sealt tagasi tulevad. Kuula ja imesta. Või Siberis oli sul ka triiphoone...

JAAN. – Ega ise poleks ka uskunud. Olin juba nagu leppinud, et siia ma jään ja... Tead, lõpuks ei taha enam muud kui ainult magada, ei hooligi nagu... Aga eks need naised. Ega need mul esimene kord elu päästnud, härra Tuvi.

HÄRRA TUVI. – Hea küll nüüd, lepime kokku, et olen ka lihtsalt Tuvi. Ega minagi selle seltsimehega pole ära harjunud. Aga härra, tead, see vana saksa mood. Ja keegi veel kuuleb, tuleb pahandust...

JAAN. – Tohoh! Kes siin praegu ikka kuuleb, kinu käib ju...

HÄRRA TUVI, *vaatab selja taha*. – Aga räägi, Õnnesaar, mismoodi naised, ütlesid ju, et ülemusel oli teplitsat vaja.

JAAN. – Ei ülemusel endal poleks sellest teplitsast midagi olnud, aga eks ta naine ajanud peale, et elame siin taigas nagu karud. Ta oli lõunast pärit, harjunud ikke värsket sööma...

HÄRRA TUVI. – No mis sa kostad, vägevad asjad on need naisterahva tujud ja tahtmised!

JAAN. – Vägevad asjad. Aga sina, Tuvi, ikka õpetaja või?

HÄRRA TUVI. – Oh, kus sa sellega. Kohe löödi koolist minema. Hea veel, et siia jäeti. Kodanlik igand!

JAAN. – Seda sõna ma olen ka siin kuulnud juba, jah. Eks me ole muidugi...

HÄRRA TUVI, *naerda kõkutades*. – Tead, Õnnesaar, kui ma sind vaatan ja kui ma mõtlen, kui vanad me sinuga oleme, siis..., kas me olemegi just **kodanlikud** igandid sinuga...

JAAN. – No mis igandid me siis oleme?

HÄRRA TUVI. – Kuule, mõtle ise, me oleme veel ju puhta tsaariaegsed mehed, läinud aastasajast pärit. Nii et **igandid** me oleme küll, aga...

JAAN. – Tsaariaja igandid?

HÄRRA TUVI. – Jah. Või kuidas see sõna veel käiski nüüd: tsaristlikud!

JAAN. – Ma vaatan, Tuvi, et naljasoon on sul ikke alles veel!

HÄRRA TUVI. – Kus sa muidu pääsed siin...

JAAN. – Ma räägin oma Õiele ka ikke, et pole vaja kõiki neid asju nii südamesse võtta. Võta teinekord naljaga ka.

HÄRRRA TUUVI. – Õie oli alati tõsine tüdruk. Aga näed, jällegi, nii kõva usk oli tal selle sisse, et sa ikka tagasi tuled, ei läinudki kaasa, kui Marta ja Ülo...

JAAN. – Jah, hea tütar on küll mul, midagi pole öelda. Kus mul siin muidu olekski minna olnud...

HÄRRRA TUUVI, *ettevaatlikult*. – Kas sa seda pole mõelnud, et võiksite ju siia oma koju ka jälle elama tulla, näe, minu kõrvalt korter jäi just vabaks...

JAAN. – Ma kuulsin, jah, et korterid on nüüd seal majas. Ei, tead, aitäh, seda mõtet mul küll ei ole...

HÄRRRA TUUVI. – Kas käisid vaatamas?

JAAN. – Ei käinud ja ei taha ka. Las olla sellisena meeles nagu oli. Maantee pealt nägin, et kuusehekk on kõrgeks kasvanud...

HÄRRRA TUUVI. – Jah, kes seda nüüdsel ajal enam lõikab või pügab...

JAAN. – Oli kohe hea meel, et ei näe. Ausalt öelda, päris hirm oli sinna poole vaadata, et ehk paistab. Aga kui nägin ainult seda kuusehekki, siis läks süda kohe kergemaks... Nii et pandi sind ka sinna elama?

HÄRRRA TUUVI, *vabandavalt*. – Nojah, mis ma parata sain. Kui siit mõisast välja löödi... Läksin, kuhu lubati. Kas tead ka, et elasime alguses viie perega seal, kus teie üksi oma perega elasite. Üks ingeri naine oma kahe väikese lapsega oli veel veranda peal...

JAAN. – Kuidas nad seal elada said, seal on talvel ju külm nii kui õues!

HÄRRRA TUUVI. – No näed, said! Eks nad külmaga tulnud meie tuppa magama, kus sa neid ikka ajad. Aga nüüd on juba palju lahedam. Kolme perega olemegi ainult veel!

JAAN. – Sa oled siis ikka naisemeheks hakanud, Tuvi? Ma ütlesin ka tookord, mäletad, et jõuad küll veel, noor mees alles... Ja eks ole, sellest juba varsti, mis ta on...

HÄRRRA TUUVI. – Kaheksateist aastat.

JAAN. – No näed. Ja elame ikka veel. Kas võtsid siis ikka selle Asta ära? Ta ju oli su ümber nagu mesilane kohe!

HÄRRRA TUUVI. – Ah, mis sa ajad! Ei tulnud sellest midagi välja. Astal tulid uued tuuled. Tahtis ikka õpetajaks edasi jääda, aga mina olin ju kodanlik igand. Võttis veel koosolekul sõnagi, et näituseks, kodanik Tuvi, tüübiline endise võimu kaasajooksik...

JAAN. – Ah nõnnamoodu kohe!

HÄRRRA TUVI. – Ei, ega ma tema peale viha ei kannu. Mis tal ikka üle jäi. Igaüks katsus, kuidas sai.

JAAN. – Aga kes see proua Tuvi siis nüüd on?

HÄRRRA TUVI. – Eks ma öelnud, Jaan, pole enam härrasid. Ja pole prouat ka. Ikka poissmees olen. Ja päris rahul sellega. Poisiga kahekesi elame.

JAAN. – No siis ikke oli proua?

HÄRRRA TUVI. – Ei olnud. Ta on kasupoeg mul. Vaenelaps. Vend mul läks oma naisega metsa ja... Sinna nad jäid.

POISS, *tuleb trepile, hõikab.* – Paps, kuule, film saab kohe läbi, aga ma jään veel tantsu ajaks ka, eks ole. Ma vaatan pärast ise, panen ukсед kinni... Sa võid koju minna.

HÄRRRA TUVI. – Näe, seal ta ise ongi. (*Poisile.*) See on härra... nojah... näe nüüd... See on Õnesaar, Jaan, ma olen sulle rääkinud, kelle majas me nüüd elame...

POISS. – Tervist... Aga et ma siis panen ise siin pärast kõik kokku, eks ole, paps?

HÄRRRA TUVI. – Hea küll, hea küll. Ära sa ainult liiga kauaks neid jäta. Pärast juhataja jälle pahandab, et...

POISS. – Ära muretse, küll me õigel ajal ära lõpetame. Ma pean projektori juurde nüüd minema, kohe lõpeb. (*Kaob tagasi saali.*)

JAAN. – Viks poiss küll, nagu sa ise ikka ütlesid. Näitab juba kinu ja...

HÄRRRA TUVI, *entusiastlikult.* – Tead, Õnesaar, tänapäeva noortel, neil on see tehnika asi kohe nagu sündides küljes. Mina ei jaga nendest masinatest midagi, aga tema! Terve töökoja on sinna teie vana veranda peale sisse seadnud. Ühtevalu putitab seal! Pidi hea valge olema ja keegi ei sega...

JAAN. – Aga mis ametit sa ise siis pead siin?

HÄRRRA TUVI, *ei taha väga rääkida.* – Ah, mis ametit. Kütan siin kultuurimajas ahjusid ja...

JAAN. – Kas õpetajatöö peale tagasi ei kisu? Nüüd ju pole see asi enam nii hull...

HÄRRRA TUVI. – Tead, ei kisu. Väga rahul olen, nii nagu on. Hea vaikne elu. Mõnikord imestan, et kuidas ma ometi sain pool elu selle laste kisa sees olla. Enam küll mitte ei tahaks! Näe, saigi pilt läbi. Ehk näed veel vanu tutvaidki.

JAAN. – Kuule tead, eks ma pea minema ka hakkama, homme mul aiandis tööpäev ka ja...

HÄRRA TUVI. – Kus siis nüüd pimedas veel, viimane rong on juba ära läinud... jää ikka, saad meie toas magada küll, poiss magab suvel veranda peal...

JAAN. – Ei, kuule aitäh, Õie ka ootab mind koju ja... Ta kangesti kardab, kui ma ei tule, et viimate kaon jälle ära. Näe, kuu tõuseb, soe öö, mis see kümme kiolomeetrit mul visata on!

HÄRRA TUVI. – Kuule, tead, poiss viib su pärast autoga ära. Tal on see kinonäitamise villis.

JAAN. – Oh, pole vaja nüüd...

HÄRRA TUVI. – Ära aja vastu! Ta viib hea meelega, ta sõidaks või ööd otsad ringi selle autoga, kui aga saaks! Ma ütlen talle pärast. Me võime siit veidi eemale ka minna, kui sa ei taha inimesi näha. Ma saan aru küll... Räägi ja seleta neile! Seal, kus see mõisa vana tiiphoone oli, seal on mul üks pink tehtud. Kevade hea päikese käes istuda. Läheme sinna. Istume. Öö on soe, augustiöö. Räägime. Ma pole veel jõudnud küsidagi...

Kino saabki läbi, aga rahvas jääb enamasti saali. Ainult üks paar, säärsaabastega poiss ja kena heleda kleidiga, valgete sokkidega tüdruk, tulevad välja verandale.

SÄÄRSAABASTEKA POISS. – Noh, Leili, kas proovime ka, nagu seal filmis?

HELEDA KLEIDIGA TÜDRUK, *itsitades*. – Ära nüüd, Jaan... Ma ei oska! Keegi tuleb veel, näeb...

SÄÄRSAABASTEKA POISS, *märkab küll Jaani ja härra Tuvi all trepi kõrval*. – Ära karda, ei tule siia kedagi. Öeldi, et kohe hakkab tants. Näe! Mina küll oskan. (*Võtab tüdruku ümbert kinni, suudleb teda nagu filmis. Tüdruk oskab ka. Seest hakkab kostma klaverimängu, algab tants.*)

JAAN, *imestunult seda stseeni vaadates ja samal ajal muusikat kuulatades*. – Mis sa oskad kosta! Kohe niimoodu siin teiste ees!

HÄRRA TUVI, *heidab ainult pilgu sinnapoole*. – Ah, need nüüdse aja noored. Tead, Õnnesaar, ega see pole enam nii nagu meie ajal, et käivad ja kurameerivad enne mitu aastat. Kus neil see kannatus!

JAAN. – Jah, kellel nüüd see kannatus... Kuule, Tuvi, kas see on õige see... meie klaver või? Tuttav kõla nagu?

HÄRRA TUVI. – Vaata siis. Ära tundsid häälest. Toodi, jah, siia. Ma ikka katsun vaadata, et poisid teda päris ära ei löhu. Aga kas lähme siis? (*Hakkab tõusma, Jaan jääb veel istuma, kuulab. Poiss tirib tüdruku kättpidi verandatrepilt alla, jooksevad neid märkamata neist mööda, kaovad nurga taha.*) Noh, Murri, tule sina

ka, hakkame minema siit, mis me siin ikka passime, kui noored... Näe, kõuts mul, käib aga järel, tuleb kodunt siia kaasa ja pärast jälle tagasi, nii kui koer teine...

JAAN, *mõtlikult*. – Oled sa vahel mõelnud, mis neist inimestest, kes siin olid, mis neist ka saanud on?

HÄRRA TUVI. – Mis seal ikka mõelda on... Kui kool keskusesse üle viidi, eks siis õpetajad kolinud siit ära ja...

JAAN. – Ei, ma mõtlen neid, kes siin enne, mõisa ajal...

HÄRRA TUVI, *imestunult*. – Ah neid või? Tead, sa oled vist küll esimene inimene, kes nende järele küsib. Mina ei tunnud siit ju ka kedagi...

JAAN. – Ah, muidugi, ma lihtsalt niisama, tuli äkki meelde, et näe, elasivad siin kunagi ja olivad... ja siis, nagu polekski olnud, täitsa kadunud...

HÄRRA TUVI. – Kuule tead, mul tuli praegu meelde, ei ole nad nii täiesti kadunud ühtigi. See Asta – ta nüüd ikka vahel käib mind vaatamas, ajame niisama juttu –, nojah, eks selle mamma ja õde saanud ka sinna – üle mere.

JAAN. – Ah need ka!

HÄRRA TUVI. – Nojah. Eks Asta selle hirmu pärast ka nii kangesti neid kõnesid pidanudki... Aga millest ma õige hakkasin?

JAAN. – Nendest, kes siin mõisas kunagi...

HÄRRA TUVI. – Ah õige jah. Tähendab, nüüd ükskord Asta just rääkis mulle, et tema õde kirjutanud talle Rootsist, et kui nemad olnud Saksamaal pärast sõda seal mingisuguses laagris – ma ei tea, mis laagrid need seal olid, noh, kus ilma kodumaata inimesi peeti, keda polnud kuhugi saata –, siis seal laagris olid nende juures käinud, toonud pakkisid ja raha ja käinud aitamas, kaks saksa soost prouat, rääkinud päris kenasti veel eesti keelt. Ja Asta mamma, kes siis veel elas, tundnud koguni ühe ära, olnud just nii täpselt siit kunagine paruniproua...

JAAN. – Ega see siis enam saanud elus olla!

HÄRRA TUVI. – Ei, need olid tema tütreid. Ma ei tahtnud veel hästi uskuda seda asja, et paruni tütreid nüüd...

JAAN, *tõustes*. – Kuule, olgu pealegi. Aitäh sulle küüti pakkumast, aga ma hakkasin siiski jala minema. Ilus öö, hea kõndida. Tule, kui teinekord alevis käid, meie poole ka sisse, Õie pakub omatehtud pirninapsu ja... Ah, õige küll, sa oled ju karsklane!

HÄRRA TUVI. – Mis karsklane ma ikka olen. Pandi mind kunagi sinna seltsi etteotsa, tead küll, kuidas see asi käis. Koolijuhataja pidi ju igal pool ees istuma. Õeldigi kohe nii, et paneme Tuvi ja asi tahe!...

⋮
⋮

JAAN. – Nii et oled vanas eas veel napsumeheks hakanud?

HÄRRA TUVI. – Ei, mine nüüd, aga vahel ühe tervisenapsu ikka võtan. Ja no selle kärner Feldmanni kuulsa pirniviina tahaks enne surma ikka ära proovida! Kindlasti tulen!

JAAN. – Olgu pealegi siis, härra Tuvi. Kõige paremat!

HÄRRA TUVI. – Noh, olgu peale, kui sa nii kangesti tahad jalutada... Eks ta terviseks ole. Kõige paremat... härra Õnnesaar, kõige paremat.

JAAN, *juba minekul, seisatades*. – Ah näe nüüd, seda vana pead. Tahtsin sind ikke selle nime eest ka tänada! Tead, seal, kus ma olin, seal oleks saksa nimi ikke hullem olnud kui see Õnnesaar...

HÄRRA TUVI. – Ah, sellest nüüd... See ju rohkem Marta pandud. Naiste töö! Mis nemad ikka teevad, see on!

JAAN. – No olgu peale, aga aitäh ikkegi. Ja head nägemist.

HÄRRA TUVI. – Olgu siis nägemiseni, jah.

Jaan hakkab minema, seisatab veel korra maja nurga juures, vaatab tagasi veranda poole, inimesed tulevad just pärast tantsulugu välja... Jaan pöörab ringi ja kaob nurga taha.

HÄRRA TUVI, *oma kassile*. – Noh, kõuts, lähme siis meie ka, kaks vanapoissi (*vaatab üles*), kuu kolmas! Tule, lähme koju.

Lähevad. Saalist hakkab kõlama uus, aeglasem tants.

10.

2013. Suvi. Ööbik laksutab mõisapargis. Verandal on laud, tool, laual lahti sülearvuti. KIRJANIK istub arvuti taga, kirjutab, ekraan valgustab tema nägu. Uks tema selja taga on lahti. Tema mobiiltelefon heliseb. Ta võpatab, vaatab, kes helistab, kortsutab kulmu, võtab siiski vastu. Kõne ajal ta tõuseb püsti, jalutab mööda verandat, istub lõpuks allpool trepiastmele.

KIRJANIK. – Jaa! Kuulen!... Ah sina oled! Ma vaatasin, et võõras number... Jaa, ma olen siin mõisas... Kuule, päris omamoodi on. Jube lobudik muidugi, aga see tuba, kus ma olla saan, see on täitsa mõnus... Nojah, mõis ikkagi!... Ei, kedagi teist ei ole siin, täitsa üks olen. Päris zen olemine... Ma ütlesin, zen... Ei... Jah, zen olemine... Jaa laulavad küll!... Kas sa ööbikut kuuled, ma lasen sulle. (*Sirutab käe telefoniga korraks välja.*) Noh, kuulsid?... Nojah, ega ta läbi telefoni nii ilus ei ole... Kuule, ei, tead, ma ei karda. Mida ma siin kartma peaksin?... Üksik koht on küll, tead, ma pole kaks päeva vist ühtegi inimest näinud, ainult paar autot sõidab päeva jooksul mööda, täielik kolgas!... Mis asja?... Oota, ma ei kuule, siin pole igal pool levi, ma tulen verandalt välja... Veranda, jah... Ei, ilma klaasideta, aga muidu väga ilus... Jaa, kirjutan verandal... on küll romantiline, jah... Ah ei, midagi eriti pole veel... Mis asja? Kuidas?... Jaa, nüüd kuulen jälle... Ah kummitusi! Ei ole siin mingeid kummitusi!... Ei, kuuled, ära hakka mind hirmutama, ma ei karda kummitusi... Kui neid ei karda, ega siis ei näe neid ka... Ei, tead, ma ei kirjuta kummituslugusid, mul pole vaja neid näha... Ei, ajaloolist romaani ka ei kirjuta... Kes? Ah need või? Kuule, ei tea, keegi pole rääkinud. Eks nad mingid parunid olid, nagu mujalgi... Nojah, baltisakslased... Tead, mind väga ei huvita see ajalugu ausalt öelda, ei ole minu stiihia... Ei! Stiihia!... Jah, ei ole minu stiihia need parunid ja parunessid ja nende toatüdrukud... Mis asja?... Ei, toapoisid ka ei ole!... Tahad siia tulla? Ah, tead, ega siin midagi erilist teha ei ole... Ei ole siin mingit randa! Mingi tiik on, aga see on kinni kasvanud... Ei! Ega ma pingviin ei ole... Jaa, jääkülmal! Allikad pidid olema... Ei usu!... Kuule, eks sa tule, kui tahad, aga ausalt, sul hakkab siin igav... Pood või? Alevi on üks, aga seal pole midagi. Tead küll, nagu maal ikka. Vaene värk... Ah, mis asja, pole siin mingeid talumehi, kelle käest mune ja salatit osta. Ei, mina pole küll näinud. Ausõna... Ei, ühtegi lehma pole näinud... Ma ütlesin ju, et kolgas on... Jaa, isegi lehma ei ole... Mida? Et ongi vägev või? Nojah, omamoodi küll... Mida?... Ei, loomulikult ei tule siia otse linnast bussi. Kohalik buss käib, aga ka mitte päris siia mõisa juurde, kaks kilti tuleb jala kõmpida... Jaa, pead ikka autoga tulema, kui tahad... Mis asja? Rongiga?... Ahjaa... Ei, ma käin raudteetammil peal hommikuti jooskams küll, sest ega siin kuskil mujal käia pole, ainult võsa ja põllud... Ei! See on raudteetamm ainult. Raudteed pole ammu enam... Kus ma tean. Ammu... Einoh, jah, tule kindlasti... aga ära veel tule. Ma natuke veel elan siia sisse ja katsun ikkagi midagi valmis ka kirjutada... Tead ju küll, kui sa autoga tuled, siis me hakkame jälle ringi sõitma ja varsti sõidame päriselt ära... Jah, kuule, väga vahva... helistame siis... Tšau! ... Jaa! Miska!

Sel ajal, kui ta telefoniga räägib, hakkab saalist kostma vaikset klaverimängu. Ta ei kuule seda. Klaver on vaid õige õrnalt häälest ära. Verendale astub NEO, kuuekümnendate stiilis korralikult riides. Kirjanik istub kõne lõppedes keskmisele trepiastmele, vaatab parki. Võtab telefoni, hakkab pikka sõnumit toksima. Telefoni

ekraan valgustab nõrgalt tema nägu. Verandal toimuv jääb talle täielikult nägemata ja kuulmata.

NEO. – Ma ütlesin talle ikka, kui ta tädi Katjaga jälle neid vanu asju meelde tuletama hakkas, et kuule, mamma, mis sa sellest räägid. Seda kõike ei ole enam. Mõtles ka, millal see oli, enne **esimest** maailmasõda. Ja teie räägite, nagu see oleks olnud eile. Nagu **seal** oleks ikka kõik veel vanaviisi. Tead, mamma, ütlesin ma talle mõnikord, kui sa saaksidki sinna veel tagasi minna, sa ei tunneks seda kohta enam ära!

Klaverimäng katkeb.

LISI, *sama noor nagu esimeses pildis, pruutkleidis, ilmub saaliuksele.* – Ma imestan, et saa niiviisi räägid, Neo. Ise sa oled seal sündinud. Aga võib-olla see tõesti loe. Mina olen seal sünnitanud. Sinu. Ma tunneksin ta ära ka saja aasta pärast, kui ma siis veel elaksin. Las olla seal pealegi kõik muutunud. Ma tean, et see ei muutu. Ma tunneksin ta ikka ära. Maa. Tema lõhna. Mulla lõhna. Allikate lõhna. Puude lõhna, kui nad lähevad lehte, ja kui langenud lehed on nende all maas... Esimese lume lõhna... just sellest, et ta ei lõhnagi. Aga heinaaja lõhna! Sa mu meie! Sõnnikuveo lõhna! Lõikusaja lõhna ja siis selle võimsa ja magusa lõhna, kui mõisa mõlemad rehed ja uus kuivati küdema pannakse ja terve õhk on seda täis. Leiva lõhna, Neo! Need lõhnad on mul kehas. Ja sina, Neo, oled ka veel sellest mullast seal võetud...

NEO. – Võib-olla. Aga ma tõesti ei mäleta sealt peaaegu midagi. Ainult üks suur vana maja, väga suur klaasveranda ja see, kuidas ükskord hakkas äkki vihma sadama, te olite kõik verandal, vanaema ka muidugi, ja vanatädi Adele, ja tädi Katja ja siis müristas, vihmajoad läksid jämedaks nagu sõrmed, maa hakkas tugevasti lõhnama – jah, imelik, siin Saksamaal maa ei lõhna, kuidas ta seal nii kõvasti lõhnata sai?... eks see vist lapsele tundus kuidagi nii, ma võisin olla umbes nelja-aastane – ja mina jooksin otseteed selle vihma kätte parki, ma ei tea, mis mul hakkas, muidu ma olin ikka viks laps, aga see vihm oli nii hea, soe, paks, nagu kosk, aga pehme, õrn, ma jooksin selle vihma kätte, välku lõi, müristas, ma ei kartnud siis üldse müristamist, alles pärast sõda hakkasin kartma... vanaema karjus midagi, ja tädi Katja, aga sina ei karjunud, seal vihma käes oli nii hea, ma tahtsingi sinna jääda, aga siis see vana teenija, kes meil oli, Mari, tema jooksis välja ja tiris mu verandale tagasi, ma mäletan, et vanaema riidles minuga, aga sina mamma, vaatasid mind teistmoodi, nagu uhkelt. Siis ma olin nagu sina... Ma olin sinu poeg. Lisi Neo. Tead, mamma, see oli ainus kord terve selle sajandi jooksul, kui ma täiesti kindlasti õnnelik olin.

LISI. – Mina mäletan sealt kõike. Ma mäletan maad. Ma mäletan seda taevast. Seda valgust. Seal oli täiesti teistmoodi valgus kui kusagil mujal. Ma mäletan vett. Kui vaikne ja puhas ta on! Ma mäletan kive, millest ta alati üle voolas, ja ühte suurt, millel alati istus linnuke ja vaatas meid, kui me läksime kabelimäele, kus nad kõik olid jälle see, mis nad olnud olid ja mis oli kuulnud neile: see maa.

NEO. – Meie sajandil ei ole inimestel enam maad. Ja kas me tahamegi enam teda? Me ei taha enam mingit maad, me ei taha enam maaks saada... Me ei tahagi enam

leida kusagil asu, me ei tahagi enam kuhugi **jääda**. Vahel meile vaid tundub, et tahame. Siis, kui me sellest kõigest nii väsinud oleme. Me oleme alati väsinud... Aga maad... Mis me selle maaga ikka peale hakkaksime? Kas **see** teeks meid veel õnnelikuks? Nii nagu teid. Meie õnn teine. See on rahutute hetkede õnn, seda polegi iial, sest alati on ta juba möödas... Aga maagi saab mööda kord... Näe, sul oli maa ja kus ta nüüd on? Ainult valu ja lein. Ainult kaotanud oled kõik...

LISI. – Ma ei ole midagi kaotanud, Neo. Mis mul oli, see on. Aga lähme nüüd, Neo, vilu hakkab. Öö on vilu. Siin olgu öö kui tahes soe, allikatelt tõuseb ikka seda jahedat udu, kas tunned? Lähme. Ma mängin sulle veel midagi. Siis tuleb hea uni. *(Kaob saali, sealt hakkab jälle kostma klaverimängu.)*

NEO. – Me ikka arvasime, et ega ta kaua enam ei ela, et on juba nii vana ja kui mõelda, mis ta kõik elus on kaotanud... **Me ei saanud aru sellest lihtsast asjast, et ta pole mitte see, kes kõik on kaotanud, vaid see, kellel kõik on olnud.** Ei! Tema ei olnud iialgi väsinud! Ta tahtis ikka ja ikka veel elada. Näha. Mis saab. Ja mis **siis** saab. Ta elas sada aastat. Ja veel ligi kolm aastat. Üheksakümne seitsmeselt ta ütles, et sooh, ma õige panen nüüd üht-teist kirja ka. Ta ütles, et tema elus on olnud nii palju lõbusat ja naljakat ja et alles nüüd on tal mõnikord natuke igav... Külalisi ka ju enam ei käi... Inimesed ei oska enam üksteisel külas käia ega külalisi vastu võtta... Ja et ta siis lõbustab ennast ise nende vanade asjade meelde tuletamisega. Läheb õige **neile** sinna külla, ajab natuke juttu. Neil on alati aega, nemad veel oskavad. Nii ta just ütles. Väsinud? imestas ta. Aga millest ma peaksin väsinud olema? Pole veel sadat aastatki! Nii oli tema. Mina küll nii kaua ei jaksanud. Mul polnud midagi lõbusat meenutada. Mina väsisin ära. Minu sajand oli mulle liiga pikk.

Läheb saali. Klaverimäng jätkub. Kirjanik on oma sõnumi saadetus saanud, läheb tagasi üles verandale. Kummardub oma sülearvuti kohale, vajutab klahvi, ekraan lööb jälle helendama, valgustab tema nägu.

KIRJANIK. – Ära sa ütle, null null null null, kell kaksteist juba... *(Haigutab.)* Homme jälle. *(Vaatab parki.)* Ei, ilus on siin küll. Aga mis siin teha? Paar päeva veel, aga nädalad... kuud, aastad... *(Haigutab veel.)* Oleks siis kasvõi mõni kummituski... Aga ei midagi...

Kirjanik paneb arvuti kinni, võtab kaasa, läheb läbi saali. Klaverimäng jätkub. Kõik osalised tulevad vaikselt verandale, seisatavad.